XII Lietuvos sociologų draugijos konferencija

Skirta Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 30-mečiui

SOCIOLOGIJA IR GEROVĖS VALSTYBĖ ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOJE

SANTRAUKŲ KNYGA

LIETUVOS SOCIOLOGŲ DRAUGIJA

LIETUVOS SOCIALINIŲ TYRIMŲ CENTRAS

Lietuvos mokslo taryba

E-leidinį sudarė
Inga Gaižauskaitė
Kristina Šliavaitė
Sonata Vyšniauskienė

Pranešimų © Autoriai
E-leidinio
© Lietuvos socialinių tyrimų centras
©Lietuvos sociologų draugija
Dizainas ir maketavimas © Kristina Biliūnaitė

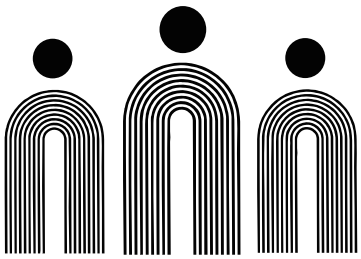

XII Lietuvos sociologų draugijos konferencija

SOCIOLOGIJA IR GEROVĖS VALSTYBĖ ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOJE

Skirta Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 30-mečiui

Nuotolinė konferencija

2020 m. lapkričio 27 d.
Vilnius

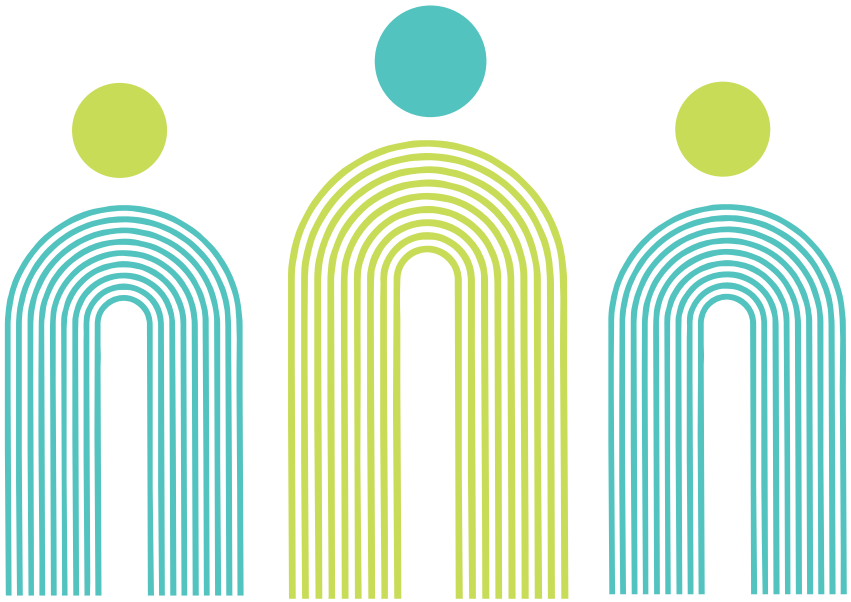

TURINYS

Apie konferenciją 7

Konferencijos mokslinis komitetas 8

Konferencijos organizatoriai 9

Konferencijos programa 10

Paralelinių pranešimų sesijų sąrašas ir laikai 12

Konferencijos pranešimai 19

Kviestiniai pranešėjai 20

Apskritojo stalo diskusijos 21

Konferencijos paralelinių sesijų pranešimų santraukos 23

Pavardžių rodyklė 108

XII-oji Lietuvos sociologų draugijos konferencija

„Sociologija ir gerovės valstybė šiuolaikinėje Lietuvoje“

XII Lietuvos sociologų draugijos metinė konferencija – mokslinių diskusijų platforma daugialypių iššūkių, su kuriais susiduria Lietuva (per)kurdama nacionalinį gerovės valstybės projektą, sociologiniam aptarimui. Vienas svarbių iššūkių Lietuvos gerovės valstybės kūrimo kelyje yra ekonominės pažangos ir gyventojų gerovės harmonizavimas. Didesnis šalies bendrasis vidaus produktas savaime nevirsta geresniu kiekvieno piliečio, kiekvienos šeimos gyvenimu; ekonominė nauda koncentruojasi būtent elitiniame visuomenės sluoksnyje ir didžiuosiuose Lietuvos miestuose, didindama kitų socialinių sluoksnių ir periferinių regionų nesaugumo jausmą. Pajamų nelygybė šalyje viena didžiausių Europoje. Kita, ne ką menkesnė kliūtis sėkmingam gerovės valstybės projekto įgyvendinimui yra daugialypės socialinės atskirties įveikimas. Įtraukioje visuomenėje socialiniai lyties, etniškumo, klasės, amžiaus, gyvenamosios vietos skirtumai netampa struktūriniais barjerais kuriančiais atskirtį ir nelygybes.

Ką Lietuvos žmonių kasdienis gyvenimas, ateities lūkesčiai ir veiksmai atskleidžia apie nacionalinį gerovės valstybės modelį? Kaip egzistuojanti valstybės švietimo, užimtumo, sveikatos ir socialinės apsaugos, būsto, kultūros, regionų politika ir valstybės prioritetai šeimos, jaunimo ir vyresnio amžiaus žmonių gerovės srityje atliepia gyventojų lūkesčius? Ką sociologija ir Lietuvos sociologai gali įnešti į aktualią diskusiją apie gerovės valstybę?

Konferencijos mokslinis komitetas

Milda Ališauskienė
(Vytauto Didžiojo universitetas)

Jurga Bučaitė-Vilkė
(Vytauto Didžiojo universitetas)

Sigita Kraniauskienė
(Klaipėdos universitetas)

Aušra Maslauskaitė
(Lietuvos socialinių tyrimų centras)

Vaidas Morkevičius
(Kauno technologijos universitetas)

Arūnas Poviliūnas
(Vilniaus universitetas)

Konferencijos organizatoriai

XII-osios Lietuvos sociologų draugijos organizatoriai: Lietuvos socialinių tyrimų centras ir Lietuvos sociologų draugija

Lietuvos socialinių tyrimų centro organizacinis komitetas

Inga Gaižauskaitė

Jolanta Aidukaitė

Viktorija Baranauskienė

Aušra Maslauskaitė

Sarmitė Mikulionienė

Kristina Šliavaitė

Sonata Vyšniauskienė

Lietuvos sociologų draugijos valdyba

Milda Ališauskienė

Aistė Balžekienė

Jurga Bučaitė-Vilkė

Liutauras Kraniauskas

Sarmitė Mikulionienė

Zenonas Norkus

Rūta Žiliukaitė

Konferencijos programa

9.00–9.30	**KONFERENCIJOS ATIDARYMAS**
	J. E. Lietuvos Respublikos Prezidento Gitano Nausėdos sveikinimo žodis
	Pristato: LR Prezidento patarėja Irena Segalovičienė
	Boguslavas Gruževskis, Lietuvos socialinių tyrimų centro direktorius
	Milda Ališauskienė, Lietuvos sociologų draugijos prezidentė
	Lietuvos sociologų draugijos apdovanojimų paskelbimas
	Moderatorė: Inga Gaižauskaitė
9.35–11.20	**PLENARINĖ SESIJA**
9:35–10.15	***Sociology and Welfare State in Post-Corona World*** *(anglų k.)*
	Sari Hanafi, Tarptautinės sociologų asociacijos prezidentas, Amerikos universitetas Beirute, Libanas
	Moderatorė: Milda Ališauskienė, Lietuvos sociologų draugija
10.20–11.00	***Reform Pathways of European Welfare Systems*** *(anglų k.)*
	Johanna Kuhlmann, Bremeno universitetas, Vokietija Sonja Blum, Hageno universitetas, Vokietija
	Moderatorė: Jolanta Aidukaitė, Lietuvos socialinių tyrimų centras
11.00–11.20	**KAVOS PERTRAUKA**
11.20–12.30	**PARALELINĖS APSKRITOJO STALO DISKUSIJOS**
11.20–12.30	***Iššūkiai gerovės valstybės raidai Lietuvoje: praeitis, dabartis ir ateities perspektyvos***
	Moderatorė: Jolanta Aidukaitė, Lietuvos socialinių tyrimų centras
	Diskutuos: Jekaterina Navickė (Vilniaus universitetas), Viginta Ivaškaitė-Tamošiūnė (Europos Komisija), Teodoras Medaiskis (Vilniaus universitetas)

11.20-12.30 ***Kokybiniai interviu: lauko darbų realijos ir patirtys***

Moderatorė: Sigita Kraniauskienė, Klaipėdos universitetas

Diskutuos: Audronė Telešienė (Kauno technologijos universitetas), Kristina Šliavaitė (Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos socialinių tyrimų centras), Laima Žilinskienė (Vilniaus universitetas), Natalija Valavičienė (Mykolo Romerio universitetas), Teodora Kuklytė (rinkos tyrimų kompanija „Kantar“)

11.20-12.30 ***Sociologinės apklausos: iššūkiai ir sprendimai***

Moderatorė: Inga Gaižauskaitė, Lietuvos socialinių tyrimų centras

Diskutuos: Rūta Žiliukaitė (Vilniaus universitetas, Europos vertybių tyrimas), Ainė Ramonaitė (Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, Lietuvos nacionalinė rinkiminė studija), Apolonijus Žilys (Vytauto Didžiojo universitetas, Europos socialinis tyrimas), Renata Sadunišvili / Skaistė Varnienė (rinkos tyrimų kompanja „Kantar“), Antanas Nasutavičius / Gintarė Leonavičiūtė (UAB „Norstat LT“), Rasa Ališauskienė (UAB „Baltijos tyrimai“)

12.30-13.30 PIETŲ PERTRAUKA

13.30-14.40 PARALELINĖS PRANEŠIMŲ SESIJOS

Sesija I | Sesija II | Sesija III | Sesija IV | Sesija V

14.40-15.00 KAVOS PERTRAUKA

15.00-16.10 PARALELINĖS PRANEŠIMŲ SESIJOS

Sesija VI | Sesija VII | Sesija VIII | Sesija IX | Sesija X

16.10-16.30 KAVOS PERTRAUKA

16.30-17.40 PARALELINĖS PRANEŠIMŲ SESIJOS

Sesija XI | Sesija XII | Sesija XIII | Sesija XIV

18.00-18.30 Lietuvos sociologų draugijos (LSD) prezidentės ataskaita už kadenciją ir naujos kadencijos LSD prezidento bei Vykdomosios tarybos narių rinkimų rezultatai

18.30-18.40 KONFERENCIJOS UŽDARYMAS

Paralelinių pranešimų sesijų sąrašas ir laikai

13.30-14.40 PARALELINĖS PRANEŠIMŲ SESIJOS

Sesija I. KELIAS LINK GEROVĖS VALSTYBĖS?

Sesijos laikas: 13.30-14.40
Sesiją moderuoja: Eglė Butkevičienė

Zenonas Norkus „Nuo karybos valstybės link gerovės valstybės: ar Lietuva ir kitos Baltijos šalys tarpukariu suspėjo tapti gerovės valstybėmis?“

Vylius Leonavičius „Sovietinė hipokrizinė visuomenė, jos emancipaciniai poreikiai ir modernios visuomenės prieštaravimai“

Boguslavas Gruževskis „Aktyvios įtraukties koncepcija – pagrindinė šiuolaikinės gerovės valstybės teorinė paradigma“

Dainius Genys „Lietuvių laisvėjimo strategijos: racionalumo ir emocionalumo santykis“

Eglė Tūzaitė „Antikvariniai gerovės laikai: sovietmetis deficitinio velveto kostiume“

Sesija II. VISUOMENĖS SVEIKATA IR SOCIALINIS KONTEKSTAS

Sesijos laikas: 13.30-14.40
Sesiją moderuoja: Rūta Brazienė

Viktorija Tauraitė „Teorinės laiko paskirstymo darbui ir asmeniniam gyvenimui bei laimės ekonominių reiškinių įžvalgos“

Ilona Tamutienė, Birutė Jogaitė „Alkoholio tyrimų raida ir politikos vystymas: Lietuva globaliame kontekste“

Daumantas Stumbrys, Domantas Jasilionis „Savižudybės rizika ir socialinis kontekstas: Lietuvos vyrų atvejis“

Monika Aleksė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė „Seksualinio priekabiavimo patirties, atsako į seksualinį priekabiavimą ir polinkio į sutrikusį valgymo elgesį sąsajos“

Sesija III. VAIKO GEROVĖS SISTEMOS SOCIOLOGIJA

Sesijos laikas: 13.30–14.40
Sesiją moderuoja: Aušra Maslauskaitė

Rasa Naujanienė, Jonas Ruškus „Vaiko gerovės sistema Lietuvoje kaip institucinių ir konceptualių įtampų laukas“

Arūnas Poviliūnas, Jolanta Aleknevičienė „Sociologų žvilgsnis į paauglių ugdymą mokykloje“

Anna Lipnevič „Daugiavaikės šeimos ir jų organizacijos – galimybė Lietuvai?“

Gintautas Sakalauskas, Jolita Buzaitytė-Kašalynienė, Birutė Švedaitė-Sakalauskė, Vaidas Kalpokas „Kas lemia skirtingą reakciją į nepilnamečių delinkvenciją?“

Daiva Bartušienė „Išeiti iš situacijos“ – kaip socialinės integracijos strategija: subjektyvios autistiškus vaikus auginančių tėvų patirtys“

Sesija IV. DEMOKRATIJA, DALYVAVIMAS IR VALDYSENA

Sesijos laikas: 13.30–14.40
Sesiją moderuoja: Jūratė Novagrockienė

Jurga Bučaitė-Vilkė „Kolektyvinis veiksmas ir teritorijos samprata Lietuvos savivaldybėse: teritorinio valdymo požiūris“

Gražina Rapolienė, Sarmitė Mikulionienė „Paskatos ir kliūtys socialiniam dalyvavimui: vienų gyvenančių vyresnio amžiaus žmonių perspektyva“

Deimantas Jastramskis, Giedrė Plepytė - Davidavičienė „Žiniasklaidos koncentracijos lygis Lietuvoje“

Jūratė Imbrasaitė „Politinio dalyvavimo/nedalyvavimo konfigūracijos Lietuvoje“

Ramunė Miežanskienė „Ikiteisminis teisių gynimas civiliniuose ir darbo santykiuose: Pietų Azijos ir Afrikos imigrantų patirtys Lietuvoje“

Sesija V. APLINKOSAUGA, NAUJOSIOS TECHNOLOGIJOS IR VISUOMENĖS KAITA

Sesijos laikas: 13.30–14.40
Sesiją moderuoja: Vaidas Morkevičius

Audronė Telešienė „Klimato kaitos temos normalizacija Lietuvoje: žiniasklaidos turinio analizės ir gyventojų apklausos rezultatų sugretinimas“

Aistė Balžekienė „Klimato kaitos suvokimas ir nuostatos Lietuvoje“

Vidas Vilčinskas „Aplinkosauginių nuostatų ir elgsenos atotrūkis: energijos vartojimo atvejis Lietuvoje“

Rima Žilinskaitė „Skaitmenizacijos poveikis bendradarbiavimui ir kūrybai: kas yra prosumpcija?“

Aelita Ambrulevičiūtė „Lietuvos (dabartinėse sienose) gyventojų skaičius 1897–1914 metais“

15.00–16.10 PARALELINĖS PRANEŠIMŲ SESIJOS

Sesija VI. SOCIALINĖS POLITIKOS SĖKMĖS IR NESĖKMĖS

Sesijos laikas: 15.00–16.10
Sesiją moderuoja: Zenonas Norkus

Laimutė Žalimienė „Neformali globa ir neformalus užimtumas – kokios implikacijos pagyvenusių asmenų globėjų gerovei“

Jorūnė Vyšniauskytė-Rimkienė, Julija Eidukevičiūtė, Roberta Motiečienė „Socialinis darbas su grupėmis vaiko ir šeimos gerovės sistemoje“

Rasa Genienė, Eglė Šumskienė, Violeta Gevorgianienė, Jurga Mataitytė-Diržienė „Gerovės valstybės transformacija: barjerai deinstitucionalizuojant žmonių su negalia globą“

Lijana Gvaldaitė, Eglė Šumskienė, Jūratė Charenkova „Skirtingi naratyvai vaiko paėmimo iš šeimos situacijose: „Rashomon efektas“

Violeta Gevorgianienė, Eglė Šumskienė, Jurga Mataitytė-Diržienė, Rasa Genienė „Ekologinio žemėlapio metodo taikymas tiriant grupinio gyvenimo namų gyventojų dalyvavimo bendruomenėje mastą ir pobūdį“

Sesija VII. LYČIŲ LYGYBĖ

Sesijos laikas: 15.00–16.10
Sesiją moderuoja: Aistė Balžekienė

Jūratė Novagrockienė „Kodėl Lietuvos kariuomenėje nėra generolių“

Aurelija Novelskaitė, Daiva Skučienė „Lyčių lygybės institucionalizacija mokslo organizacijose. Vilniaus universiteto atvejis“

Julija Mažuolienė „Moterų verslumo skatinimo priemonių įgyvendinimas Lietuvoje: socialinės gerovės kūrimas ar totalizatorius?“

Donata Telišauskaitė-Čekanavičė „Kaip „balansuojama“ tarp šeimos ir darbo? Skirtingų gerovės valstybių atvejų analizė, naudojant šeimos ir darbo derinimo indeksą“

Gabija Jarašiūnaitė-Fedosejeva, Karina Kravčenko „Lietuvių požiūris į homoseksualumą: kartų skirtumai“

Sesija VIII. KINTANTI ŠEIMA IR PARAMOS ŠEIMAI POLITIKA

Sesijos laikas: 15.00–16.10
Sesiją moderuoja: Jurga Bučaitė-Vilkė

Vida Česnuitytė „Šeimos daryba masinės emigracijos ir socialinės diferenciacijos aplinkybėmis: iššūkiai gerovės valstybei šiandieninėje Lietuvoje“

Ernesta Platūkytė „Pakartotinės partnerystės kūrimas po skyrybų: sociologinių veiksnių analizė“

Irma Dirsytė „Socioekonominiai kohabituojančių ir susituokusių asmenų skirtumai Lietuvoje“

Alina Norgėlaitė „Vaiko priežiūros išmokų gavėjų struktūros pokyčiai Lietuvoje“

Sonata Vyšniauskienė „Vaiko priežiūros atostogos lyčių (ne)lygybės perspektyva: ekspertų vertinimai“

Sesija IX. ETNIŠKUMAS IR ĮTRAUKTIS

Sesijos laikas: 15.00–16.10
Sesiją moderuoja: Vylius Leonavičius

Audronė Janužytė „Lietuvių ir lenkų santykiai nepriklausomoje Lietuvoje: konfliktai ir kompromisai dėl teritorijos, kalbos ir švietimo politikos“

Karolis Dambrauskas „Lietuvos tautinių mažumų švietimo politika socialinės politikos kontekste“

Monika Frėjutė-Rakauskienė „Etnokonfesinio identiteto aspektai rusų stačiatikių ir lenkų katalikų religinių organizacijų veikloje“

Vita Kontvainė „Romų integracijos monitoringo Lietuvoje iššūkiai: ką rodo apklausų duomenys?“

Asta Visockaitė „Lietuvos lenkų dalyvavimas etninėse savanoriškose organizacijose“

Sesija X. SOCIALINIŲ GRUPIŲ ĮTRAUKTIS IR SOCIALINIO MOBILUMO VEIKSNIAI

Sesijos laikas: 15.00–16.10
Sesiją moderuoja: Arūnas Poviliūnas

Asta Dilytė „Didelis aukštojo mokslo prieinamumas: kaip tai pavyksta pasiekti skirtingo tipo gerovės valstybėms?“

Tautvydas Vencius „Socialinis mobilumas Lietuvoje: ar tikrai vienintelis kelias aukštyn?“

Indrė Kirelienė „Protų pritraukimas“ į Lietuvą: imigracijos teoriniai aspektai“

Rūta Sutkutė „A New Beginning: Refugees and Social Integration in Europe“

16.30–17.40 PARALELINĖS PRANEŠIMŲ SESIJOS

Sesija XI. ŠEIMOS IR NELYGYBĖS

Sesijos laikas: 16.30–17.40
Sesiją moderuoja: Daumantas Stumbrys

Aušra Maslauskaitė „Šeima ir socialinė reprodukcija: tarpgeneracinis socialinis mobilumas 1970–1984 kohortoje“

Artūras Tereškinas „Lietuvių darbininkų klasės tėvystės stiliai: normalizuojant „koordinuotą kultivavimą“

Ieva Dryžaitė „Intensyvi tėvystė ir prekarizacija“

Jurga Bučaitė-Vilkė „Kaime ir mieste gyvenančių tėvų požiūris į vaikų priežiūros paslaugas: renkantis tarp paslaugos ir išmokos“

Rasa Indriliūnaitė „Viduriniosios kartos apsirūpinimo būstu ypatumai Lietuvoje“

Sesija XII. SOCIALINĖS PASLAUGOS: DARBUOTOJŲ PATIRTYS IR PERSPEKTYVOS

Sesijos laikas: 16.30–17.40
Sesiją moderuoja: Rasa Naujanienė

Laimutė Žalimienė, Violeta Gevorgianienė „Vaiko teisių apsaugos darbuotojų gerovė darbo vietoje: institucinės agresijos kontekstas“

Donata Petružytė, Miroslavas Seniutis „Pagalbos specialistų agresijos darbo vietoje patirtys“

Jolita Junevičienė „Socialinio darbo organizatorių bendradarbiavimo su neformaliais pagyvenusių asmenų globėjais namuose patirtis“

Indrė Gajdosikienė, Ramunė Jurkuvienė „Socialinis darbas ir marginalus socialinio darbuotojo vaidmuo vaduojantis iš posovietinio konteksto“

Sesija XIII. COVID-19 IR KITI IŠŠŪKIAI SOCIALINEI GEROVEI

Sesijos laikas: 16.30–17.40
Sesiją moderuoja: Jūratė Imbrasaitė

Arvydas Virgilijus Matulionis „XXI amžiaus iššūkiai gerovės valstybei“

Diana Janušauskienė, Sarmitė Mikulionienė, Inga Blažienė, Inga Gaižauskaitė „Kaip karantinas paveikė mūsų gyvenimus?

Rūta Brazienė „Kaip COVID-19 pandemija paveiks socialinę gerovę Lietuvoje?“

Marija Sniečkutė, Inga Gaižauskaitė „(Ne)pasitikėjimo tarp valdžios ir piliečių konstravimas COVID-19 krizės kontekste“

Vida Česnuitytė „Lietuvos piliečių nusiteikimas ginti šalį: pasitenkinimo gyvenimu ir lūkesčių gerovės valstybės atžvilgiu atspindys“

Sesija XIV. MIESTO IR KAIMO TRANSFORMACIJOS

Sesijos laikas: 16.30–17.40
Sesiją moderuoja: Viktorija Baranauskienė

Arūnas Pocius „Miesto ir kaimo gyventojų situacijos darbo rinkoje diferenciacija jų gerovės raidos kontekste“

Simona Ščerbinskaitė „Kaimo bendruomeninės organizacijos Lietuvoje: veikla ir veiklumas“

Tadas Šarūnas „Atmintis, vaizduotė ir kūniškas miesto erdvių pajautimas: keletas minčių stebint socialinį gyvenimą centriniame Vilniuje“

Renida Baltrušaitytė „Cirko artistų kūnai kaip sociologinio tyrimo objektas“

Konferencijos pranešimai

Kviestiniai pranešėjai

Dr. Sari Hanafi, Tarptautinės sociologų asociacijos prezidentas, Amerikos universitetas Beirute, Libanas. Dr. Sari Hanafi skaitys plenarinį pranešimą ***"Sociology and Welfare State in Post-Corona World"*** (liet. Sociologija ir gerovės valstybė pasaulyje po koronos).

Sari Hanafi yra sociologijos profesorius Amerikos universitete Beirute, žurnalo „Idafat: Arabų sociologijos žurnalas" *(angl. Idafat: the Arab Journal of Sociology)* (arabų kalba) redaktorius bei Islamo studijų programos pirmininkas. Jis yra Tarptautinės sociologų asociacijos prezidentas. Neseniai Sari Hanafi sukūrė „Mokslinių tyrimų socialinio poveikio arabų pasaulyje" portalą *(angl. Portal for Social Impact of Scientific Research in/on the Arab World)* (Athar). Jis yra buvęs Arabų socialinių mokslų tarybos valdybos viceprezidentas. Viena naujausių jo knygų yra „Žinių gamyba arabų pasaulyje: neįmanomas pažadas" *(Knowledge Production in the Arab World: The Impossible Promise)* (kartu su R. Arvanitis). Jis yra 2014 m. Abdelhamido Shoumano ir 2015 m. Kuveito socialinių mokslų apdovanojimų laureatas. 2019 m. jam buvo suteiktas San Marcos nacionalinio universiteto garbės daktaro ***(Doctor Honoris Causa)*** vardas (tai pirmasis ir pirmaujantis universitetas Limoje, Peru, įsteigtas 1551 m.). Sari Hanafi svetainė: https://sites.aub.edu.lb/sarihanafi/

Dr. Johanna Kuhlmann, Bremeno universitetas, Vokietija, ir **dr. Sonja Blum**, Hageno universitetas, Vokietija, skaitys plenarinį pranešimą ***"Reform Pathways of European Welfare Systems"*** (liet. Europos gerovės sistemų reformų trajektorijos).

Dr. Johanna Kuhlmann ir dr. Sonja Blum yra žinomos tarptautinėje mokslo bendruomenėje kaip bendraredaktorės labai reikšmingų mokslinių knygų gerovės valstybės tema. Jos neseniai sudarė ir redagavo knygą *"The Handbook of European Welfare Systems"* (2020, Routledge, sudarytojai Sonja Blum, Johanna Kuhlmann, Klaus Schubert). Knyga reikšmingai prisideda prie geresnio gerovės valstybės raidos ir problemų supratimo Europos Sąjungos šalyse. Knyga ypač savalaikė, nes analizuojami naujausi pokyčiai susiję su socialine politika, lyginamos gerovės valstybės sistemos Europos Sąjungos šalyse, analizuojami finansinės ir ekonominės krizės padariniai, pateikiama išsami informacija apie skirtingus gerovės valstybės modelius ir jų ypatumus. Ši knyga suteikia daug naudingos informacijos tarptautinei mokslo bendruomenei siekiančiai geriau suprasti šiuolaikinės gerovės valstybės raidą besikeičiančioje Europoje.

Apskritojo stalo diskusijos

Iššūkiai gerovės valstybės raidai Lietuvoje: praeitis, dabartis ir ateities perspektyvos

Challenges to the Welfare State Development in Lithuania: Past, Present and Future Prospect

Diskusija skirta aptarti naujausius gerovės valstybės raidos iššūkius Lietuvoje. Pokalbyje bus atskleistos aktualiausios šių dienų problemos, bus kalbama apie reformas susijusias su vaiko pinigų įvedimu ir darbo jėgos apmokestinimo pokyčiais; senatvės pensijų draudimu; bus paliestos skurdo problemos bei pristatomi tyrimai dėl naujo darbo kodekso poveikio. Kokias aktualias problemas turime spręsti norint užtikrinti „gerovės valstybę“ visiems? Ar įmanoma „dosni“ gerovės valstybė Lietuvoje? Ar Lietuvai reikia „Švediškos“ gerovės valstybės? Kokį poveikį COVID-19 turės gerovės valstybės raidai?

Diskusijoje dalyvaus: dr. Jekaterina Navickė (Vilniaus universitetas), dr. Viginta Ivaškaitė-Tamošiūnė (Europos Komisija), prof. dr. Teodoras Medaiskis (Vilniaus universitetas)

Diskusiją moderuoja: dr. Jolanta Aidukaitė, Lietuvos socialinių tyrimų centras

Kokybiniai interviu: lauko darbų realijos ir patirtys

Qualitative Interviewing: Field Work Realities and Experiences

Diskusijoje dalyvausiantys tyrėjai atskleis kokybinio interviu metodo taikymo įvairovę, galimybes bei rečiau aptariamus lauko darbų niuansus. Pokalbyje bus bandoma nustatyti, kas diktuoja kokybinių interviu madas Lietuvoje ir ar galima kalbėti apie čia jau susiformavusias kokybinių interviu metodologines tradicijas? Ar tyrėjai dažniausia eina „išmintais“ keliais , o gal nepaliaujamai ieško naujų šios metodikos taikymo galimybių? Ar šiuose tyrimuose labiau remiamasi indukcine ar dedukcine logika? Kiek kokybiniuose interviu pasitelkiamos ir išnaudojamos informacines / komunikacines technologijos ir kokius juos iššūkius kelia? Kiek etikos reikalavimai varžo kokybinių interviu potencialias galimybes ir ar COVID-19 realybė diktuoja naujus etikos standartus?

Diskusijoje dalyvaus: prof. dr. Audronė Telešienė (Kauno technologijos universitetas), doc. dr. Kristina Šliavaitė (Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos socialinių tyrimų centras), doc. dr. Laima Žilinskienė (Vilniaus universitetas), doc. dr. Natalija Valavičienė (Mykolo Romerio universitetas), Teodora Kuklytė (rinkos tyrimų kompanija „Kantar“)

Diskusiją moderuoja: dr. Sigita Kraniauskienė, Klaipėdos universitetas

Sociologinės apklausos: iššūkiai ir sprendimai

Sociological Surveys: Challenges and Solutions

Diskusija skirta aptarti, su kokiais iššūkiais susiduriama vykdant sociologines apklausas Lietuvoje ir kaip jie veikia surenkamų duomenų kokybę. Tyrėjai ir praktikai kviečiami

aptarti, kokie yra galimi šiuolaikiniai sprendimai, kokie pokyčiai vyksta vykdant apklausas ir kaip būtų galima bendradarbiauti užtikrinant apklausų duomenų patikimumą. Ypatingas dėmesys skiriamas apklausų internetu ir mišraus tipo apklausų taikymo Lietuvoje galimybėms ir praktikoms, atrankos ir reprezentatyvumo užtikrinimo klausimams besikeičiančiame kontekste.

Diskusijoje dalyvaus: doc. dr. Rūta Žiliukaitė (Vilniaus universitetas, Europos vertybių tyrimas), prof. dr. Ainė Ramonaitė (Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, Lietuvos nacionalinė rinkiminė studija), dr. Apolonijus Žilys (Vytauto Didžiojo universitetas, Europos socialinis tyrimas), Renata Sadunišvili / Skaistė Varnienė (rinkos tyrimų kompanija „Kantar“), Antanas Nasutavičius / Gintarė Leonavičiūtė (UAB „Norstat LT“), dr. Rasa Ališauskienė (UAB „Baltijos tyrimai“)

Diskusiją moderuoja: Inga Gaižauskaitė, Lietuvos socialinių tyrimų centras

Konferencijos paralelinių sesijų pranešimų santraukos

Sesija I

KELIAS LINK GEROVĖS VALSTYBĖS?

13.30-14.40

Moderuoja:

Eglė Butkevičienė
Kauno technologijos universitetas

Nuo karybos valstybės link gerovės valstybės: ar Lietuva ir kitos Baltijos šalys tarpukariu suspėjo tapti gerovės valstybėmis?

From Warfare to Welfares State: Did Lithuania and Other Baltic Countries Become Welfare States Already in the Interwar Time?

Zenonas Norkus

Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Nors išleista daug knygų apie Vakarų valstybių gerovės valstybių istoriją (jau mėginta jos istoriją tyrinėti ir Lietuvoje, žr. pvz. J. Aidukaitė, N. Bogdanova, A.Guogis. *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?* V.: LSTCI, 2012), jose nerandame aiškaus kiekybinio kriterijaus, kuris leistų nustatyti, kada konkrečiai tam tikra konkreti valstybė peržengė tą slenkstį, anapus kurio ji iš negerovės valstybės ar dar-ne-gerovės valstybės tapo jau gerovės valstybe (plg. bjauraus vikšro transformaciją į gražų drugelį). Be tokio kriterijaus atsakyti į pranešimo pavadinime iškeltą klausimą neįmanoma. Tinkamą kriterijų randame amerikiečių ekonomistės ir aktyvistės Ruth Leger Sivard 1974-1996 leistame tęstiname leidinyje *World Military and Social Expenditures.* Jis ligi šiol naudojamas nuo 1990 m. leidžiamuose JTO Raidos Programos (United Nations Development Programme (UNDP)) kasmetiniuose „Žmogaus socialinės raidos pranešimuose“ (Human Development Reports (HDR), kur buvo pirmą kartą pritaikytas ir dabar visiems žinomas Žmogaus socialinės raidos indeksas (*Human Development Index*). Šį kriterijų apibrėžia socialinių ir karinių išlaidų santykis, kurį vadinsiu Sivard indeksu (SI): kai socialinės išlaidos pranoksta karines išlaidas (SI>1), valstybė jau gali vadintis gerovės valstybe. Šis kriterijus mažai informatyvus šiuolaikinių išsivysčiusių valstybių atžvilgiu, nes jos visos šį kriterijų atitinka ir gali (teisėtai) vadintis gerovės valstybėmis. Tačiau jis yra labai informatyvus tiriant vis dar atsilikusių pasaulio šalių virsmą į geroves valstybes, o taip pat gerovės valstybių istorinį tapsmą tose šalyse, kuriose žmogaus socialinė raida yra jau toli nužengusi. Pranešimas pristato rezultatus, kuriuos gauname, Sivard indeksą retrospektyviai pritaikę Baltijos šalims ir kitoms tarpukario laikų pasaulio šalims.

Pranešimas parengtas pagal drauge su Vaidu Morkevičiumi ir Jurgita Markevičiūte atliktą tyrimą, vykdant bendrai finansuotą iš Europos socialinio fondo lėšų projektą (Nr. 09.3.3-LMT-K-712-01-0006) pagal dotacijos sutartį su Lietuvos mokslo taryba (LMTLT).

Sovietinė hipokrizinė visuomenė, jos emancipaciniai poreikiai ir moderniosios visuomenės prieštaravimai

Soviet Hipocritical Society, its Needs of Emancipation and Contradictions of Modern Society

Vylius Leonavičius

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Sociologijos katedra

Modernybės teoretikai Z. Baumanas, U. Beckas ir kt. teigia, kad modernioji visuomenė yra nuolatinių socialinių įtampų erdvė, kurioje pusiausvyra yra labiau geidžiama nei reali būklė. O viena iš ryškiausių ir veikiausiai fundamentaliausių – tvarkos ir emancipacijos visuomenės poreikių priešprieša (Bauman 2011, 2015). Kuomet politinė, socialinė ir ekonominė visuomenės būklė tampa nesaugi, didėja visuomenės daugumos poreikis palaikyti didesnę visuomenės tvarką, net pateisinant politinės galios taikomus suvaržymus. Kuomet modernioji visuomenė išgyvena politinio, ekonominio ir socialinio pakilimo ar santykinio stabilumo periodus, sustiprėja įvairūs visuomenės emancipacijos poreikiai.

Taikant šią priešpriešą sovietinės okupacijos paskutinio dešimtmečio Lietuvos visuomenės kartų tyrimui, galima teigti apie savitą tvarkos ir emacipacijos poreikių kaitą bei priešpriešą. Paskutinieji sovietinės autoritarinės valstybės dešimtmečiai pažymėti skurdžia, bet santykinai stabilia politine, socialine ir ekonomine tvarka. Todėl galima daryti prielaidą, kad visuomenėje potencialiai glūdėjo emancipacijos poreikiai, kuriuos, sekant R. Ingleharto ir jo kolegų *Human development* teorija (socioeconominė plėtra, emancipacinės kultūros kaita ir demokratizacija sudaro susietą socialinio progreso požymių kompleksą) labiausiai turėjo reikšti jauniausioji paskutinio dešimtmečio sovietmečio karta.

Vis dėlto prisimenant sistemiškai konstruotą hipokrizinį sovietinio laikotarpio visuomenės diskursą, būtent jauniausioji sovietinio laikotarpio karta sistemiškai labiausiai buvo veikiama hipokrizijos. Ją auklėjusi tėvų karta buvo gimusi sovietinėje sistemoje bei patyrusi pilną sovietinės socializacijos paketą (darželis, mokykla, darbovietė). Jos tėvų kartai hipokrizija buvo tapusi kasdieninės rutinos dalimi *for ever*, todėl jos vaikams daugeliu atveju tai buvo tapę savaime suprantama duotybe. Apibendrinant galima teigti, kad jauniausioji paskutinio sovietinės valstybės egzistavimo dešimtmečio karta turėjo derinti tiek santykinai ryškesnius emancipacinius, tiek hipokrizinius poreikius.

Tačiau pirmųjų posovietinių metų pasaulio vertybių tyrimo (WVS) duomenys rodo, kad paskutiniųjų sovietinės eros dešimtmečių jauniausia karta buvo labiau materialiai orientuota nei vyresnės kartos. Gal būt patyrė didesnį nesaugumo jausmą. Ar tai reiškia, kad ši karta paskutiniais sovietinės sistemos dešimtmečiais taip pat turėjo stipresnį tvarkos poreikį ir buvo labiau pasiruošusi susitaikyti su hipokrizine visuomene? Toks teiginys neprieštarautų nei universaliam moderniosios visuomenės laisvės ir tvarkos poreikių prieštaravimui, nei Ingleharto teorijai, teigiančioms apie jauniausių moderniųjų visuomenių kartų emancipacinius poreikius, nes juos koreguoja ir konkreti paskutinio sovitmečio dešimtmečio socialinė, ekonominė ir politinė būklė. Pranešime teorinius interpretacijas iliustruosime apklausų ir interviu duomenimis.

Aktyvios įtraukties koncepcija – pagrindinė šiuolaikinės gerovės valstybės teorinė paradigma

The Concept of Active Inclusion - the Main Theoretical Paradigm of the Modern Welfare State

Boguslavas Gruževskis

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Darbo rinkos tyrimų institutas

Sociologijos kontekste, aktyvi įtrauktis turi būti suvokiama ne tik, kaip socialinės politikos elementas ar žmonių (labiausiai pažeidžiamų darbo rinkoje asmenų) socialinio ir ekonominio aktyvumo didinimo mechanizmas, tačiau labiau kaip nauja, galima sakyti, šiuolaikinė gerovės valstybės politikos paradigma. Aktyvios įtraukties kategorija akademinėje erdvėje atsirado jau XX a. pabaigoje. Didele dalimi tai buvo susieta su naujais iššūkiais, su kuriais susidūrė tradicinė socialinė politika: skurdo kultūros paplitimas, NEET jaunimo atsiradimas, skurdo spąstai ir kt. Iš kitos pusės galima teigti, kad aktyvios įtraukties koncepcijos atsiradimą paskatino gerovės valstybės transformacija, gerovės lygio augimas bei socialiniai pokyčiai išsivysčiusiose šalyse, vis labiau įtakojami pasaulio ūkio globalizacijos procesų. Šių pokyčių fone, labai išryškėjo būtinumas labiau užtikrinti pagarbą žmogaus orumui, numatyta Europos Sąjungos sutartyje ir Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje. Skurdas, šiame kontekste, yra žmogaus teisių pažeidimas. Aktyvi socialinė įtrauktis yra pagrindinė priemonių sistema siekiant sumažinti skurdą ir pasiekti kitų socialinių tikslų. Aktyvi įtrauktis sudaro galimybes sumažinti žmonių, kuriems gresia skurdas ir socialinė atskirtis, skaičių, taikant integruotą metodą, remiantį galimybes gauti tinkamos kokybės darbą, paslaugas ir pajamas. Šalys, kurios labiausiai pasinaudojo šios koncepcijos praktiniais elementais, su 2008-2009 m. krize susidorojo geriausiai, todėl ypač aktualu ją analizuoti 2020 m. pandemijos sąlygomis. Tyrimai rodo, kad ilgalaikė socialinės atskirties kaina yra didesnė nei integracijos kaina, o viešųjų finansų taupymas ekonominių krizių metu turi griaunamąjį poveikį socialinei raidai.

Aktyvios įtraukties kritikai dažniausiai pažymi tokius šios koncepcijos trūkumus:

a) žmogaus laisvės apribojimas; b) rinkos mechanizmų iškreipimas; c) neefektyvus viešųjų/biudžeto lėšų panaudojimas.

Situacijos Lietuvoje 2005-2018 m. analizė parodė, kad šalyje vykdoma socialinės apsaugos politika nėra įtrauki. Padėtis mažai pasikeitė ir 2019-2020 m. Ypač pandemijos metu (nuo 2020 m. kovo mėn.) dažnai buvo naudojamos primityvios perskirstymo priemonės, kurios dažniausiai neturėjo jokio aktyvizuojančio poveikio paramos gavėjams, nedidino gyventojų užimtumo ar jų socialinio aktyvumo (pvz., vaiko pinigai, pensininkų rėmimas ir pan.).

Lietuvių laisvėjimo strategijos: racionalumo ir emocionalumo santykis

Lithuanian Emancipation Trajectories: the Relationship Between Rationality and Emotionality

Dainius Genys

Vytauto Didžiojo universitetas, Andrėjaus Sacharovo demokratinės plėtros tyrimų centras

Žinomas lietuvių išeivijos sociologas Vytautas Kavolis kadaise kėlė klausimą apie atbundančioje Lietuvoje vykusį išsilaisvinimo procesą (Kavolis, 1970). Jį domino besiformuojanti skirtis tarp individualaus ir kolektyvinio laisvinimosi veiksmo. Pasitelkęs sociologinę vaizduotę ir puikias lietuvių mentaliteto įžvalgas, Kavolis vienas pirmųjų nėrė gilyn, bandydamas aiškinti modernybės įtaką asmenybės tipui. Vystydamas psichologinės modernizacijos teoriją jis gvildeno mažos visuomenės gebėjimus atlaikyti likimo naštos rūpesčius, t.y., analizavo ryškėjančias lietuvių atsako sparčiai modernizacijai racionalizacijos strategijas, kurios eventualiai persipina su subjektyviu pasitenkinimu. Lietuvių patirtys ir šiame procese išgyvenamos emocijos gana universalios, o Kavolio įžvalgos pasitarnauja kaip patogus metodologinis įrankis gebantis analizuoti aptariamus procesus.

Atitinkamai, straipsnyje keliamas tikslas – ieškoti koreliacijų tarp asmenybės tipo, grupių racionalizacijos tipo bei emocinės dinamikos. Straipsnyje konceptualiai derinant V. Kavolio modernizacijos poveikio laisvėjimui tipologiją ir racionalaus pasirinkimo teoriją, empiriškai formuojamos pagrindinės išvykstančiųjų grupės (pagal išvykimo tikslus ir jiems būdingo požiūrio savitumus) nužymint kiekvienos grupės emocinės būsenos dinamiką. Empirinio tyrimo pagrindą sudaro Lietuvių išeivių apklausa, kurią 2018 m., sausio-vasario mėn., (N = 1500). Empirinėje straipsnio dalyje išskiriamos ir analizuojamos trys grupės - „Užsidirbti“, „Išbandyti save“ ir „Pabėgti“ nuo lietuviško valdymo“ – konceptualiai atitinkančios V. Kavolio asmenybės (modernistinis, pogrindinis ir postmodernistinis) tipų tipologiją, tačiau pasižyminčios pastebimais emocinės būsenos skirtumais.

Raktiniai žodžiai: lietuvių migrantai, modernizacija, laisvėjimas, racionalumas, emocijos.

Literatūra

Kavolis, V. (1970). Modernistika ir jos pogrindis. *Metmenys*, 20, 66–76.

Antikvariniai gerovės laikai: sovietmetis deficitinio velveto kostiume

"Antique" Times of Welfare: Soviet Era in "Deficit" Velvet Costume

Eglė Tuzaitė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Diskutuojant apie gerovės valstybės sampratą, įvairius egzistuojančius gerovės modelius, šių modelių vystymąsį ir jų tarpusavio santykį, atskiro dėmesio sulaukia posovietinės šalys. Dėl specifinės jų politinės raidos, o taip pat socialinių paslaugų sistemų vystymosi trajektorijų, šių šalių gerovės modelių pozicionavimas vakaruose suformuluotų gerovės valstybės modelių klasifikacijų kontekste verčia kelti papildomus klausimus ir skirti tarpines, regiono išskirtinumą geriau, teigiama, atspindinčias tam tikro gerovės lygio užtikrinimo schemas. Nepaisant didėjančios laiko distancijos, sovietinė praeitis ir su ja siejamos patirtys vis dar įvardijamos vienais iš veiksnių, kodėl užtikrinamas gerovės lygis šalyse neatitinka visuomenės lūkesčių ir, atitinkamai, trukdo rasti kompromisą dėl to, ką, vis dėlto, reikėtų laikyti gerovės valstybe ir būtinais jos elementais. Todėl pranešimas skirtas ryšiui tarp visuomenėje vyraujančių gerovės valstybės sampratų ir sovietmečio įvaizdžių aptarti. Šio tikslo siekiant visų pirma apžvelgiami konceptualiniai su gerovės valstybe susiję ginčai, aptariamas (ne) demokratinio režimo vaidmuo gerovės valstybės formavimuisi. Šią analizę seka posovietinėje visuomenėje vyraujančių sovietmečio įvaizdžių pristatymas, kuris paremtas empirine interviu medžiaga. Šalia minėtų temų nagrinėjami socialinių tyrimų metodologijų iššūkiai ir galimi identifikuotų problemų sprendimo būdai.

Sesija II

VISUOMENĖS SVEIKATA IR SOCIALINIS KONTEKSTAS

13.30-14.40

Moderuoja:

Rūta Brazienė
Lietuvos socialinių tyrimų centras

Teorinės laiko paskirstymo darbui ir asmeniniam gyvenimui bei laimės ekonominių reiškinių įžvalgos

Theoretical Insights into the Time Allocation for Work and Personal Life and the Economic Phenomena of Happiness

Viktorija Tauraitė

Vytauto Didžiojo universitetas, Ekonomikos ir vadybos fakultetas,
Ekonomikos ir finansų klasteris

Laikas – ribotas ekonominis išteklius, kurį svarbu ne tik kontroliuoti, bet ir racionaliai paskirstyti tarp darbo ir asmeninio gyvenimo. Siekiant suderinti darbą ir asmeninį gyvenimą, gali būti susiduriama su darbo-asmeninio gyvenimo konfliktu, bei jo neigiamomis pasekmėmis tiek darbui, tiek asmeniniam gyvenimui. Tai yra viena iš priežasčių, sąlygojančių tirti laiko paskirstymo darbui ir asmeniniam gyvenimui reiškinį. Laimė dažnai yra tiriama iš sociologinės, psichologinės pusės, tačiau retai analizuojama ekonominiu aspektu. Tyrimo naujumą ir aktualumą teoriniame, metodiniame bei empiriniame lygmenyse galima pagrįsti, susiejant laiko paskirstymo darbui ir asmeniniam gyvenimui bei laimės ekonominius reiškinius.

Tyrimo tikslas – pristatyti laiko paskirstymo darbui ir asmeniniam gyvenimui bei laimės ekonominių reiškinių teorines įžvalgas.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė; lyginamoji analizė.

Pagrindiniai tyrimo rezultatai. Darbo-laisvalaikio modelis apibūdina darbo pasiūlos dalyvių elgseną, kai individo laikas skiriamas dviem pagrindinėms sritims: darbui ir laisvalaikiui, kai laisvalaikis suprantamas plačiąja prasme ir apibūdinamas, kaip neapmokamam darbui skirtas laikas, įskaitant ir įvairias laisvalaikio formas. Laimė – suprantama, kaip daugiadimensis ekonominis reiškinys, kuris susideda iš pasitenkinimo darbu ir pasitenkinimo asmeniniu gyvenimu.

Laiko paskirstymo darbui ir asmeniniam gyvenimui bei laimės ekonominių reiškinių aktualumas gali būti pagrįstas tuo, kad egzistuoja teorinių koncepcijų trūkumas (darbo-asmeninio gyvenimo balanso; laimės ekonominio reiškinio).

Laiko paskirstymo darbui ir asmeniniam gyvenimui bei laimės ekonominių reiškinių problematika gali būti siejama su: teorinių koncepcijų trūkumu; metodinėmis problemomis; empirinių tyrimų trūkumu. Vis dėlto laiko paskirstymo darbui ir asmeniniam gyvenimui bei laimės ekonominių reiškinių svarba gali būti pagrįsta individualiame bei visuomeniniame lygmenyje. Kitaip sakant, asmuo, kuris tinkamai paskirsto laiką darbui ir asmeniniam gyvenimui turėtų jausti pasitenkinimą darbu bei pasitenkinimą asmeniniu gyvenimu. Manytina, jog toks asmuo būtų laimingas. Laikomasi nuostatos, kad laimingas asmuo pasižymi teigiamomis charakteristikomis ir yra naudingas visuomeniniame lygmenyje.

Alkoholio tyrimų raida ir politikos vystymas: Lietuva globaliame kontekste

Alcohol Research and Policy Development: Lithuania in a Global Context

Ilona Tamutienė, Birutė Jogaitė

Vytauto Didžiojo universitetas, Politikos mokslų ir diplomatijos fakultetas,
Viešojo administravimo katedra

Šio pranešimo tikslas yra, remiantis literatūros apžvalga, įvertinti alkoholio žalos tyrimų raidą ir politikos vystymo kryptis globaliame ir nacionaliniame kontekstuose. Blaivybės judėjimai, gimę iš girtaujančio asmens keliamos žalos aplinkiniams, buvo sufokusuoti į girtuoklystės kaip nuodėmės matymą ir pastangas visais įmanomais būdais ją užkardyti. Tai atsispindėjo ir tuometinėje politikoje bei tyrimuose. Po Antrojo pasaulinio karo į alkoholio problemas pažvelgta per ligos modelį, kuris akcentą nuo geriančiojo kaltinimo ir paties alkoholio kaip nuodo ir blogio perkėlė į gydymą. Alkoholizmo kaip ligos, alkoholio vartojimo kaip laisvo kiekvieno žmogaus apsisprendimo požiūriai, išstūmė alkoholio žalos geriančiojo aplinkiniams diskursą, tiek iš mokslinių tyrimų, tiek iš viešosios politikos lauko. Alkoholio žala kitiems nei geriantysis kaip mokslinių tyrimų kryptis ima sparčiai vystytis nuo 2000 metų: diskutuojama dėl alkoholio žalos kitiems nei geriantysis koncepto, matavimo skalių, paplitimo ir galiausiai dėl politinio atsako bei intervencijų efektyvumo. Vis daugėja tyrimų apie alkoholio žalą patirtą vaikystėje ir to poveikyje pablogėjusią individo fizinę, psichinę ir socialinę sveikatą jo visame gyvenimo kelyje. Problema patenka į tarptautinės politikos darbotvarkę, susiejama su tvaria raida. Tokiuose tarptautinio lygmens dokumentuose: „Pasaulinė žalingo alkoholio vartojimo mažinimo strategija“ (2010), JTO „2016–2030 m. Visuotinė moterų, vaikų ir paauglių sveikatos strategija“ (2015), „Darnaus vystymosi darbotvarkė 2030“ (2015) dėl piktnaudžiavimo alkoholiu atsiradusi žala susiejama ir su šalia geriančiojo esančių žmonių sveikata, gerove ir tvaria šalies, regiono ir globalia raida.

Lietuvoje alkoholio kontrolės politika gimė blaivybės judėjimų paskatinta. Tarpukario Nepriklausomoje Lietuvoje alkoholio kontrolė prieinamumo atžvilgiu buvo griežtesnė nei dabar. Sovietmečiu požiūris į alkoholio klausimą buvo matytas per alkoholizmo kaip ligos ir viešosios tvarkos užtikrinimo prizmę. Požiūris į alkoholio klausimą Lietuvos politikoje vis dar uždarytas žalos geriančiojo sveikatai ir ekonomikai (tik akcizų prasme) rėmuose (išskyrus vairavimą išgėrus). Tuo tarpu pastarųjų metų tyrimai greta žalos geriančiojo sveikatai akcentuoja ir žalą geriančiojo aplinkiniams, ypač vaikams. Žinant užsienio tyrimo rezultatus apie alkoholio žalą geriančiajam, su juo susėtiems aplinkiniams, šalies ekonomikai ir tvariai raidai, rekomenduojama į Lietuvos politikos darbotvarkę įtraukti ir alkoholio žalos geriančiojo aplinkiniams, ypač vaikams, klausimą.

Pranešimas parengtas vykdant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą Mokslininkų grupių projektą Nr. S-MIP-20-2 „Įrodymais grįstos alkoholio politikos vystymas remiantis standartizuotu Europos alkoholio tyrimu: Lietuvos atvejis“ (DAP SEAS LT).

Savižudybės rizika ir socialinis kontekstas: Lietuvos vyrų atvejis

Suicide Risk and Social Context: the Case of Lithuanian Men

Daumantas Stumbrys

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Domantas Jasilionis

Vytauto Didžiojo universitetas, Demografinių tyrimų centras

Pastaruosius tris dešimtmečius vyrų savižudybių rodikliai Lietuvoje buvo vieni didžiausių pasaulyje. Moksliniai tyrimų rezultatai rodo, kad mažiau išsilavinę, nedirbantys, socialinėje atskirtyje esantys asmenys susiduria su didesne savižudybės rizika. Tačiau mažai žinoma apie socialinio ekonominio konteksto poveikį savižudybių rizikai. Šis longitudinis tyrimas remiasi sujungtais 2011-2017 metų mirčių registro ir 2011 metų Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis. Tyrime nagrinėjami visos 30-64 metų Lietuvos vyrų populiacijos duomenys. Individualaus ir konteksto lygmens veiksnių sąsajos su vyrų savižudybių rizika nagrinėjamos naudojant daugialygmenės regresinės analizės metodus. Tyrimo rezultatai rodo, kad mažuose miesteliuose ir kaimiškose vietovėse gyvenančių vyrų savižudybės rizika yra 1,81-2,58 karto didesnė negu mieste gyvenančių vyrų. Aukštesnė savižudybių rizika buvo tose seniūnijose, kuriose buvo didesni nedarbo rodikliai, didesnė vienišų ir mažiau išsilavinusių vyrų dalis. Be to, padidėjusi rizika išliko net ir užfiksavus individualaus lygmens kintamuosius. Gauti rezultatai gali būti svarbūs siekiant sumažinti savižudybių rodiklius per socialinės, sveikatos ar ekonominės politikos priemones nukreiptas į konkrečias seniūnijas ar savivaldybes.

Seksualinio priekabiavimo patirties, atsako į seksualinį priekabiavimą ir polinkio į sutrikusį valgymo elgesį sąsajos

The Relationship Between Sexual Harassment Experience, Coping Strategies and Disordered Eating Behavior

Monika Aleksė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Psichologijos katedra

Įvadas. Skirtingi tyrimai patvirtina, kad patirtas seksualinis priekabiavimas gali būti traumuojantis ir giliai paveikiantis išgyvenimas, pakeičiantis požiūrį į aplinką ir savo kūną (Gati ir kt., 2002; Malinauskas ir kt. 2018; Buchanan ir kt. 2013), vis dėlto iki šiol pasigendama tyrimų, kuriuose būtų analizuojamos seksualinio priekabiavimo ir sutrikusio valgymo elgesio sąsajos, taip pat nėra žinoma, kaip sutrikęs valgymo elgesys susijęs su nukentėjusiojo reakcija į seksualinį priekabiavimą. Tyrimo tikslas – įvertinti seksualinio priekabiavimo patirties, atsako į seksualinį priekabiavimą ir polinkio į sutrikusį valgymo elgesį sąsajas.

Metodika. Tyrime dalyvavo 150 pilnamečiai asmenys (21 vyrai ir 129 moterys). Tiriamųjų amžius svyravo nuo 18 iki 55 metų, amžiaus vidurkis 24,85 metų, (SN= 5,75). Tyrimo dalyvių seksualinio priekabiavimo patirtis per paskutinius 24 mėn. matuota naudojant Seksualinio priekabiavimo patirties klausimyną (Fitzgerald ir kt. 1995) (Cronbach α – 0,929), seksualinio priekabiavimo įveikos strategijos vertintos Atsako į seksualinį priekabiavimą klausimynu (Fairchild ir kt. 2008), kuriuo vertinamas aktyvus (Cronbach α – 0,628), pasyvus (Cronbach α – 0,931) ir teigiamas (Cronbach α – 0,822) atsakas, savęs kaltinimas (Cronbach α – 0,808). Polinkis į sutrikusį valgymo elgesį matuotas Nuostatų į valgymą klausimynu (Garner ir kt. 1979) (Cronbach α – 0,910),

Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad moterys dažniau nei vyrai nurodo patyrusios visų formų seksualinį priekabiavimą bei pasižymi labiau išreikštu polinkiu laikytis dietos, bulimišku elgesiu ir didesniu bendru polinkiu į sutrikusį valgymo elgesį. Abiejų lyčių asmenys, patyrę seksualinį priekabiavimą, vienodai dažnai renkasi pasyvius ir teigiamus atsako būdus, tačiau moterys dažniau nei vyrai linkusios reaguoti parodant tokio elgesio nepriimtinumą, kaltinti save. Rezultatai parodė reikšmingas seksualinio priekabiavimo patirties ir atsako į seksualinį priekabiavimą sąsajas su polinkiu į sutrikusį valgymo elgesį.

Sesija III

VAIKO GEROVĖS SISTEMOS SOCIOLOGIJA

13.30-14.40

Moderuoja:

Aušra Maslauskaitė
Lietuvos socialinių tyrimų centras

Vaiko gerovės sistema Lietuvoje kaip institucinių ir konceptualių įtampų laukas

The Child Welfare System in Lithuania as a Field of Institutional and Conceptual Tensions

Rasa Naujanienė, Jonas Ruškus

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Socialinio darbo katedra

Pranešime analizuojama vaiko gerovės sistemos praktika Lietuvos socialinės politikos kontekste. Vaiko gerovės samprata apibrėžiama Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos principais. Tyrimai rodo, kad formalus reguliavimas nesuteikia pakankamo supratimo apie tai, kaip vaiko apsauga organizuojama ir ką principai „vaiko apsauga nuo smurto“, “vaiko geriausias interesas”, “parama šeimai”, “vaiko išklausymas” ir kt. reiškia realioje praktikoje. Tai inspiravo tyrimų šioje srityje poreikį. Gilbert (2012), atlikęs lyginamąją vaiko gerovės sistemų analizę dešimtyje šalių, identifikavo skirtingus funkcinius požiūrius į vaiko gerovę. Pranešimu pristatomi vaiko ir šeimos gerovės sistemos dalyvių (N=550, socialinės apsaugos sistemos darbuotojų, vaiko teisių apsaugos sistemos darbuotojų ir socialinių paslaugų klientų) Lietuvoje apklausos rezultatai. Klausimynas parengtas remiantis teoriniu Gilbert (2012) modeliu. Gilbert pasiūlytas modelis panaudotas kaip tyrimo objekto operacionalizacijos pagrindas, atitinkamai apibrėžtos tyrimo dimensijos, generuoti klausimyno klausimus. Respondentai atsakė į *problemos apibrėžties, intervencijų tikslų, intervencijos pobūdžio* ir *valstybės ir šeimos santykio* skalėse pateiktus klausimus. Vaiko ir šeimos gerovės sistemos dalyvių apklausos duomenys rodo, kad vaiko ir šeimos gerovės sistemoje vaiko teisių ir paslaugų šeimai sistemos yra konfliktiniame santykyje. valstybės ir šeimos santykis taip pat apibrėžtinas kaip konfliktiškas, paslaugų šeimai požiūris dominuoja Lietuvos vaiko ir šeimos gerovės srities praktikoje. Tyrimo rezultatai suponuoja vaiko teisių ir šeimos gerovės sistemų harmonizavimo ir bendradarbiavimo santykio poreikį, įskaitant bendradarbiavimo tiltų tarp šių sistemų kūrimą, kuo organiškiau susiejant vaiko apsaugą ir paslaugas šeimai. vaiko gerovės sistemos veikėjai išreiškė lūkestį sisteminiam vaiko teisių užtikrinimui.

Pranešime pristatomas tyrimas yra Lietuvos mokslo fondo finansuojamo mokslo projekto „Sisteminio vaiko gerovės modelio projektavimas einant nuo vaiko apsaugos link psichosocialinės paramos šeimai plėtojimo“ dalis. Nr. S-MIP-19-17.

Sociologų žvilgsnis į paauglių ugdymą mokykloje

A Sociological Perspective on Adolescent Learning in School

Arūnas Poviliūnas, Jolanta Aleknevičienė

Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Suformuluota idėja Lietuvai „Mokytojas – prestižinė profesija iki 2025 metų“ traukia sociologų žvilgsnį ir kelia klausimą, kaip suprantami mokytojai profesijų sociologijos požiūriu?

Diskusiją pradedame nuo šiuolaikinės profesinės veiklos lauko sociologijos prielaidos, kad mokykloje dirbančius specialistus turėtume traktuoti ne kaip izoliuotų profesijų atstovus (Carr-Saunders, Wilson 1933, Marshall 1939, Parsons 1939) ar kelias profesijas apimančios profesijų sistemos dalyvius (Abbott, 1988), bet kaip su mokykla susijusių įvairių profesinių veiklų lauko, kuriame konkuruojama dėl galios, resursų, emanacijas. Tai P. Bourdieu sociologijos požiūris, kuris vadovaujasi tokia socialinio lauko tyrimo programa, kai tyrimas pradedamas nuo tiriamo lauko analizės galios lauko požiūriu <...> (Bourdieu, Wacquant 2003 [1992]). Paliečiame ir nematomos ugdymo programos (*hidden curriculum*) klausimus. Pranešime akcentuojame išskirtinį paauglystės amžių, kuris pagal įvairias socialinę vaiko raidą aiškinančias teorijas, reikalauja kitoniško požiūrio. Būtent šiam aspektui ir keliame esminius pranešimo klausimus: kokios yra įvairių specialistų, bendradarbiaujančių ugdant paauglį mokykloje, sąveikos?; ar mokyklose reikėtų pedagogų, kurie išmanytų paauglio pasaulį?; kokie yra argumentai *už* ir *prieš* paauglių mokytojus?; o galbūt įmanomas ir trečias kelias, kuris spręstų šių požiūrių dichotomiją?

Taigi, pasitelkiant profesijų sociologijos idėjas, pranešime gvildename paauglių ugdymo ypatumus, remiamės fokusuotų diskusijų grupių su progimnazijų direktoriais, socialiniais pedagogais ir psichologais bei dalykų mokytojais tyrimo rezultatais bei tikimės diskusijos.

Daugiavaikės šeimos ir jų organizacijos – galimybė Lietuvai?

Large Families and Their Organizations - an Opportunity for Lithuania?

Anna Lipnevič

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Lietuva apibūdinama kaip sparčiai senstanti/nykstanti valstybė. Viena iš svarbiausių priežasčių yra mažas gimstamumas, neužtikrinantis kartų kaitos. Daugiavaikės šeimos, be kurių išvardintos problemos turbūt būtų daug gilesnės, yra atsvara ir turbūt galimybė Lietuvai, o didesnis/didėjantis dėmesys joms turėtų būti ne tik mokslo bendruomenės, bet ir valdžios/politikų prioritetas. Mokslininkai gilinasi į šeimų, gimstamumo, bevaikystės tematikas, tačiau išskirtinai vien daugiavaikės šeimos Lietuvoje tyrinėjamos retai ir fragmentiškai. Ši situacija verčia gilintis į ganėtinai mažą visuomenės dalį sudarančių gausių šeimų ir jų bendruomenių/organizacijų problematiką.

Pranešimas skirtas pristatyti daugiavaikių šeimų Lietuvoje statistinės analizės rezultatus teritorinės sklaidos, kitimo laike bei Europos šalių konteksto aspektais, pateikti daugiavaikių šeimų formalių ir virtualių organizacijų Lietuvoje apžvalgą.

Raktažodžiai: daugiavaikė (gausi) šeima, bendruomenė, organizacija, parama, šeimos kortelė

Kas lemia skirtingą reakciją į nepilnamečių delinkvenciją?

What Leads to a Different Reaction to Juvenile Delinquency?

**Gintautas Sakalauskas, Jolita Buzaitytė-Kašalynienė,
Birutė Švedaitė-Sakalauskė, Vaidas Kalpokas**

Vilniaus universitetas

Iš kriminologinių tyrimų žinoma, kad nepilnamečių delinkvencija yra visuotinai paplitęs, dažniausiai – su biologinės ir socialinės brandos procesais susiję reiškinys, kurį kontroliuoti griežtomis priemonėmis yra beprasmiška ir netikslinga. Tačiau į viešumą iškylantys ir medijose plačiai, reguliariai ir tendencingai aprašomi pavieniai nepilnamečių delinkvencijos atvejai dažniausiai iššaukia būtent tokios griežtos ar griežtesnės reakcijos reikalavimus. Šiais reikalavimais ne tik daromas spaudimas priimti atitinkamus politinius sprendimus, bet ir daroma įtaka profesionaliam veikimui, kuris remiasi darbo su jaunimu kompetencija, ilgalaike perspektyva ir veiksmingais darbo su jaunimu metodais.

Lietuvos mokslo tarybos finansuojame tyrime, kurį atlieka šio pranešimo autoriai 2020–2022 m. ketinama išanalizuoti, kokie veiksniai lemia skirtingą reakciją į nepilnamečių delinkvenciją, pradedant požiūriu į jos priežastis, subjektyviai suvoktais nepilnamečių delinkvencijos mastais, jos sunkumu ir tendencijomis, asmenine nepilnamečių delinkvencijos ir reakcijos į ją patirtimi, gaunamos informacijos apie nepilnamečių delinkvenciją šaltiniais, baigiant socialiniais-demografiniais respondentų bruožais, amžiumi, išsilavinimu, dirbamo darbo pobūdžiu ir pan. Pranešime pristatomi pagrindiniai metodologiniai šio tyrimo klausimai ir ketinimai, pirminės įžvalgos, surinkti pirminiai empiriniais duomenys.

„Išeiti iš situacijos“ – kaip socialinės integracijos strategija: subjektyvios autistiškus vaikus auginančių tėvų patirtys

Exit - as a Strategy for Social Inclusion: The Experiences of Parents Raising Children with Autism Spectrum Disorders

Daiva Bartušienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas,
Sociologijos katedra

Vienas iš dominuojančių naratyvų, kuriuos atskleidė nesenai pradėtas antropologinis lauko tyrimas su autizmo spektro sutrikimą (ASS) turinčius vaikus auginančiomis šeimomis, yra socialinė integracija ir prisitaikymas prie socialinės aplinkos. Tačiau tai, kaip suprantama ir aiškinama neurotipiniams žmonėms būdinga socialinė integracija ir dalyvavimas visuomenės socialiniame gyvenime pvz. per dalyvavimą įvairių socialinių institucijų veikloje, socialinių santykių kūrimą ir palaikymą su kitais visuomenės nariais, identifikavimąsi su tam tikrais socialiniais vaidmenimis ir pan. autizmo kontekste dažnai gali ir reiškiasi skirtingomis formomis, kurios Ochs ir Solomon (2010) teigimu sukuria taip vadinamą *autistišką socialumą*. Pirmieji tyrimo duomenys rodo, kad dažnais atvejais tėvų kuriamas naratyvas apie socialinę integraciją, tiek individualiai vaiko, tiek visos šeimos, remiasi tokiomis nuostatomis ir sociokultūrinėmis praktikomis kaip: „*išeiti iš nepatogios situacijos*“ arba „*palikti situaciją*“. Dažnais atvejais po šiomis kategorijomis slypi užkoduoda nuostata – svarbiau ne gebėjimas prisitaikyti prie nepatogios situacijos ir aplinkybių (pvz. diksriminacinių, netolerancijos, nepakantumo, psichologinio smurto) apraiškų, bet socialinis įgūdis „tinkamu laiku“ pasišalinti iš susikomplikavusių situacijų, kas iš esmės tėvams ir reiškia, kad esama tam tikro socialinio prisitaikymo. Šią sociokultūrinę praktiką - „*išeiti iš situacijos*“ dažnai inspiruoja dvikryptė nuostata, kad neurotipiniai žmonės nėra susipažinę su ASS ir nežino, kaip reaguoti į autistišką socialumą, bei atvirkščiai. Taigi, pranešime pristatomos įvairios šeimų patirtys ir klausiama, ką tokie tėvų konstruojami naratyvai kaip „*gėda dėl savo vaiko*“, „*gėda būti autisto mama*“, gali padėti suprasti apie socialinę integraciją apskritai?

Sesija IV

DEMOKRATIJA, DALYVAVIMAS IR VALDYSENA

13.30-14.40

Moderuoja:

Jūratė Novagrockienė
Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Kolektyvinis veiksmas ir teritorijos samprata Lietuvos savivaldybėse: teritorinio valdymo požiūris

Collective Action and Place Understanding in Lithuanian Municipalities: Territorial Governance Approach

Jurga Bučaitė-Vilkė

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Sociologijos katedra

Teritorinio valdymo koncepcija ir perėjimas nuo valdžios prie valdysenos (*governance*) atveria platesnę teorinę diskusiją apie kolektyvinius teritorinius veiksmus, vietos demokratiją ir kolektyvinę mobilizaciją (Rhodes, 2000). Teritorinis valdymas dažniausiai suprantamas kaip santykių, apibūdinančių vietos lygmens veikėjų sąveiką ir skirtingus, bet nekonfliktiškus interesus ir jų derinimo būdus. Analizuojami tokie aspektai kaip tarpusavyje susijusių veikėjų ir institucijų veiksmų koordinavimas, vietos lygmens politikos sektorių integracija, suinteresuotųjų šalių įsitraukimas, atsižvelgiant ir į teritorinį socio-ekonominį bei demografinį kontekstą (ESPON, 2014).

Pranešime diskutuojama apie priemiestinių teritorijų (*suburban territories*) valdymo mechanizmus ir būdus. Priemiesčių augimas Vakarų šalyse atskleidžia tokius procesus kaip valdžios decentralizacija, segregacija, gyventojų įsitraukimas, kintantys miesto ir priemiesčio sąveikos modeliai, formos ir turinys. Pranešime klausiama, ar priemiesčių teritorijoms (savivaldybėms) būdingi tam tikri valdysenos būdai, kokios naudojamos valdymo praktikos, kokios suinteresuotos šalys įsitraukia, kokie naudojami ištekliai, kaip mobilizuojamas kolektyvinis veiksmas teritorijos gyvenimo kokybės didinimui.

Pranešime pristatomi tarptautinio projekto „Nelygybė, urbanizacija ir teritorinė sanglauda: Europos socialinio modelio plėtra, skatinant ekonominį augimą ir demokratinius gebėjimus“ (H2020, Nr. 727058) rezultatai, kurį įgyvendina 7 Europos šalių tyrėjų konsorciumas. Vienas pagrindinių projekto tikslų yra įvertinti ekonominių, demografinių ir politinių veiksnių įtaką regioninės ir vietos lygmens sanglaudos politikos įgyvendinimui skirtingose Europos valstybių vietovėse, kurios susiduria su didžiausiais teritoriniais netolygumais. Urbanistinėse vietovėse kuriasi prielaidos intensyvesnei socialinei-geografinei segregacijai, kurių kontekste tokios sąvokos kaip bendradarbiavimas, socialinis teisingumas ar darni vietos bendruomenė tampa tikru iššūkiu. Pranešime remiamasi surinktais kokybinio tyrimo duomenimis skirtingo tipo savivaldybėse, miesto, priemiesčio ir kaimiškoje, kur buvo atlikti 75 interviu su savivaldybių, biudžetinių įstaigų, vietos bendruomenės ir vietos verslo atstovais. Pasirinktos savivaldybės atspindi priemiesčių plėtros įvairovę, atsižvelgiant į teritorinį kapitalą, vietos suinteresuotųjų šalių dalyvavimą ir vietos valdymo tvarką. Pranešime analizuojamas žiedinės Kauno rajono savivaldybės atvejis, kuris atspindi vyraujančias priemiestinių zonų plėtros tendencijas (sparčiai augantis gyventojų skaičius, intensyvūs ekonominiai ryšiai su miesto teritorija, spartus gyvenamųjų teritorijų vystymas, išaugęs poreikis viešosioms paslaugoms). Rezultatai atskleidžia, kad priemiestinių savivaldybių valdymas yra daugiaplanis, kuriam būdingos itin glaudžios socio-ekonominės ir viešųjų paslaugų infrastruktūros sąsajos su miesto teritorijomis, tačiau tuo pačiu tai teritorija, turinti itin didelį gyventojų kolektyvinio dalyvavimo potencialą.

Paskatos ir kliūtys socialiniam dalyvavimui: vienų gyvenančių vyresnio amžiaus žmonių

Incentives and Obstacles to Social Participation: The Perspective of Older Adults Living Alone

Gražina Rapolienė, Sarmitė Mikulionienė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Socialinis (ne)dalyvavimas yra vienas svarbiausių socialinės atskirties vyresniame amžiuje aspektų. Mokslinė literatūra šia tema daugiausia remiasi kiekybiniais tyrimais iš Vakarų ir Šiaurės Europos šalių. Šio pristatymo tikslas – remiantis kokybiniais interviu (N=27) su vienais gyvenančiais vyresniais žmonėmis Lietuvoje, pateikti įžvalgas, kokios yra vyresnio amžiaus žmonių Rytų Europos šalyje socialinio dalyvavimo patirtys, paskatos, o taip pat priežastys, kodėl susilaikoma nuo aktyvesnio įsitraukimo. Tyrimo radiniai yra prieštaringi: socialinis dalyvavimas vyresnio amžiaus žmonių vertinamas dėl tiesioginių ir netiesioginių priežasčių, pavyzdžiui, tiesiog noro pabūti tarp žmonių, tačiau labiau įsitraukti jie taip pat nesiryžta dėl įvairių priežasčių. Šio tyrimu radiniai papildo akademinę diskusiją įžvalgomis apie vyresnio amžiaus žmonių požiūrį į socialinį dalyvavimą, jų prioritetus ir ypač potencialą organizacijų (pvz., bažnyčios) skatinant socialinį dalyvavimą ir tuo pačiu stiprinant socialinę vyresnio amžiaus žmonių įtrauktį pokomunistinėse šalyse.

Žiniasklaidos koncentracijos lygis Lietuvoje

The Level of Media Concentration in Lithuania

Deimantas Jastramskis

Vilniaus universitetas

Giedrė Plepytė-Davidavičienė

Vilniaus universitetas
Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Žiniasklaidoje pateikiama informacija gali turėti įtakos piliečių informuotumui ir nuomonėms, politiniams sprendimams, kas savo ruožtu daro įtaką socialinei gerovei. Todėl labai svarbu, kad visuomenėje būtų užtikrinta nuomonių įvairovė ir teisė bei priėjimas prie skirtingos informacijos. Tai susiję su žiniasklaidos koncentracijos lygiu valstybėje, kadangi didelė žiniasklaidos koncentracija mažina skirtingų informacijos šaltinių skaičių, kas sąlygoja didesnį turinio vienodumą. Todėl svarbu stebėti žiniasklaidos koncentracijos lygį valstybėse ir siekti, kad valstybėse veiktų priemonės, užtikrinančios galimą žiniasklaidos koncentracijos lygio didėjimo ribojimą.

Žiniasklaidos įmonėms Lietuvoje ir jų koncentracijai galioja tokios pat taisyklės kaip ir kitiems ūkio subjektams, neatsižvelgiant į žiniasklaidos rinkos specifiką. Lietuvoje vienam asmeniui leidžiama valdyti 100 proc. žiniasklaidos organizacijos turto, nepriklausomai nuo tos organizacijos užimamos rinkos dalies. Be to tas pats ūkio subjektas gali valdyti ir televizijos, ir radijo, ir spaudos, ir interneto žiniasklaidos priemones (tarprūšinė žiniasklaidos koncentracija neribojama). Taip pat Lietuvoje nėra ribojama ir tarpšakinė koncentracija, kai žiniasklaidos ir kita ūkine veikla užsiimančios organizacijos gali priklausyti tam pačiam nuosavybės valdytojui. Todėl galima teigti, kad jokios specialios ekonominės politikos priemonės, skatinančios mažesnę žiniasklaidos nuosavybės ir rinkų koncentraciją ir siekiančios padidinti žiniasklaidos pliuralizmą, Lietuvoje nėra taikomos. Tokioje situacijoje yra svarbu įvertinti, koks yra žiniasklaidos koncentracijos lygis Lietuvoje atskiruose žiniasklaidos sektoriuose.

Tyrimo tikslas – nustatyti Lietuvos žiniasklaidos nuosavybės ir rinkų koncentracijos lygį ir kaitą nuo 2000 m. per du dešimtmečius. Pranešime bus pristatomi projekto „Žiniasklaidos koncentracija ir jos reguliavimas Lietuvoje“ (finansuojamo Lietuvos mokslo tarybos ir Kultūros ministerijos, Nr. P-REP-20-10) metu surinkti duomenys apie Lietuvos žiniasklaidos sektorių koncentracijos rodiklių dinamiką, remiantis auditorijos ir ekonominiais (pajamų koncentracijos) skaičiavimais, kurie parodo, kaip kito Lietuvos žiniasklaidos koncentracija Lietuvoje atskiruose žiniasklaidos sektoriuose ir kuriuose žiniasklaidos sektoriuose koncentracija yra didžiausia.

Politinio dalyvavimo/nedalyvavimo konfigūracijos Lietuvoje

Repertoires of Political Participation and Non-Participation in Lithuania

Jūratė Imbrasaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

Aktyvus piliečių dalyvavimas politiniuose veiksmuose yra svarbi demokratijos sąlyga, nusakanti piliečių santykį su valdžios institucijomis. Postmodernios pilietybės šalininkai teigia, kad mažėjantis piliečių dalyvavimas tradicinėse dalyvavimo formose (darbas politinėse partijose ir profsąjungose, balsavimas rinkimuose), mažėjantis pasitikėjimas valdžios institucijomis ir visuomenėje augantis politinis cinizmas gali būti paaiškinamas dalyvavimo formų kaita iš tradicinių į postmodernias dalyvavimo formas. Tradicinėse demokratijose jauni žmonės nėra linkę dirbti politinėse partijose bei profesinėse sąjungose bei dalyvauti institucionalizuotuose politiniuose veiksmuose. Dalyvavimas politiniuose veiksmuose jauniems žmonėms yra saviraiškos forma. Postmodernus pilietis domisi politika, stebi informaciją apie politikų veiklą žiniasklaidos priemonėse, jaučiasi galintis daryti poveikį politiniam procesui, tačiau kolektyviniuose veiksmuose linkęs dalyvauti tik tuo atveju, jeigu mano, kad tai yra būtina ir neišvengiama.

Pranešimo tikslas - nustatyti kokios politinio dalyvavimo formos yra paplitusios Lietuvoje tarp nedalyvaujančiųjų rinkimuose ir paaiškinti politinio dalyvavimo/nedalyvavimo konfiguracijų priežastis. Pranešime analizuojami 2019 m Europos socialinės apklausos duomenis.

Pagal dalyvavimą/nedalyvavimą politiniuose veiksmuose, nedalyvaujančius rinkimuose piliečius, galima suskirstyti į dvi grupes (protestuotojai ir pasyvūs). Šios grupės tarpusavyje statistiškai reikšmingai skiriasi išsilavinimu, pajamomis, socialiniais tinklais, politiniu veiksmingumu ir vertybėmis. Pranešime daroma išvada, kad nedalyvaujančiųjų rinkimuose dalyvavimo/nedalyvavimo politiniuose procesuose konfiguracijos atitinka teorines politiškai susvetimėjusios ir iš dalies postmodernios pilietybės charakteristikas. Protestuotojų grupė ne tik nebalsuoja rinkimuose, nedalyvauja profesinių sąjungų veikloje, bet ir nedirba nevyriausybinės organizacijose. Statistiškai išskirtų nedalyvaujančių rinkimuose piliečių grupių (protestuotojų ir pasyvių) charakteristikoms poveikį daro šalies ekonominės, politinės ir kultūrinės sąlygos. Tyrimo rezultatai patvirtina pliuralizacijos tezę atskleisdami, kad postmoderniose dalyvavimo formose dalyvauja ne tik jauni, bet ir vyresnio amžiaus žmonės.

Raktiniai žodžiai: politinis dalyvavimas, politinis susvetimėjimas, postmodernus pilietis, dalyvavimas rinkimuose

Ikiteisminis teisių gynimas civiliniuose ir darbo santykiuose: Pietų Azijos ir Afrikos imigrantų patirtys Lietuvoje

The Prie-trial Defence of Rights in Civil and Labor Relationship: South Asian and African Immigrants' Experiences in Lithuania

Ramunė Miežanskienė

Kauno technologijos universitetas

Lietuvos moksliniame diskurse imigrantų integracijos klausimams skirta nemažai dėmesio, tačiau retais atvejais giliau pažvelgiama į asmens teisių gynimo mechanizmus ir imigrantų galimybes jais pasinaudoti. Integracijos tyrimų lauko moksliniuose darbuose atskleidžiama, kad ikiteisminis teisių gynimas ir jame veikiančių priežastinių ryšių visuma yra sudėtinė saitų su priimančia visuomene dalis. Negalėdami įgyvendinti savo teisių ir pasinaudoti jų gynimo sistema, imigrantai lieka „šalia" visuomenės. Teisinio sąmoningumo tyrimų laukas suteikia siauresnes teorines prielaidas atpažinti imigrantų teisinio sąmoningumo bruožus per jų požiūrius ir veikimo modelius priimančios valstybės teisinėje sistemoje. Atliktas pusiau struktūruotas interviu su Lietuvoje gyvenančiais Pietų Azijos (17 interviu) ir Afrikos (15 interviu) imigrantais papildo ir praturtina mokslinį diskursą šioje temoje. Tyrimo duomenys atskleidžia itin skirtingų patirčių ir požiūrių spektrą civiliniuose ir darbo teisiniuose santykiuose. Žvelgiant į civilinius teisinius santykius, susiklostančius imigrantams sudarant sandorius, išsiskiria aiški „distancija" tarp imigrantų teisių turėjimo „de jure" ir šių teisių įgyvendinimo „de facto". Vyrauja atvejai, kada atsisakoma ginti pažeistas teises pagal sudarytus sandorius. Toks pasirinkimas grindžiamas tiek racionaliu siekiamo rezultato vertės paskaičiavimu, gynybos mechanizmų nežinojimu, tiek ir aiškiai išreikštu nepasitikėjimu proceso sėkme. Daliai informantų atsisakymas ginti pažeistas teises civiliniuose santykiuose stigma paženklina patirtis bei skatina teisinio nihilizmo apraiškas. Darbo teisiniuose santykiuose, dažnu atveju, pažeistų teisių gynybos mechanizmai nėra aktyvuojami dėl galimybių aiškiai identifikuoti darbuotojo ir darbdavio teises ir pareigas bei suinteresuotas institucijas, galinčias dalyvauti atstovaujant darbuotojus. Šiame kontekste taip pat išryškėja teisinės sąmonės „perkeliamumo" efektas, kada priimančios valstybės teisiniai santykiai vertinami pagal patirtis, susiformavusias kilmės valstybėje. Pietų Azijos ir Afrikos imigrantų patirtys ginant savo teises civiliniuose ir darbo santykiuose nurodo ribotą teisių įgyvendinimą, kuris yra skatinamas išankstinių nuostatų, tikslios ir aiškios informacijos trūkumo bei socialinio konteksto. Pastaroji situacija taip pat suformuoja prielaidas imigrantams toliau nesikliauti teisminio proceso galimybėmis siekti savo teisių įgyvendinimo.

Sesija V

APLINKOSAUGA, NAUJOSIOS TECHNOLOGIJOS IR VISUOMENĖS KAITA

13.30-14.40

Moderuoja:

Vaidas Morkevičius

Kauno technologijos universitetas

Klimato kaitos temos normalizacija Lietuvoje: žiniasklaidos turinio analizės ir gyventojų apklausos rezultatų sugretinimas

Normalization of Climate Change Topic in Lithuania: Comparison of Media Content Analysis and Population Survey Results

Audronė Telešienė

Kauno technologijos universitetas, Mokslo grupė "Pilietinė visuomenė ir darnus vystymasis"

Pagrindinis tikslas – pasitelkiant sociologinį žinojimą kritiškai įvertinti klimato kaitos temos normalizaciją, matomą naujienų žiniasklaidos diskurse bei gyventojų nuomonės pokyčiuose Lietuvoje.

Pranešimas remiasi netrukus pasirodysiančios monografijos skyriumi, kuriame analizuojami populiariojoje internetinėje naujienų žiniasklaidoje Lietuvoje komunikuojami klimato kaitos vaizdiniai, informacija bei vertinimai. Pranešime stengiamasi kvestionuoti, kaip/kiek tokia viešoji komunikacija apie klimato kaitą paveikia gyventojų nuomones. Konkrečiai, bus pristatomi empirinio tyrimo rezultatai pagal tokias kintamųjų grupes: klimato kaitos diskurso intensyvumą (ir istorinis sugretinimas), dominuojančias temas, klimato kaitos vaizdinius ir pagrindinius diskurso veikėjus. Empirinis tyrimas - 323 žiniasklaidos tekstų turinio kiekybinė ir kokybinė analizė. Atranka: daugiapakopė kriterinė; tekstai atrenkami iš populiariausių naujienų portalų Lietuvoje, t.y. *delfi.lt* bei *15min.lt*, kurie buvo publikuoti nuo 2017 lapkričio iki 2018 lapkričio. Tekstų turinio analizė atlikta su MAXQDA.

Empirinio tyrimo rezultatai rodo, kad 2017-2018 m. Lietuvos internetinėje naujienų žiniasklaidoje vykstantis klimato kaitos diskursas buvo vidutiniškai intensyvus, per savaitę buvo vidutiniškai publikuojami 5,5 pranešimai, o vidutinė dėmesio ciklo trukmė buvo 3,24 savaitės. Klimato kaitos diskurso intensyvumo duomenys Lietuvoje atitinka bendrąją aukšto išsivystymo lygio šalių tendenciją. Klimato kaitos komunikacijos intensyvėjimą lemia tarptautiniai įvykiai, svarbių politinių lyderių pasisakymai, Jungtinių tautų ataskaitų / susitarimų publikavimas bei neįprastos oro sąlygos. Lietuvos internetinėje naujienų žiniasklaidoje klimato kaita tapo įprastine, kultūriškai normalizuota tema. Analizuotuose žiniasklaidos pranešimuose klimato kaita dažniausiai siejama su kylančia vidutine oro temperatūra bei stichinėmis nelaimėmis ar įvairiais ekstremaliais meteorologiniais reiškiniais. Tai didele dalimi atitinka pagrindines apklausoje Lietuvos gyventojų išsakytas klimato kaitos asociacijas (reprezentatyvi gyventojų apklausa, 2018). Klimato kaitos diskurso kalba yra daugiausiai paremta griežtu, struktūruotu, faktais paremtu kalbėjimu – dažnai cituojamos įvairios ataskaitos, viršūnių susitikimų pranešimai, pranešimai apie nelaimes bei krizes, bei ir informacinės žinutės apie meteorologines orų sąlygas. Žodyno variacija, matuota per žodžių ir leksemų santykį, analizuotame diskurse yra vidutiniškai maža.

Mokslinių tyrimų projektą „Socialinis klimato kaitos suvokimas: Lietuvos atvejis tarptautinėje Europos lyginamojoje perspektyvoje" finansavo Lietuvos mokslo taryba (Nr. MIP-17-126/SV3-0511).

Klimato kaitos suvokimas ir nuostatos Lietuvoje

Climate Change Perceptions and Attitudes in Lithuania

Aistė Balžekienė

Kauno technologijos universitetas, Mokslo grupė „Pilietinė visuomenė ir darnus vystymasis“

Šiame pristatyme nagrinėjami Lietuvos gyventojų požiūriai į klimato kaitą bei jos priežastis, susirūpinimo klimato kaita Lietuvoje lygis, klimato kaitos poveikio vertinimas. Remiantis Lietuvos gyventojų reprezentatyvios apklausos, atliktos 2018 m., duomenimis, siekiama atskleisti Lietuvos gyventojų klimato kaitos suvokimą lemiančius socio-psichologinius bei pasaulėžiūrinius veiksnius: kokie emociniai vaizdiniai yra siejami su klimato kaita, kaip įvairios socialinės-demografinės gyventojų charakteristikos lemia požiūrių į klimato kaitą bei grėsmių suvokimo skirtumus, koks yra ekologinių pasaulėžiūrų vaidmuo aiškinant klimato kaitos nuostatų skirtumus. Taip pat nagrinėjami gyventojų pasitikėjimo mokslu spręsti klimato kaitos problemas klausimai, nuomonės apie klimato kaitos ir migracijos procesus sąryšiai.

Tyrimo rezultatai rodo, Lietuvos gyventojų tarpe vyrauja nuosaikus klimato kaitos pavojų vertinimas, o Lietuvos gyventojų nuomonę apie klimato kaitą menkai lemia socialinės pozicijos veiksniai, svarbesni yra patirtiniai, pasaulėžiūriniai veiksniai. Pranešime taip pat diskutuojama, apie perėjimą nuo „klimato kaitos“ į „klimato krizės“ sąvokos vartoseną ir jų semantinius skirtumus, o Lietuvos gyventojų požiūriai lyginami su kitomis šalimis.

Pranešimas parengtas projekto „Socialinis klimato kaitos suvokimas: Lietuvos atvejis tarptautinėje lyginamojoje perspektyvoje“, finansuoto Lietuvos mokslo tarybos (Nr. S-MIP-17-126), pagrindu.

Aplinkosauginių nuostatų ir elgsenos atotrūkis: energijos vartojimo atvejis Lietuvoje

Environmental Attitude-Behaviour Gap: A Case of Energy Consumption in Lithuania

Vidas Vilčinskas

Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Mokslo grupė „Pilietinė visuomenė ir darnus vystymasis“

Klimato kaita, kaip viena iš reikšmingiausių šio laikmečio aplinkosauginių problemų, reikalauja vis didesnio dėmesio ir veiksmų reiškinio neigiamai įtakai sumažinti. Aplinkai draugiška individuali žmonių elgsena gali prisidėti prie šio tikslo. Mokslininkai tiria individualią elgseną skirstydami ją į daugybę skirtingų sričių. Šiame darbe tiriama energijos vartojimo elgsena naudojantis nuostatų ir elgsenos atotrūkio reiškiniu. Šis reiškinys apibūdina atvejus, kurių metu tarp individų vyrauja aplinkai draugiškos „žaliosios“ nuostatos, tačiau individuali aplinkai draugiška elgsena nėra atliekama. Geresnis šio reiškinio supratimas padeda skatinti „žalią“ elgseną, imantis tikslingų veiksmų šioje srityje. Remiantis ankstesniais tyrimais šia tematika, tam įtakos turi įvairūs vidiniai ir išoriniai veiksniai. Į šį darbą įtraukti veiksniai remiantis Planuotos elgsenos teorija (The Theory of Planned Behaviour), bei žmogiškųjų vertybių teorija (Theory of Basic Human Values). Nepaisant dažno šių teorijų naudojimo socialinių ir humanitarinių mokslų tyrimuose, jų sąveika kartu nėra plačiai ištirta. Tyrime naudojami reprezentatyvūs Europos socialinio tyrimo 8 bangos duomenys apie požiūrius į klimato kaitą, energetinį saugumą ir energijos prioritetus, bei duomenys apie žmogiškąsias vertybes. Vertybinių kintamųjų grupavimui naudojama faktorinė analizė. Šie kintamieji įtraukiami į modelį kartu su Planuotos elgsenos teorijos veiksniais, kurie leidžia sudaryti tiesinės daugiapakopės regresijos modelį. Abiejų teorijų pagrindu sudaryti veiksniai leidžia statistiškai reikšmingai paaiškinti energijos vartojimo elgseną. Energijos vartojimo elgsenos ketinimai padeda geriausiai nuspėti pačią elgseną.

Skaitmenizacijos poveikis bendradarbiavimui ir kūrybai: kas yra *prosumpcija?*

The Impact of Digitalization on Collaboration and Creation: What is Prosumption?

Rima Žilinskaitė

Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Sociologijos
ir socialinio darbo institutas

Prosumpcijos (angl. *prosumption; production* + *consumption*) samprata yra vienas iš bandymų konceptualizuoti skaitmenizacijos poveikį gamybai ir vartojimui, bendradarbiavimui ir, bendriau, kūrybai. Ją įdarbinantys tyrėjai siekia atskleisti, kaip skaitmeninės technologijos veikia ir daro įtaką socialinių sistemų veikėjų vaidmenų pokyčiams ir naujoms besirandančioms veikimo (visų pirma – ekonominio, bet ne tik) formoms. Ši samprata – sąlyginai nauja, todėl tiek ji pati, tiek jos taikymas – gana problemiškas. 1980 m. amerikiečių futuristo Alvino Tofflerio sukurtą terminą pastarąjį dešimtmetį atgaivino ir intensyviausiai plėtoja sociologas George'as Ritzeris, randasi ir konceptualaus jo taikymo empiriniuose tyrimuose pavyzdžių. Pranešimo tikslas – pasitelkiant *prosumpcijos* (ir, atitinkamai, veikėjo - *prosumerio*) sampratos taikymo sociologiniuose tyrimuose atvejus, įvertinti jos kaip analitinio įrankio perspektyvas bei problemines vietas ir aptarti galimus lietuviškus šios sampratos variantus.

Antrosios kartos arba vadinamasis dalyvavimo, socialinis internetas (Web 2.0) iš esmės keičia informacijos perdavimo būdus, kuria iki jo sunkiai įsivaizduojamas masinio komunikavimo ir bendradarbiavimo galimybes. Šis naujo masto masinis bendradarbiavimas, besiremiantis atvirumo, lygiavertiškumo, dalijimosi ir globalaus veikimo principais, vadinamas *vikinomika* (D. Tapscott ir A. D. Williams terminas, 2006). Jos logika nusako ne tik naujo pobūdžio ir masto santykius gamybos ar kūrybos procese, bet ir fiksuoja besikeičiantį santykį tarp (materialaus ar intelektinio) produkto kūrėjų ir jo vartotojų. Antrosios kartos interneto atnešti veikimo principai įgalina vartotoją dalyvauti produkto kūrime. Vartotojas tampa vadinamuoju prosumeriu – gamintoju ir vartotoju viename. *Vikinomikos* principai reiškiasi, visų pirma, ekonominiuose santykiuose, bet persikelia ir į kitas visuomenės gyvenimo sritis, ypač – susijusias su žinių kūrimu ir sklaida (pvz., mokslą, žiniasklaidą). Pranešime siekiama aiškintis, kiek prosumpcijos samprata pritaikoma už ekonominės sociologijos ir vartotojų kultūros tyrimų ribų, ir kaip šis konceptas gali būti pasitelktas analizuojant skaitmenizacijos poveikį kitoms visuomenės gyvenimo sritims bei socialiniams institutams.

Lietuvos (dabartinėse sienose) gyventojų skaičius 1897–1914 metais

The Population Size of Lithuania (Within Contemporary Borders) Between 1897 and 1914

Aelita Ambrulevičiūtė

Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Istorikai ir istorijos demografai nesutaria dėl 1914 m. Lietuvos gyventojų skaičiaus šiuolaikinės Lietuvos sienose. Sovietmetį skelbtas 2 828 000 gyventojų skaičius. Po 1990-ųjų išėję Kazimiero Meškausko ir Stasio Vaitekūno darbai rodo 3 350 500 gyventojų. Jų tinkamai nepanaudotas Petro Gaučo 1983-ųjų tyrimas rodo 3 167 000 gyventojų. Pusės milijono dydžio skirtumas – ne smulkmena. Tiksliau neišsiaiškinus, kaip keitėsi Lietuvos gyventojų skaičius 1897–1914 m., neįmanoma Lietuvos demografinei istorijai pritaikyti demografinio perėjimo teoriją, o socialinei-ekonominei istorijai – patikimus socialinius-ekonominius rodiklius, kurių reikšmės skaičiuojamos vidutiniškai vienam gyventojui. Gyventojų skaičiaus apskaitos problema kyla dėl šiuolaikinės Lietuvos valstybės sienų ir Rusijos imperijos administracinių vienetų ribų neatitikimų. Problemų kelia ir laikotarpio statistikos šaltiniai. Skiriasi Gubernijų statistikos komitetų ir Centrinio Rusijos imperijos statistikos komiteto leidiniuose skelbti demografinės statistikos duomenys. Išanalizavę ir palyginę visus prieinamus šaltinius bei pritaikę patikslintą P. Gaučo metodiką, priėjome išvadų, kad 1914.01.01 dabartinėje Lietuvos teritorijoje gyveno 3 057 126 gyventojai, o bendras gyventojų skaičius 1897–1914 m. padidėjo 14,5 %. Maždaug tiek pat, kiek 2020 m. yra Lietuvos gyventojų (2 794 090), jos teritorijoje gyveno 1903 metais.

Pranešimas parengtas pagal tyrimą vykdant bendrai finansuotą iš Europos socialinio fondo lėšų projektą (Nr. 09.3.3-LMT-K-712-01-0006) pagal dotacijos sutartį su Lietuvos mokslo taryba (LMTLT).

Sesija VI

SOCIALINĖS POLITIKOS SĖKMĖS IR NESĖKMĖS

15.00-16.10

Moderuoja:

Zenonas Norkus
Vilniaus universitetas

Neformali globa ir neformalus užimtumas – kokios implikacijos pagyvenusių asmenų globėjų gerovei

Informal Care and Informal Employment: Implications for Well Being of Elderly Carers

Laimutė Žalimienė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų Rytų Europos šalių, teikiant pagalbą pagyvenusiems asmenims santykinai didžiausias vaidmuo tenka neformaliai šeimos narių paramai. Ir Pietų Europoje senyvo amžiaus asmenų globa yra iš esmės sutelkta šeimos rankose, ir valstybė nevaidina esminio vaidmens, teikiant globos namuose paslaugas (Farvaque, 2013). Moksliniuose tyrimuose teigiama, kad sistemos, kuriose paplitusios piniginės išmokos globojamiems ar globėjams (Pietų Europos šalys, Austrija, Vokietija, taip pat ir Lietuva) skatina neformalios globos paslaugų rinkos formavimąsi (Simonazzi, 2009). Kaip vertinti tokią situaciją ir tendencijas? Viena vertus, neformalūs globėjai yra labiausiai pageidaujama daugelio pagyvenusių asmenų, tai svarbi atsvara tausojant valstybės viešuosius resursus. Kita vertus, darbo rinkos kontekste, neformali pagyvenusių asmenų globa namuose yra viena iš neformalaus užimtumo formų, apie kurią kalbant gali būti naudojami tokie terminai kaip pinigai vokeliuose, juodoji rinka, nedeklaruojamas darbas, šešėlinė ekonomika. (Williams, Round, 2008). Taigi, poreikis gilintis į neformalios pagyvenusių žmonių globos fenomeną žvelgiant per darbo rinkos konceptualizavimo prizmę kyla ne tik dėl pagyvenusių žmonių gerovės užtikrinimo, bet ir dėl globėjų, kaip darbuotojų, gerovės užtikrinimo. Visumoje neformalus užimtumas, lyginant su formaliomis užimtumo formomis, charakterizuojamas kaip nesaugi, atsilikusi, nekokybiška darbo rinkos dalis. Remiantis statistine informacija, įvairių atliktų tyrimų duomenimis bei teisinio reglamentavimo socialinėje politikoje ypatumais pranešime analizuojami neformalios globos pagyvenusiems žmonėms užimtumo sektoriaus ypatumai Lietuvoje. Analizei pasitelkiamos užimtumo teorijos, leidžiančios įvairiapusiškai pažvelgti į neformalią globą kaip užimtumo formą, t. y. darbo rinkos kontekste. Atlikta analizė atskleidė, kad Lietuvoje nėra neformalios pagyvenusių žmonių globos, kaip užimtumo sferos, politikos sampratos. Kaip antai, šalies užimtumo politikoje akcentuojama kokybiškų darbo vietų plėtra, tačiau egzistuoja didelė pagalbos pinigų slaugomiems šeimos nariams aprėptis, nesirūpinant, kad šis socialinės politikos instrumentas suteiktų saugias ir kokybiškas darbo sąlygas globėjams.

Socialinis darbas su grupėmis vaiko ir šeimos gerovės sistemoje

Social Work with Groups in Child's and Family Welfare System

Jorūnė Vyšniauskytė-Rimkienė, Julija Eidukevičiūtė, Roberta Motiečienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Socialinio darbo katedra

Socialinis darbas yra tiesiogiai įtakojamas socialinio ir politinio šalies konteksto. Globalizacijos laikotarpiu šeimos politika ir šeimai skirtos socialinio darbo paslaugos susikerta su ypač skirtingomis šeimų situacijomis ir gerovės valstybės aplinka. Pranešimo tikslas aptarti kaip vaiko ir šeimos gerovė galėtų būti vystoma pasitelkiant socialinio darbo su grupėmis metodą vaiko ir šeimos paslaugų sistemoje. Į šeimą orientuotos paslaugos pastaruoju metu šalyje yra vis daugiau plėtojamos, atsižvelgiant į tai, kad šeima yra pagrindinis socializacijos vienetas. Individualus konsultavimas, šeimos terapija, atvejo vadyba, mediacija ir kiti metodai tampa vis įprastesni pagalbos instrumentai vaiko ir šeimos gerovės praktikoje. Ir nors socialinio darbo su grupe metodas yra plačiai paplitusi praktika daugelyje kitų šalių deja Lietuvoje ji vis dar nėra pakankamai išplėtota. Atlikti tyrimai atskleidžia, kad grupės formatas suteikia galimybę grupės nariams, dalyvaujantiems grupėje, įsisavinti tai, ko negali padaryti socialinis darbuotojas, padedantis individualiai (Vyšniauskytė-Rimkienė, Matulevičiūtė, 2016). Šiame pranešime remsimės kokybinio tyrimo rezultatais iš dviejų Lietuvos administracinių vienetų diskutuodami kaip socialinis darbas su grupėmis padėtų vystyti tėvystės praktikas ir prosocialų elgesį vaiko ir šeimos gerovės sistemoje. Diskutuosime ne tik apie šio metodo taikymo ypatumus ir raišką, tačiau skirsime dėmesio ir priežasčių, kodėl šis Vakarų šalyse plačiai taikomas metodas vis neranda pakankamai vietos ir pripažinimo Lietuvos socialinių paslaugų sistemoje.

Pranešime pristatomas tyrimas yra Lietuvos mokslo fondo finansuojamo mokslo projekto „Sisteminio vaiko gerovės modelio projektavimas einant nuo vaiko apsaugos link psichosocialinės paramos šeimai plėtojimo“ dalis. Nr. S-MIP-19-17.

Gerovės valstybės transformacija: barjerai deinstitucionalizuojant žmonių su negalia globą

Transformation of the Welfare State: Barriers to Deinstitutionalization of people with Disabilities

Rasa Genienė, Eglė Šumskienė, Violeta Gevorgianienė, Jurga Mataitytė-Diržienė

Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Lietuvai minint Nepriklausomybės 30-metį, negalios politikoje vis dar esame sovietinio palikimo bei ES vertybių kryžkelėje, o ES struktūriniai fondų investicijos menkai prisideda prie žmonių su negalia atskyrimo ir segregacijos mažinimo. Stacionarios globos sistemą kai kurie mokslininkai bei nevyriausybininkai laiko vienu paskutinių Sovietmečio bastionų. Žmogaus teisių klausimas ypač paaštrėjo pasaulinės COVID-19 pandemijos metu, kuomet neproporcingai varžomos socialinės globos namų gyventojų teisės ir laisvės, lyginant su likusia visuomenės dalimi. Institucinės globos ir žmogaus teisių problemos sprendime dalyvauja skirtingi veikėjai ir sektoriai: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, NVO, savivaldybės, socialinės globos įstaigos bei nevyriausybinės organizacijos. Pranešime bus analizuojama šių pertvarkos dalyvių sąveika remiantis Agentūrų teorijos prielaidomis, kurios taikomos apibrėžti organizacijų elgesį siekiant mažinti biurokratinio aparato veikimą; priartinti paslaugas prie paslaugų gavėjų; užtikrinti paslaugų kokybę; išspręsti problemas, kylančias dėl politikos formavime ir įgyvendinime kylančių dalyvaujančių veikėjų (agentų) skirtingų interesų ir informacijos asimetrijos. Tyrimas atliktas naudojant Delfi metodą, kuris taikomas siekiant bendro konsensuso tarp skirtingų pertvarkos veikėjų. Trimis etapais atliekamas tyrimas padėjo prieiti vieningos ekspertų nuomonės dėl pagrindinių pertvarkos barjerų deinstitucionalizuojant institucinę globą.

Rezultatai atskleidė, kad pagrindiniai socialinės politikos trikdžiai yra nulemti teisinės bazės rigidiškumo, tarporganizacinės konkurencijos, oportunizmo, stebėsenos ir kontrolės nebuvimo, o bandomosios, inovatyvios bei alternatyvios institucinei globai paslaugos daugeliu atveju lieka projektinėmis veiklomis. Kadangi žmonių su negalia globos deinstitucionalizacija išlieka prioritetine kryptimi ir 2021-2017 ES struktūrinių fondų perspektyvoje, tyrimo pristatymas yra aktualus siekiant išspręsti tarporganizacinėje sąveikoje kylančias problemas įgyvendinant tolimesnius socialinės politikos pokyčius. Pranešimo mokslinę vertę sudaro Agentūrų teorijos ir Delfi metodo pasitelkimas analizuojant siaurą negalios politikos sritį.

Pranešimas parengtas įgyvendinant LMT finansuojamą projektą „Žmonės ir vietos: bendruomenių gerovės transformacijos globos paslaugų deinstitucionalizacijos procese“ (sutarties Nr. S-GEV-20-1/1.78)SV–308.

Skirtingi naratyvai vaiko paėmimo iš šeimos situacijose: „Rashomon efektas“

The „Rashomon Effect“: Different Narratives in the Situations of Child Removal from a Family

Lijana Gvaldaitė, Eglė Šumskienė, Jūratė Charenkova

Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Vaiko teisių apsaugos skyrių (VTAS) darbuotojų vykdomas vaiko paėmimas iš šeimos smurto ar nepriežiūros atveju laiko požiūriu yra trumpas, tačiau savo intensyvumu labai sudėtingas ir daugiasluoksnis procesas. Iš skirtingų perspektyvų šį procesą galima vertinti nevienareikšmiškai, pavyzdžiui, kaip vaiko gelbėjimą, šeimos privatumo pažeidimą, VTAS darbuotojų savivalę ar rutininę procedūrą. Dažniausiai šiame procese dalyvauja tėvai, vaikas/-ai, VTAS darbuotojai ir saugumą užtikrinantys policijos pareigūnai. Siekiant suvokti kiekvieno iš šių grupių atstovų vaidmenis, konkrečias patirtis ir išgyvenimus bei situacijos suvokimą vaiko/-ų paėmimo metu 2019-2020 metais buvo atliktas kokybinis tyrimas vykdant pusiau struktūruotus interviu. Tyrimas atskleidė skirtumus šiose pagrindinėse srityse: (1) dėl ko įvyko iškvietimas (priežastys); (2) kas vyksta paimant iš šeimos vaiką (procesas); (3) naudojamos sąvokos ir terminai (vyraujantis naratyvas).

Analizei pasitelkiamas vadinamasis „Rashomon efektas“ – terminas, siejamas su japonų režisieriaus Kurosawa filme Rashomon (1950) pateikiama vieno įvykio versija keturių skirtingų liudininkų akimis. Filme atskleidžiama, kaip konstruojami skirtingi to paties įvykio naratyvai, išryškėja prieštaros, skirtingi vertinimai ir žiūrovui kyla klausimas, ar gali būti viena tikra tiesa.

Tyrimo duomenys leido identifikuoti skirtingus vaiko paėmimo iš šeimos proceso dalyvių – tėvų, iš kurių buvo paimti vaikai, paėmimą vykdžiusių VTAS darbuotojų, įvykį stebėjusių policininkų ir vaikų, kurie buvo paimti, – konstruojamus naratyvus. Šie naratyvai, jų ypatumai ir skirtumai bus išsamiau pristatomi pranešimo metu.

Raktiniai žodžiai: vaiko teisių apsauga, vaiko paėmimas iš šeimos, „Rashomon efektas“

Pranešimas parengtas įgyvendinant LMT finansuojamą projektą „Vaiko gerovės profesionalų darbo vietos kokybė“ Sut. Nr. S- MIP-19-37. 2019-2021. Vilniaus universitetas. Projekto vykdytojai: L. Žalimienė, V. Gevorgianienė, D. Petružytė, E. Šumskienė, L. Gvaldaitė, M. Seniutis.

Ekologinio žemėlapio metodo taikymas tiriant grupinio gyvenimo namų gyventojų dalyvavimo bendruomenėje mastą ir pobūdį

The Method of Ecological Mapping in Investigation of the Extent and Peculiarities of Group Home Residents' Participation in the Community Life

Violeta Gevorgianienė, Eglė Šumskienė, Jurga Mataitytė-Diržienė, Rasa Genienė

Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Nuo 2014 metų Lietuvoje vyksta stacionarios globos sistemos pertvarka, kuria siekiama pereiti nuo institucinės globos prie bendruomenėje teikiamų paslaugų žmonėms, turintiems negalią. Vienas pagrindinių pertvarkos veiksmų yra žmonių perkėlimas į grupinio gyvenimo namus (GGN) bendruomenėse. Ši reforma susiduria su vietos bendruomenių pasipriešinimu negalią turinčių asmenų kaimynystei. Jei GGN apsigyvenę asmenys naudojasi paslaugomis, kurios lokalizuotos bendruomenės teritorijoje (community-placed), bet ne integruotos į bendruomenės gyvenimą (community-based) (Tricket, 2009), atskirties problema lieka neišspręsta. Vertinant GGN gyventojų integracijos procesą bendruomenės gerovės perspektyvoje, pirmajame tyrimo etape siekta identifikuoti jų naudojimosi bendruomenės paslaugomis mastą ir pobūdį (lankymąsi paslaugas teikiančiose vietose, prasmingų santykių kūrimą). Tam pasirinktas kokybinis ekologinio žemėlapio metodas (Bronfenbrenner ekologinės sistemų teorijos prieiga), atitinkantis GGN gyventojų komunikacijos ypatumus. Siekiant palyginti, ar ir kiek skiriasi GGN gyventojų ir kitų bendruomenės narių naudojimasis bendruomenės paslaugomis, ekologinio žemėlapio metodas taikytas ir kitų bendruomenės narių dalyvavimui atskleisti. Tyrime dalyvavo: 35 GGN gyventojai ir 24 kiti bendruomenės nariai iš keturių miestų, kuriuose įsteigti GGN. Preliminarūs duomenys parodė, kad a) ekologinis žemėlapis leidžia identifikuoti lankomas vietas ir tose vietose užmezgamų kontaktų pobūdį, b) vietos, kuriose GGN gyventojai ir kiti bendruomenės nariai gauna paslaugas, yra panašios, tačiau c) paslaugos ir kontaktai skiriasi savo turiniu, kas gali būti nulemta skirtingų GGN ir neturinčių negalios asmenų gebėjimų, taigi ir poreikių, d) priešingai, nei kitų bendruomenės narių gyvenime, paslaugos iš joms gauti skirtų bendruomenės vietų kartais „ateina" į GGN, tai yra, ne asmuo ateina į kirpyklą, bet kirpėja ateina į namus. Toks procesas rodo institucines tradicijas, deinstitucionalizacijos procese perkeliamas į GGN. Pranešime bus aptarti ir ekologinio žemėlapio metodo taikymo privalumai ir ribotumai, tiriant skirtingų vietos bendruomenės narių galimus sąlyčio taškus fizinėje ir socialinėje erdvėje.

Pranešimas parengtas įgyvendinant LMT projektą „Žmonės ir vietos: bendruomenių gerovės transformacijos globos paslaugų deinstitucionalizacijos procese" (sutarties Nr. S-GEV-20-1/1.78)SV–308).

Sesija VII

LYČIŲ LYGYBĖ

15.00-16.10

Moderuoja:

Aistė Balžekienė

Kauno technologijos universitetas

Kodėl Lietuvos kariuomenėje nėra generolių

Why There Are No Female Generals in the Lithuanian Army

Jūratė Novagrockienė

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Mokslo grupė „Pasaulio politika“

Vyrauja stereotipas, kad moterų padėtis Lietuvos kariuomenėje (toliau – LK) yra blogesnė nei visoje visuomenėje. Tyrimo intrigą inspiravo 2019 m. Europos lyčių lygybės instituto (EIGE) Lyčių lygybės indekso duomenys, pagal kuriuos nuo 2005 m. Lietuvoje lyčių lygybės srityje nebuvo pasiekta reikšmingos pažangos. Taip pat kai kuriems pranešimo aspektams peno suteikė istorinės paralėlės su kai kuriomis rugsėjo mėn. Nidoje vykusios karo istorikų konferencijos „Karas ir moterys“ pranešėjų įžvalgomis. Prof. Virgilijus Pugačiauskas teigė, kad „LDK moterų emancipacijos daigai realizavosi moters patriotės stereotipo kūrime, bet ne kovoje už lygesnes ar lygias teises su vyrais“. Šis tyrimas leidžia tvirtinti, kad moterys LK jau naudojasi lygiomis formaliomis teisėmis, bet turi įveikti vyresnės kartos karių išankstinį nusistatymą apie moteris Lietuvos kariuomenėje ir romantizuotą kario įvaizdį. Dr. Deivido Šlekio pagrindinė išvada dėl“amazoniškumo“ ieškojimo moteryje karėje ir vyrų nenoro įsileisti moteris į kovinius dalinius žvelgiant per istorinius pavyzdžius, noras herojizuoti, nuvertina kovinėse pareigose tarnaujančias ne tik moteris, bet ir vyrus.

Pranešime nagrinėjama lygių lyčių galimybių situacija Lietuvos kariuomenėje. Palyginus KAS lyčių lygių galimybių tyrimų 2005, 2013 ir 2020 m. duomenis, matyti, kad Lietuvos ypač kariuomenėje, moterų padėtis gerėja: jos nėra diskriminuojamos pareigų, atlyginimo, darbo santykių požiūriu, jaučiasi kariuomenės dalimi. Tačiau, vertinant karininkų karjeros trajektoriją, matyti, kad aukščiausiose pozicijose vyrauja vyrai. LK nėra pulkininkių, nei viena moteris nėjo gynybos atašė pareigų, o suteikti generolo laipsnį kol kas nėra objektyvių sąlygų. Tyrime taikomų pusiau struktūruotų interviu, oficialių dokumentų ir stiklinių lubų bei stikllinių sienų metaforų pagalba siekiama nustatyti objektyvias ir subjektyvias priežastis, ribojančias moterų karjerą kariuomenėje.

Lyčių lygybės institucionalizacija mokslo organizacijose. Vilniaus universiteto atvejis

Institutionalization of Gender Equality in Research Organizations. Vilnius University case

Aurelija Novelskaitė, Daiva Skučienė

Vilniaus universitetas
Lietuvos socialinių tyrimų centras

Lyčių lygybė moksle – tai „vienodos moterų ir vyrų, mergaičių ir berniukų teisės, atsakomybės ir galimybės“* vienoje specifinėje (tačiau glaudžiai susijusioje su politinio, ekonominio, kultūrinio, kt.) visuomenės gyvenimo sričių. ES lygmeniu, dėmesys lyčių lygybei moksle išsikristalizavo iš bendros ES lyčių lygybės politikos 1990-ųjų pradžioje, pirmiausiai fokusuojantis į klausimą „kas blogai su moterimis?“ ir siekiant pagerinti jų situacijas; apie 2010 m. terminas gender mainstreaming pakoreguotas pasiūlant terminą structural change ir persiorientuojant į institucinių struktūrų keitimą siekiant įtvirtinti lyčių lygybę mokslinius tyrimus vykdančiose ir finansuojančiose organizacijose. Viena vertus, ES lygmeniu pagalba įgyvendinti tokius struktūrinius pokyčius pasiūlyta per BP6 ir BP7, HORIZON2020 programas. Tačiau kita vertus, šia galimybe pasinaudojo (naudojasi) dažniausiai kitos, bet ne Centrinės ir Rytų Europos šalys ES narės, kuriuose ne tik kad lyčių lygybė turi istorinį rezonansą su sovietine lyčių lygybės ideologija, bet ir, žvelgiant iš deskriptyvinės perspektyvos, dažniausiai moterų įsitraukimo į mokslines veiklas rodikliai yra aukštesni, kai tuo tarpu mokslo finansavimo rodikliai yra žemesni nei kitose ES šalyse.

Gradovska ir Sander (2015) teigia, kad lyčių lygybės institucionalizacija priklauso nuo nacionalinio konteksto, potencialios sąveikos tarp lyčių lygybės politikos ir kitų valstybės institucijų, neformalių institucijų įsitraukimo ir kt. Taigi kokie veiksniai sąlygoja lyčių lygybės institucionalizaciją CRE šalyse? Ieškant atsakymo į pastarąjį klausimą, šiame pranešime fokusuojamės į tai, kaip supantys kontekstai įtakoja lyčių lygybės institucionalizaciją vienoje iš CRE šalių (Lietuvos) mokslinius tyrimus vykdančioje (VU) institucijoje remiantis bendrąja situacijos Lietuvoje apžvalga ir empirine H2020 projekto SPEAR vertinimo medžiaga, surinkta 2019 m. spalio mėn. VU pusiau struktūruoto interviu metodu.

Literatūra

Gradskova, Y. & Sanders, S. (Eds). (2015). *Institutionalizing Gender Equality. Historicaland Global Perspectives.* https://rowman.com/isbn/9781498516754/institutionalizing-gender-equality-historical-and-global-perspectives

* Lygybė nereiškia, kad moterys ir vyrai taps tokiais(-omis) pačiais(-omis); tai reiškia, kad moterų ir vyrų teisės, pareigos ir galimybės nepriklausys nuo to, gimė moterimi ar vyru. Lyčių lygybė reiškia, kad yra atsižvelgiama tiek į moterų, tiek į vyrų interesus, poreikius ir prioritetus, tuo būdu pripažįstant skirtingų moterų ir vyrų grupių įvairovę. Lyčių lygybė nėra vien tik moterų klausimas; lyčių lygybės problematika apima tiek vyrų, tiek moterų patirtis, (iš)gyvenimus, poreikius, kt. Moterų ir vyrų lygybė vertinama ir kaip žmogaus teisių klausimas, ir kaip prielaida bei tvaraus, į žmones orientuoto vystymosi ir demokratijos rodiklis. [remiantis https://eige.europa.eu/lt/thesaurus/terms/1168]

Moterų verslumo skatinimo priemonių įgyvendinimas Lietuvoje: socialinės gerovės kūrimas ar totalizatorius?

Implementation of Measures to Promote Women's Entrepreneurship in Lithuania: Creation of Social Welfare or Totalizator?

Julija Mažuolienė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Socialinės gerovės užtikrinimas yra svarbi kiekvienos šalies politikos dalis, susijusi su šalies ekonomikos tvarumu, socialinės apsaugos sistemos efektyvumu, ypatingą dėmesį skiriant socialialiai atsakingos darbo rinkos plėtrai, socialinei ir ekonominei moterų ir vyrų lygybei. Aktyvus moterų dalyvavimas versle daro teigiamą poveikį socialinėms ir ekonominėms sąlygoms šalyje, kadangi moterų verslai dažnai nukreipti į socialinių problemų sprendimą, naujų darbo vietų kūrimą, socialines inovacijas, pagalbą kitoms moterims. Tai sudaro palankias sąlygas moterų padėties gerinimui, moterų ir vyrų lygybės užtikrinimui visose srityse, lyčių vaidmenų kaitai visuomenėje, skurdo mažinimui, smurto šeimoje mažėjimui.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą (ES), buvo priimti įsipareigojimai, susiję su moterų padėties gerinimu visose srityse. Vienas iš siekių yra moterų ekonominės padėties gerinimas, moterų lyderystės, verslumo skatinimas, todėl Lietuvoje pradėtos įgyvendinti moterų verslumo skatinimo programos. Ši funkcija pavesta įgyvendinti valstybės institucijoms, savivaldybės įstaigoms, nevyriausybinėms organizacijoms bei paskatintos privačios iniciatyvos. Tyrimai rodo, kad Lietuvoje moterys yra vienos labiausiai įsitraukusios į naujų verslų kūrimą, lyginant su kitomis ES šalimis, tačiau pajamų iš verslo skirtumas tarp vyrų ir moterų yra vienas didžiausių, į moteris investuojama mažiau, rėčiau. 2019 metais atliktas periodinis ES šalių vertinimas parodė, kad Lietuva yra vienintelė valstybė ES nepadariusi progreso lyčių lygybės srityje, turinti neigiamą rodiklį vertinant finansų ir galios sritį, kuri labiausiai išryškėja vertinant moterų ir vyrų pajamų skirtumus ir skurdą bei nepakankamą moterų atstovavimą biržinių bendrovių valdybose, centriniame banke (EIGE, 2019).

Pranešimo tema aktuali ir provokuojanti, apimanti politinius šalies siekius gerinti moterų padėtį bei realias politikos įgyvendinimo priemones moterų verslumo skatinimui, jų poveikį socialinei, ekonominei moterų ir vyrų lygybei. Pristatoma moterų verslumo skatinimo priemonių, įgyvendinamų Lietuvoje 2000 – 2020 m. apžvalga, lyginami valstybės lūkesčiai ir reliai pasiekti rezultatai. Keliamas klausimas ar moterų verslumo skatinimo priemonės, į kurias sutelkiamos valstybės investicijos, yra kryptingos ir objektyvios, mažinančios moterų ir vyrų ekonominę nelygybę, ar labiau primena „aklą statymą“?

Kaip „balansuojama“ tarp šeimos ir darbo? Skirtingų gerovės valstybių atvejų analizė, naudojant šeimos ir darbo derinimo indeksą

How it is “Balanced” Between Work and Family? The Analysis of Different Welfare States Using Work and Family Reconciliation Index

Donata Telišauskaitė-Čekanavičė

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija,
Socialinio draudimo skyrius

Šio pristatymo tikslas – pristatyti tyrimą, kuriame išanalizuota šeimos ir darbo derinimo situaciją, taikant šeimos ir darbo derinimo priemones skirtingose gerovės valstybėse. Tai reiškia, kad tikslui įgyvendinti, panaudojus statistinę mikroduomenų analizę pagal 2015, 2010 ir 2005 m. Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondo Europos darbo sąlygų tyrimo duomenis bei ekspertų iš Švedijos, Lietuvos, Jungtinės Karalystės, Vokietijos ir Italijos apklausą, sukurtas šeimos ir darbo derinimo indeksas skirtingoms gerovės valstybių šalims: Lietuvai, Jungtinei Karalystei, Švedijai, Italijai ir Vokietijai, kuris leidžia pamatyti šalių šeimos ir darbo derinimo ir situaciją ir jos kismą laike.

Pristatymo metu pristatysime šeimos ir darbo derinimo priemones, kuriomis remiantis buvo sukurtas šeimos ir darbo derinimo indeksas. Taip pat pateiksime minėtojo indekso rodiklius išskirtose gerovės valstybių šalyse, pateiksime šio indekso kismą prieš ekonominę krizę, ekonominės krizės laikotarpiu ir po jos. Toliau išskirsime valstybes, kurios pasižymėjo aukščiausiu šeimos ir darbo derinimo indekso rodikliu, bei žemiausiu. Išdiskutuosime galimas skirtingo rodiklio priežastis, apžvelgiant kiekvieną sukurto indekso kategoriją (viso yra penkios kategorijos), kurios pasirinktos remiantis ekspertų apklausa bei literatūrine analize. Ir pateiksime išvadas bei rekomendacijas, kaip būtų galima indeksą ateityje patobulinti bei kokių priemonių reikėtų Lietuvai, norint pagerinti šeimos ir darbo derinimo indekso rodiklius.

Pažymėtina, kad toks indeksas Lietuvoje dar nėra sukurtas, taip pat nėra atlikta lyginamoji, skirtingų gerovės valstybių šeimos ir darbo derinimo situacijos analizė.

Raktiniai žodžiai: šeimos ir darbo derinimas, lyčių lygybė, gerovės valstybės šalys, šeimos politika, šeimos ir darbo derinimo priemonės.

Lietuvių požiūris į homoseksualumą: kartų skirtumai

Generational Differences in Lithuanians' Attitudes Towards Homosexuality

Gabija Jarašiūnaitė-Fedosejeva, Karina Kravčenko

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas,
Psichologijos katedra

Visuomenės netolerancija ir neigiamas nusistatymas netradicinės lytinės orientacijos atžvilgiu neigiamai veikia homoseksualių asmenų gerovę. Atsižvelgiant į tai, kad skirtingas kartas atstovaujantys asmenys pasižymi skirtingomis vertybėmis, mąstymu ir elgsena, galima manyti, kad analizuojant visuomenės požiūrį į homoseksualumą svarbu atsižvelgti į kartų skirtumus, tačiau tokių tyrimų tiek Lietuvos, tiek užsienio kontekste trūksta. Todėl šio pranešimo tikslas – atskleisti skirtingų kartų lietuvių požiūrį į homoseksualumą.

Pranešime remiamasi 9-osios bangos (2019) Europos socialinio tyrimo (EST) duomenimis. Lietuvoje buvo apklausti 1835 15-90 m. respondentai (amžiaus vidurkis - 56,13, standartinis nuokrypis - 17,695): 31,3 proc. vyrų ir 68,7 proc. – moterų. EST apklausoje respondentų požiūris į homoseksualumą matuojamas prašant įvertinti savo (ne)pritarimą 3 teiginiams: *gėjams ir lesbietėms turėtų būti leidžiama gyventi taip, kaip jie nori; man būtų gėda, jei artimas šeimos narys būtų gėjus ar lesbietė ir gėjų ir lesbiečių poros turėtų turėti tokias pat įsivaikinimo teises kaip ir poros, kurias sudaro vyras ir moteris.* Požiūrio skirtumai analizuoti 4 kartose (veteranų, kūdikių bumo, X ir Y), kurios buvo sudarytos remiantis respondentų gimimo metais.

Tyrimo rezultatai parodė, kad vertinant seksualinių mažumų laisvę gyventi taip, kaip jie nori respondentų tolerancija didėja sulig kiekviena jaunesne karta. Visgi, vertinant homoseksualaus šeimos nario ar giminaičio priėmimą bei įsivaikinimo galimybę homoseseksualių asmenų poroms, Y karta pasižymi didesne tolerancija nei kitų kartų atstovai. Taigi, galima daryti prielaidą, kad jaunesnių kartų atstovams keičiant vyresniuosius, visuomenė tampa atviresnė ir palankesnė homoseksualių asmenų atžvilgiu.

Sesija VIII

KINTANTI ŠEIMA IR PARAMOS ŠEIMAI POLITIKA

15.00-16.10

Moderuoja:

Jurga Bučaitė-Vilkė

Vytauto Didžiojo universitetas

Šeimos daryba masinės emigracijos ir socialinės diferenciacijos aplinkybėmis: iššūkiai gerovės valstybei šiandieninėje Lietuvoje

Family Doing in the Context of Mass Emigration and Social Differentiation: Challenges for the Welfare State in Contemporary Lithuania

Vida Česnuitytė

Mykolo Romerio universitetas

Pranešimo tikslas – pristatyti tyrimo apie Lietuvos šeimos darybai būdingas praktikas, kurios sujungia asmeninio tinklo narius į šeimą, nepaisant kraujo arba santuokinių ryšių egzistavimo bei geografinio atstumo tarp jų gyvenamųjų vietovių (Lietuvoje ar užsienyje), rezultatus. Tyrimo duomenų analizėje papildomai įvedamas socialinės diferenciacijos aspektas, ir keliamas klausimas: kaip socialinė diferenciacija veikia šeimos darybą masinės migracijos aplinkybėmis?

Empirinė analizė grindžiama reprezentatyvaus (Lietuvos gyventojai 18+) ir kvotinio tyrimų duomenimis, surinktais įgyvendinant LMT finansuojamą mokslininkų grupių projektą „Globali migracija ir Lietuvos šeima: šeiminės praktikos, globos cirkuliacija ir sugrįžimo strategijos“ (vad. I. E. Juozeliūnienė, VU, 2017-2019). Analizė sutelkta į 13 šeimos darybos praktikų, suskirstytų į keturias grupes: kasdienė rutina (apima emocinį palaikymą, pagalbą atliekant kasdienius buities darbus, finansų valdymą), tradicijos (maitinimasis kartu bent kartą per savaitę; atostogos kartu bent kartą per metus), religinės šventės (šv. Kūčios; šv. Kalėdos; šv. Velykos; Visų šventųjų diena) ir sekuliarios šventės (Motinos diena; Tėvo diena; Gimtadienio šventė; Naujų metų sutikimo šventė).

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad emigravus šeimos nariui kyla pavojus šeimos ir asmeninio tinklo stabilumui ar net išlikimui, nes migracijos atveju prokreacinės šeimos nariai atsitraukia nuo daugelio bendrų veiklų, ypač tų, kurios atliekamos kasdieną (valgio gaminimas, būsto tvarkymas ir kt.) ir itin sustiprina šeimą. Tuo pat metu šeiminėse praktikose vis dažniau dalyvauja ne giminės, t. y. kraujo ir santuokos ryšiais nesusiję asmenys. Jie įtraukiami į finansų valdymą, tarpusavio emocinę paramą, religinių švenčių šventimą ir kitas praktikas, ir ilgainiui tampa alternatyviais šeimos nariais. Kita vertus, tyrimo duomenys rodo, kad ne giminių įtraukimas į šeimines praktikas tampriai susijęs su socialine diferenciacija. Apibendrinant tyrimo rezultatus formuluojami siūlymai, kaip gerovės valstybė šiandieninėje Lietuvoje galėtų prisidėti stiprinant įvairių socialinių sluoksnių šeimas masinės migracijos kontekste.

Pakartotinės partnerystės kūrimas po skyrybų: sociologinių veiksnių analizė

Partnership After Divorce: Analysis of Sociological Factors

Ernesta Platūkytė

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Sociologijos katedra

Pristatomas tyrimas, kurio metu buvo analizuojami sociologiniai veiksniai turintys įtakos individų pasirinkimui kurti partnerystę patyrus skyrybas. Atliktame darbe susitelkiama į šeimos kūrimo pokyčių analizę, aptariant pakartotinių santuokų Lietuvoje kūrimo tendencijas ilgalaikėje perspektyvoje. Taip pat išskiriamos reikšmingos partnerystės kūrimo teorijos ir specifinės pakartotinės partnerystės užmezgimo perspektyvos. Atliekant empirinį tyrimą buvo atlikti biografiniai interviu su dviejų skirtingų gimimo (sovietmečio ir pereinamosios) kartų informantais ir visapusiškai analizuotos pakartotinės šeimos kūrimo istorijos. Dviejų skirtingų gimimo kartų informantų įtraukimas leido suvokti kaip, atsižvelgiant į socialinio konteksto kaitą, gyvenimo eigos trajektorijoje klostėsi pakartotinės partnerystės kūrimo dinamika skirtingais laikotarpiais gimusių informantų naratyvuose. Empirinio tyrimo duomenų analizė buvo atliekama stebint socialiai apibrėžtų įvykių seką kintant laikui, analizuojant besikeičiančias nuostatas, vertybines orientacijas, vaidmenų pokyčius ir pan. bei atskleidžiant kontekstinį ir procesinį požiūrį į naujai kuriamą partnerystę. Pasitelkus skirtingus gyvenimo eigos laiko kontekstus, buvo išskirti reikšmingi sociologiniai individualaus ir sociokultūrinio lygmens veiksniai, identifikuojant jų įtaką individų pasirinkimui. Atlikus tyrimą identifikuota, kad partnerystės po skyrybų sukūrimas individui suteikia galimybę tenkinti konkrečiame gyvenimo eigos tarpsnyje iškilusius poreikius - po skyrybų veikiančios ekonominės, socialinės ir (ar) kultūrinės aplinkybės verčia reaguoti į susidariusią situaciją, todėl pakartotinės partnerystės kūrimas gali tapti priemone kovoti su negatyviomis skyrybų pasekmėmis. Pakartotinės partnerystės kūrimui didesnę įtaką turėjo noras tenkinti psichologinius poreikius. Išskirti reikšmingi veiksniai - amžius, lytis, išsilavinimas, ekonominė situacija, teigiamai veikė individų patrauklumą pakartotinės partnerystės santuokinėje rinkoje. Moterų atveju teigiama veiksnių įtaka pasireiškė tik patenkinus asmeninius finansinio stabilumo ir išsilavinimo poreikius. Ekonominiai situacijos pokyčiai bei tai, kad susilaukta vaikų iš praėjusių santykių, abiems lytims sudarė palankias galimybes naujų partnerių paieškos procese. Taip pat analizės metu buvo charakterizuoti skirtingi elgesio modeliai, būdingi kuriant pakartotinius santykius po skyrybų. Konkrečiai pasireiškiantys sociologiniai veiksniai individo gyvenimo eigoje sudaro sąlygas patenkinti psichologinius poreikius, didina patrauklumą ir galimybes pakartotinės partnerystės santuokinėje rinkoje.

Socioekonominiai kohabituojančių ir susituokusių asmenų skirtumai Lietuvoje

Socioeconomic Differences Between Cohabiting and Married Individuals

Irma Dirsytė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Darbo problema. Kohabitacija arba nesantuokinis gyvenimas kartu šiuolaikinėje visuomenėje yra vienas iš esminių šiuolaikinės šeimos transformacijas apibūdinančių bruožų, minimas greta vėlėjančio amžiaus tuokiantis, susilaukiant vaikų ar dažnų skyrybų.

Manoma, kad kohabitacija dažniau nei santuoka susijusi su didesne santykių iširimo, vienišos motinystės bei skurdo rizika (Lichter ir kt. 2006). Tačiau gerovės valstybės šeimos politika ir socialinė apsauga remia tik santuoką sudariusius asmenis, o tai savo ruožtu gali būti susiję su tuo, kad labiausiai pažeidžiama kohabituojanti visuomenės dalis, pasmerkta susidurti su dar didesne socialine atskirtimi (Sánchez ir Perelli-Harris 2015).

Lietuvoje didelė dalis jaunų asmenų renkasi kohabitaciją kaip pirmą partnerystę (Maslauskaitė 2009), vadinasi svarbu išanalizuoti, kaip skiriasi kohabituojančių ir susituokusių asmenų charakteristikos, ir ar kohabituojantys asmenys koncentruojasi labiausiai socialiai pažeidžiamame visuomenės sluoksnyje.

Tyrimo tikslas. Kohabituojančių ir susituokusių asmenų namų ūkio pajamų dekompozicinė analizė pagal socioekonominius, sociodemografinius kintamuosius.

Metodai ir duomenys. Aprašomoji statistinė analizė, Oaxama-Blinder dekompozicija. Remiamasi EU-SILC, 2015-2017 m. mikroduomenų rinkiniu.

Rezultatai ir išvados. Remiantis atlikta duomenų analize, galima teigti, kad kohabituojantys asmenys Lietuvoje pasižymi beveik dukart mažesnėmis pajamomis ir daugiausiai šio pajamų skirtumo sudaro menkesnis kohabituojančių asmenų išsilavinimas bei menkesni sukaupti ekonominiai resursai. Antra vertus, šie menkesni ekonominiai ir socialiniai resursai gali būti susiję ir su tuo, kad kohabitacija Lietuvoje praktikuoja jaunesni asmenys, kurie tuokiasi tik pasiekę ekonominio saugumo.

Literatūra

Lichter, D.T., Qian, Z. & Mellott, L.M. (2006). Marriage or dissolution? Union transitions among poor cohabiting women. Demography, 43(2), 223-240.

Maslauskaitė, A. (2012). Kohabitacijos raida Lietuvoje. Lietuvos socialinė raida, 1, 102-120.

Sánchez Gassen, N. & Perelli-Harris, B. (2015). The increase in cohabitation and the role of union status in family policies: A comparison of 12 European countries. Journal of European Social Policy, 25(4), 431-449.

Vaiko priežiūros išmokų gavėjų struktūros pokyčiai Lietuvoje

Changes in Structure of Childcare Beneficiaries in Lithuania

Alina Norgėlaitė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Daugelyje pasaulio šalių vaikų priežiūra yra siejama labiau su moterimis nei vyrais. Išaugęs dirbančių moterų – motinų skaičius lėmė motinystės ir tėvystės sampratų pokyčius, kuriuose svarbų vaidmenį vaidina valstybių formuojamos ir įgyvendinamos šeimos politikos. Vienas iš ryškesnių pastarųjų pokyčių Lietuvos šeimos politikoje – 2011 m. Lietuvoje įsigaliojęs teisinis reglamentavimas, kuris leido tėvams rinktis iš dviejų vaiko priežiūros atostogų variantų: gausiau apmokamų iki vaikui sueis 1 metai ir mažiau apmokamų, tačiau su galimybe dirbti, neprarandant vaiko priežiūros išmokų, antraisiais vaiko gyvenimo metais. Ir nors tai atvėrė tėvams daugiau galimybių derinti vaiko priežiūrą ir apmokamą darbą, o vyrų, pasinaudojančių teise į vaiko priežiūros atostogas antraisiais vaiko gyvenimo metais, skaičius reikšmingai auga, panašu, kad struktūriniai išmokų gavėjų pokyčiai atsirado ne dėl besikeičiančių vertybinių nuostatų ir plintančių lyčių egalitarizmo praktikų, o dėl atsiradusios galimybės šeimoms pasirinkti finansiškai naudingiausią vaiko priežiūros atostogų scenarijų.

Pranešimo tikslas – remiantis antrine Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos duomenų apie vaiko išmokų gavėjus 2009–2019 m. analize bei vaiko priežiūros atostogas reglamentuojančių teisės aktų analize atskleisti, kaip per pastaruosius 10 metų, keičiantis vaiko priežiūros teisiniam reglamentavimui, kito vaiko priežiūros išmokų gavėjų struktūra.

Tyrimas atskleidė, kad, nepriklausomai nuo teisinio reglamentavimo, pirmenybė teikiama ilgesnėms vaiko priežiūros atostogoms, o struktūriniai išmokų gavėjų pokyčiai pastebimi tik tuomet, kai atsiranda galimybė dirbti neprarandant išmokų: vyrų, gaunančių vaiko priežiūros išmokas, dalis auga antraisiais vaiko gyvenimo metais.

Vaiko priežiūros atostogos lyčių (ne)lygybės perspektyva: ekspertų vertinimai

Gender (In)equality Perspective on Paid Parental Leave: Expert Assessments

Sonata Vyšniauskienė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Straipsnyje analizuojama vaiko priežiūros atostogų politika, bei vaiko priežiūros atostogų sistemos vertinimas. Straipsnyje taip pat siekiama atsakyti į šiuos klausimus: kaip Lietuvoje taikomos šeimos politikos priemonės (mokamų vaiko priežiūros atostogų sistema, ikimokyklinio ugdymo prieinamumas ir paslaugų kokybė) daro įtaką mažų vaikų tėvų dalyvavimui darbo rinkoje? Koks yra lankstaus darbo laiko susitarimo vaidmuo? Kokie veiksniai turi įtakos mokamų vaiko priežiūros atostogų pasirinkimui motinoms ir tėvams? Kuo skiriasi tėvų ir motinų pasirinkimas atsižvelgiant į tėvų užimtumą skirtinguose darbo rinkos sektoriuose, tėvų profesinę padėtį ir kitus susijusius veiksnius? Koks mokamų vaiko priežiūros atostogų modelis būtų optimalus ir palengvintų tėvams palankesnes sąlygas derinant vaiko priežiūrą ir apmokamą darbą? Koks yra kitų šeimos politikos priemonių vaidmuo (vaiko priežiūros prieinamumas, lanksti darbo laiko tvarka ir kt.)? Remiantis atlikto tyrimo duomenimis (20 ekspertų, įgyvendinančių ir formuojančių šeimos politiką Lietuvoje; NVO atstovų, dirbančių tiesiogiai su tėvais; mokslininkų, tyrėjų), rezultatai atskleidžia, jog vienos pagrindinių priežasčių, kodėl moterims vaiko priežiūros atostogos išlieka esmine užduotimi yra šios:

1. Tėvai apie vaiko priežiūros atostogų reglamentavimą nėra tinkamai informuojami, trūksta komunikacijos iš atitinkamų institucijų;
2. Tėvų vaiko priežiūros atostogų pasirinkimus „lemia" artima šeima, giminės/draugai, darbdavys; nusistovėjusios normos ir stigmos;
3. Lietuvos vaiko priežiūros atostogų sistema, bei šeimos politika koncentruojasi į išmokas (finansinę paramą), o ne į darbo ir šeimos suderinimą, pareigų pasidalijimą;
4. Lyčių (ne)lygybė – neproblema Lietuvoje? Ekspertų vadinama, „ne jokia politika", politikos nebuvimas (tvarkingas teisinis reglamentavimas, kuris neatliepia lyčių lygybės perspektyvos);
5. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų (darželių, dienos centrų) trūkumas didmiesčiuose, ir tolimuose kaimo vietovėse;
6. Vaiko priežiūros atostogų lankstumo trūkumas.

Vienas iš Valstybinės šeimos politikos koncepcijos (2008) prioritetų yra šeimai palankios aplinkos kūrimas, tačiau ji apsiriboja tik sąlygų šeimoms sukūrimui prokreacine funkcija sukūrimu, kompleksinių paslaugų šeimoms kūrimu, pinigine parama šeimai. švietimo ir socialinės programos bei teigiamo visuomenės požiūrio į šeimą ugdymas visuomenėje. Tačiau nėra akcentuojami tokie klausimai kaip lanksčių užimtumo formų trūkumas, vaikų priežiūros paslaugų trūkumas. Šis tyrimas susijęs ir su svarbiu vaiko priežiūros atostogų politikos aspektu Lietuvoje – išmokų gavėjų pasirinkimai dėl mokamų vaiko priežiūros atostogų. Teisiškai Lietuvos vaiko priežiūros atostogų modelis sukuria vienodas prielaidas tėčiams

prisidėti prie vaiko priežiūros atostogų, dėl ko pritaria ir apklausti ekspertai, tačiau jų indėlis tebėra mažas. Nepaisant to, kad tėvai vaiko priežiūros atostogose gali dalyvauti vienodai su motinomis, didžiausią vaiko priežiūros atostogų dalimi Lietuvoje vis dar naudojasi motinos.

Sesija IX

ETNIŠKUMAS IR ĮTRAUKTIS

15.00-16.10

Moderuoja:

Vylius Leonavčius
Vytauto Didžiojo universitetas

Lietuvių ir lenkų santykiai nepriklausomoje Lietuvoje: konfliktai ir kompromisai dėl teritorijos, kalbos ir švietimo politikos

Lithuanian and Polish Relations in Independent Lithuania: Conflicts and Compromises over Territory, Language, and Education Policy

Audronė Janužytė

Mykolo Romerio universitetas, Viešojo valdymo ir verslo fakultetas,
Politikos mokslų institutas

Analizuojant Lietuvos valstybės kūrimą XX a. pradžioje ir valstybingumo atstatymą XX a. pabaigoje pastebima, jog politikams kilo abejonių dėl keletą klausimų: visų pirma, ar visos etninės mažumos ir grupės pritars Lietuvos nepriklausomybei ir jos savarankiškumui; antra, ar visos etninės mažumos ir grupės nekels grėsmių Lietuvos valstybingumo de fakto įtvirtinimui ir tarptautiniam de jure pripažinimui; ir trečia, ar pavyks visas etnines mažumas ir grupes įtraukti į nepriklausomos valstybės kūrimą. Pastarasis klausimas buvo, ypač aktualus, dėl lenkų pozicijos Lietuvos nepriklausomybės klausimais 1918 m. ir 1990 m. Šio pranešimo tikslas, analizuojant lietuvių ir lenkų santykius, atskleisti esminius lietuvių ir lenkų teritorinius konfliktus bei nesutarimus dėl lenkų asmenvardžių ir vietovardžių rašybos ir vykdomos švietimo politikos etninių mažumų atžvilgiu. Pranešime analizuojami trys esminiai aspektai. Pirmas aspektas, nagrinėjami lietuvių ir lenkų teritoriniai konfliktai, atstatant Lietuvos valstybingumą 1918 m. bei atskleidžiamas lenkų požiūris į nepriklausomos Lietuvos valstybės kūrimą 1918 m. ir 1990 m.; Antras aspektas, aptariami esminių nesutarimų dėl lenkų kaip oficialios valstybinės kalbos vartojimo Pietryčių Lietuvoje bruožai; Trečias aspektas, analizuojama šiandieninė švietimo politika etninių mažumų atžvilgiu, išskiriant esminius bruožus ir veiksnius, dėl kurių lietuvių ir lenkų politikams sudėtinga rasti kompromisą. Daroma prielaida, jog nepradėjus atviro politinio dialogo su švietimo bendruomene ir neįtraukus jos į tautinių mažumų švietimo politikos formavimo procesą, lenkų ir lietuvių politikai atsiduria išsiskiriančių pozicijų status quo. Konstruktyviai sutarti tarpusavyje ir su švietimo bendruomene, kaip priimti tvarius sprendimus dėl aktualių etninių mažumų švietimo klausimų, – šių dienų iššūkis politikos formuotojams.

Lietuvos tautinių mažumų švietimo politika socialinės politikos kontekste

Lithuanian National Minorities' Education Policy in the Context of Social Policy

Karolis Dambrauskas

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Etninių tyrimų institutas

Šio straipsnio tikslas yra išnagrinėti Lietuvos tautinių mažumų politiką šalies vykdytos ir vykdomos socialinės politikos kontekste. Tikslinę tautinių mažumų politikos grupę sudaro skirtingos tautinės mažumos, dėl ko ši politika gali turėti skirtingus tikslus, todėl šiame straipsnyje bus koncentruojamasi ties didžiausia Lietuvos lenkų tautine mažuma, ir ties ta tautinių tautinių mažumų politikos dalimi, kuri yra susijusi su švietimo sritimi. Atsižvelgiant į analizės tikslą, keliami tokie uždaviniai: a) apžvelgti Lietuvos gerovės valstybės bruožus b) apžvelgti svarbiausius tautinių mažumų švietimo politikos raidos momentus; c) įvertinti tautinių mažumų švietimo politiką šalies vykdytos socialinės politikos ir socialinio teisingumo kontekste. Siekiant išsikeltų tikslų, pasitelkiama post-struktūralistinė, dekonstrukcinė M. Foucault suformuluota valdysenos (governmentality) prieiga, leidžianti žmonių, populiacijos ar tam tikrų populiacijos grupių valdymą analizuoti per tarpusavyje susijusius valdymo racionalumus (rationales) ir valdymo technologijas (Foucault 1991). Dėl ribotos straipsnio apimties toliau bus susitelkta ties valdymo technologijų ir žinių analize. Viena iš valdymo technologijų, kuriai bus skiriama daugiau dėmesio, yra tai kas valdysenos studijose vadinama individų „suatsakomybinimas". Pagrindines suatsakomybinimo charakteristikos yra: autonomija ir pasirinkimas, enterpreneriškos asmenybės, valdymas per atstumą (Juhila et al. 2016, 27). Darbe ginamas teiginys, kad tautinių mažumų švietimo politikoje pastebimos tendencijos, kurios buvo būdingos šalies gerovės valstybės idėjos kaitai (judėjimas kuo konservatyvaus link liberalaus gerovės valstybės modelio). Tačiau minėtos politikos raidai neigiamą įtaką darė ir problemų interpretavimas per etniškumo kategorijas.

Etnokonfesinio identiteto aspektai rusų stačiatikių ir lenkų katalikų religinių organizacijų veikloje

The Aspects of Ethno-Confessional Identity in the Activities of Russian Orthodox and Polish Catholic Religious Organizations

Monika Frėjutė-Rakauskienė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Etninių tyrimų institutas

Pranešimo idėja – analizuojant Vilniaus rusų stačiatikių ir lenkų katalikų religines organizacijas ir jų veiklą, atskleisti šių organizacijų vaidmenį lenkų ir rusų etninių grupių etninio ir religinio identiteto formavime. Taip pat, atsižvelgiant į religinių bendruomenių (katalikai ir stačiatikiai) dydžius, pasvarstyti, kokie ir ar vyrauja skirtumai tarp šių organizacijų, jų veiklos strategijų, kokie ir ar yra sąlyčio taškai šių organizacijų veikloje ir tarpusavio santykiuose? Lietuva religiniu ir etniniu požiūriu gana vienalytė šalis, o tradicinių religiniu ir etniniu požiūriu visuomenių etnokonfesiniai identitetai, jų sąveika ir kylantys iššūkiai, skirtingai nuo konfliktuojančių identitetų religiniu ir etniniu požiūriu skirtingose visuomenėse (pvz., Hronešová 2012; Eid 2007; etc.) menkai tyrinėtas (pvz., Paert 2016; Savukynas 2003; etc.). Lietuvių etninė grupė sudaro didžiąją dalį visų Lietuvos gyventojų, kurie dauguma išpažįsta Romos katalikų tikėjimą. Dvi didžiausios skaičiumi etninės grupės – lenkai ir rusai daugumoje yra krikščionys, priklausantys skirtingoms konfesijoms – lenkai yra – Romos katalikai ir priklauso dominuojančiai religinei bendruomenei šalyje, o rusai daugumoje yra stačiatikiai (ortodoksai), kurie yra šalies religinė mažuma.

Pranešime pateikiami duomenys surinkti LSTC Etninių tyrimų instituto mokslininkų vykdomo mokslinio projekto “Etno-konfesinis identitetas ir socialinė įtrauktis Lietuvoje po 1990 m.: rusų stačiatikių ir lenkų katalikų atvejai“, metu. Projektas (Nr. S-LIP-19-60) finansuojamas Lietuvos mokslo tarybos, pagal valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016-2024 metų programą.

Romų integracijos monitoringo Lietuvoje iššūkiai: ką rodo apklausų duomenys?

Challenges of Monitoring Roma Integration in Lithuania: A Look at the Survey Data

Vita Kontvainė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Etninių tyrimų institutas

Per kelis pastaruosius dešimtmečius buvo atliktos trys respondentų atranką naudojančios romų tautybės asmenų apklausos Lietuvoje – 2008, 2015 ir 2020 metais. Kadangi romų grupė Lietuvoje nėra didelė ir nėra teritoriškai koncentruota, visais atvejais buvo taikyta netikimybinė tikslinė atranka. Pristatymo metu bus aptarti iššūkiai, su kuriais susiduriama vykdant nedidelių ir sunkiai pasiekiamų populiacijų apklausas – pristatytos tyrimų metu naudotos atrankos strategijos, jų įtaka tyrimo duomenims ir būdai įvertinti gautų duomenų patikimumą. Aptariant romų integracijos tendencijas Lietuvoje bus pristatyti romų tautybės asmenų švietimo rodiklių pokyčiai 2001–2020 m.

Lietuvos lenkų dalyvavimas etninėse savanoriškose organizacijose

Participation of Lithuanian Poles in Ethnic Voluntary Organizations

Asta Visockaitė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Etninių tyrimų institutas

Remiantis Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, Lietuvoje šiuo metu veikia daugiau nei 50 Lietuvos lenkus vienijančių organizacijų, kurios apima platų veiklos spektrą. Pastaraisiais metais atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad Lietuvos lenkai aktyviai dalyvauja bendruomeninėse veiklose, savanoriškose organizacijose, rinkimuose, balsuodami už tautines mažumas siekiančias atstovauti partijas, tačiau ar Lietuvoje gyvenantys lenkai iš tiesų yra aktyviai dalyvaujantys piliečiai?

Pranešimo tikslas - atskleisti Lietuvos lenkų savanoriškų organizacijų kūrimosi tikslus, vykdomos veiklos pobūdį, siekius, finansavimo šaltinius ir dalyvavimo šiose organizacijose motyvus pilietinio dalyvavimo aspektu, remiantis kultūrinėmis, politinėmis ir ekonominėmis teorinėmis perspektyvomis.

Remiantis pastarųjų metų Lietuvoje atliktų tyrimų rezultatais bus bandoma apžvelgti vienos didžiausių etninių mažumų, gyvenančių Lietuvoje lenkų dalyvavimą etninėse savanoriškose organizacijose, analizuojant pilietinio dalyvavimo aspektu (tai pilietinėmis politinės kultūros dalis, kurios veiksniai yra: subjektyvi asmens kompetencija, kiti realaus ar potencialaus konvencinio (tradicinio) politinio dalyvavimo rodikliai (diskusijos, siejamos su politika, dalyvavimas rinkimuose, narystė visuomeninėse organizacijose ir pan.).

Kokie yra pagrindiniai etniniu pagrindu susikūrusių savanoriškų organizacijų tikslai, veiklos pobūdis, dalyvavimo organizacijose motyvai? Kultūriniais (dalyvavimas savanoriškose organizacijose apibrėžiamas kaip padedantis puoselėti etninį identitetą, kultūrą, kalbą, istoriją), politiniais (grupių saviorganizacija apibrėžiama kaip tam tikrų socialinių pasikeitimų ginant tautinių mažumų teises siekis, o etninių grupių organizacijos kaip vienas iš būdų gauti politinio dalyvavimo prieigą ir tokiu būdu formuoti politinę dienotvarkę, kuri leistų įgyvendinti specifinius poreikius) ar ekonominiais (dalyvavimas savanoriškose organizacijose yra suprantamas kaip prieiga prie įvairių ekonominių resursų) veiksniais remiantis saviorganizuojasi savanoriškos organizacijos ir kokie motyvai skatina jose dalyvauti?

Pagrindinė pranešimo idėja: Aptarus pagrindinius etniniu pagrindu susikūrusių savanoriškų organizacijų tikslus, vykdomą veiklą, siekius, pagrindinius finansavimo šaltinius, dalyvaujančiųjų organizacijoje apibūdinimą bei tikslinę auditoriją, į kurią nukreipta organizacijos veikla, bendradarbiavimą su kitomis savanoriškomis organizacijomis, valstybinėmis institucijomis, turimus ryšius tiek Lietuvoje ir jei yra užsienio šalyse, kilmės valstybės (istorinės tėvynės) vaidmenį organizacijų veikloje, požiūrį į etninių mažumų politines partijas, atstovavimą ir motyvus, skatinančius etninių grupių pilietinį dalyvavimą bus pateiktos įžvalgos apie Lietuvos lenkų aktyvų pilietinį dalyvavimą bei galimas tolimesnes tendencijas politinio dalyvavimo kontekste.

Sesija X

SOCIALINIŲ GRUPIŲ ĮTRAUKTIS IR SOCIALINIO MOBILUMO VEIKSNIAI

15.00-16.10

Moderuoja:

Arūnas Poviliūnas
Vilniaus universitetas

Didelis aukštojo mokslo prieinamumas: kaip tai pavyksta pasiekti skirtingo tipo gerovės valstybėms?

High Access to Higher Education: How do Different Types of Welfare States Manage to Achieve It?

Asta Dilytė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Socialinės gerovės institutas

Visiems piliečiams prieinamas aukštasis mokslas – viena iš gerovės valstybės bazinių teisių, kurias siekiama užtikrinti. Sutinkama, kad aukštasis išsilavinimas yra viešoji gėrybė, mažinanti skurdo riziką, užtikrinanti aukštesnes pajamas gyvenimo eigoje, aukštesnį pilietiškumo lygį, didesnį socialinį kapitalą ir kitas naudas visuomenei ir asmeniui.

Didelei daliai visuomenės prieinamas aukštasis mokslas visgi nėra vien dosniausių gerovės valstybių teikiama socialinė teisė – pagal Eurostat (Eurostat, 2019) duomenis didžiausiu aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies nuo visos populiacijos rodikliu pasižymi Lietuva, Liuksemburgas, Airija, Švedija – kurios yra skirtingo tipo gerovės valstybės. Taigi, konferencijoje pristatomo tyrimo tikslas – palyginti skirtingo tipo gerovės valstybių švietimo socialinę politiką, nustatyti skirtingo tipo gerovės valstybių socialinės švietimo politikos panašumus ir skirtumus.

Norint pasiekti tyrimo tikslą, naudojamas lyginamosios analizės metodas. Lyginamosios analizės metodas vertingas dėl galimybės aukštojo mokslo prieinamumą analizuoti geografiniu aspektu. Analizuojant veiksnius, lemiančius didelį aukštojo mokslo prieinamumą skirtingo tipo gerovės valstybėse, lyginamosios analizės metodu analizuotos skirtingo tipo gerovės valstybės, kuriose sąlyginai didelė populiacijos dalis turi aukštąjį išsilavinimą. Tyrime lyginamos keturios skirtingo tipo gerovės valstybės: Lietuva (Rytų Europos tipo gerovės valstybė), Liuksemburgas (kontinentinio tipo gerovės valstybė), Airija (anglosaksiško tipo gerovės valstybė) ir Švedija (šiaurietiško tipo gerovės valstybė). Lyginamasis tyrimas atliekamas pasitelkiant viešai prieinamus švietimo srities teisės aktus, oficialią viešojo sektoriaus organizacijų viešinamą informaciją apie šių valstybių švietimo sistemas.

Tyrimo rezultatai atskleidžia skirtingų gerovės valstybių, kurios geba užtikrinti didelį aukštojo mokslo prieinamumą savo piliečiams, socialinės švietimo politikos panašumus bei skirtumus.

Literatūra

Eurostat. (2019). Tertiary educational attainment by sex, age group 30-34. (interaktyvus) Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_41&plugin=1 [žiūrėta: 2020 04 06]

Socialinis mobilumas Lietuvoje: ar tikrai vienintelis kelias aukštyn?

Social Mobility in Lithuania: The Only Way is Up?

Tautvydas Vencius

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Socialinės gerovės institutas

Lietuvoje tiek pagrindiniuose politiniuose dokumentuose, tiek mokslininkų tyrimuose nebuvo skirta pakankamai dėmesio socialinio mobilumo tyrimams. Tai iš dalies suprantama, nes socialinio mobilumo užtikrinimas niekada nebuvo vyraujantis klausimas politinėje darbotvarkėje. Nepaisant to, tai turėtų būti svarbus politinis ir akademinis klausimas, nes esame tarp tų valstybių, kurios įsipareigojo diegti visų piliečių vienodų galimybių idėją. Vis dėlto, verta paminėti, jog socialinio mobilumo siekis, skirtingai nuo nelygybės, skurdo, atskirties mažinimo tikslų yra siektinas žvelgiant iš skirtingų politinės ideologijos pozicijų. Todėl galima teigti, kad socialinio mobilumo tyrimai turi didelį politinio poveikio potencialą ir yra svarbūs visų gerovės valstybės režimų šalims.

Socialinio mobilumo tyrimams itin svarbios šiuolaikinės ir klasikinės sociologijos teorijos, kurios skirtingai aiškina socialinio mobilumo apraiškų rodiklius. Modernizacijos teorija neatsiejama nuo didesnių absoliutaus socialinio mobilumo galimybių, kurios daugiausia pasireiškia kaip įvairių struktūrinių pokyčių apraiškos bei iki tol buvusių neaktualių darbo rinkos sektorių (pavyzdžiui, įvairių paslaugų) plėtra. Socialinės stratifikacijos teorija pabrėžia gyvenimo galimybių (angl. life chances) ir išteklių bei galios įtaką. Galiausiai socialinio kapitalo teorija, akcentuojanti individualių socializacijos praktikų svarbą.

Būtent todėl visuomenė gali būti laikoma daugiau ar mažiau socialiai mobili priklausomai nuo to, kiek ji paveikta modernizacijos procesų bei ar ryšys tarp tėvų ir vaikų socialinio statuso yra mažiau ar daugiau stiprus. Socialinio ir kultūrinio kapitalo stoka, socialinė nelygybė, švietimo prieinamumo netolygumai ir kiti veiksniai mažina socialinio mobilumo galimybes. Nors šie socialinės stratifikacijos veiksniai svarbiausi mikro lygmenyje, jie reikšmingi ir ekonomiškai. Juk socioekonominių trūkumų ir nepritekliaus perdavimas tarp kartų reiškia, kad vaikai iš pasiturinčių šeimų turi geresnę prieigą ir prie tolimesnio mokymosi, o vaikai iš socialiai remtinų sluoksnių dažnai negali pilnavertiškai tęsti mokymosi po pagrindinio lygmens.

Ką minėtos teorijos atskleidžia empiriniuose duomenyse? Kokiu laikotarpiu socialinis mobilumas aukštyn Lietuvoje buvo didžiausias? Ar tikrai šiuolaikinės kartos galimybės kilti „socialinėmis kopėčiomis“ yra menkesnės nei ankstesnėse kartose? Galiausiai, ar išties socialinio mobilumo kelias turi vesti vien tik „aukštyn“? Tai pagrindiniai pranešimo klausimai, kurių atsakymai leidžia įsitikinti, kad socialinio mobilumo tema sulaukia per mažai politikos formuotojų ir akademikų dėmesio.

„Protų pritraukimas“ į Lietuvą: imigracijos teoriniai aspektai

„Brain gain“ in Lithuania: Theoretical Aspects

Indrė Kirelienė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Darbo rinkos tyrimų institutas

Asmenų tarptautinė migracija susilaukė mokslininkų susidomėjimo, bandant išaiškinti vienos ar kitos migracijos krypties pasirinkimą bei priežastis. Migracijos tyrimų pradmenys aptinkami ekonomikos moksle, tačiau mūsų dienomis, migracijos empiriką tiria ne viena mokslo disciplina. Dėl paties migracijos veiksmo, kylančios adaptacinės ir integracinės problemos telkia analizuoti kylančias spragas platesniame kontekste, t.y. politinio ir teisinio reglamentavimo apžvalgoje.

Prognozuojant didėjančius imigracijos srautus (Lietuvos užimtumo 2019 m. tendencijos ir ateities prognozės, 2020), t.y. augant ne Europos Sąjungos piliečių skaičiui, aktualia ir svarbia tampa imigracijos politikos Lietuvoje apžvalga. Pabrėžiama aukštos kvalifikacijos imigrantų pritraukties ir pasilikimo Lietuvoje svarba.

Objektas – aukštos kvalifikacijos imigrantų atvykimo į Lietuvą prielaidos.

Tyrimo tikslas - išanalizuoti aukštos kvalifikacijos asmenų iš trečiųjų šalių atvykimą į Lietuvą skatinančias prielaidas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Aptarti imigracijos sąvokas.
2. Apžvelgti imigracijos politiką ir tendencijas Lietuvoje.
3. Išskirti aukštos kvalifikacijos asmenų iš trečiųjų šalių, pritraukimo į Lietuvą prielaidas.

Tyrimo metodologija: mokslinės literatūros ir antrinių statistinių duomenų analizė, įstatymų ir teisės aktų apžvalga.

Rezultatai atskleidžia imigracijos sąvokų įvairovę, o pats „protų pritraukimas“ į Lietuvą pateikiamas kaip aukštos kvalifikacijos asmenų atvykimas dirbti ir gyventi Lietuvoje, kuriant pridėtinę vertę Lietuvos valstybei. Statistiniai duomenys rodo imigracijos gausėjimą, tačiau „atitekančių protų“ procentinė išraiška yra gerokai mažesnė už nekvalifikuotos darbo jėgos. Visgi, imigracijos politika skatina aukštos kvalifikacijos imigrantų atvykimą: vykdo supaprastintas imigracines procedūras, skatina atitinkamų programų kūrimą („Blue Card“). Daromos prielaidos, kad imigracija į Lietuvą palaipsniui didės, tačiau didžioji imigruojančiųjų dalis bus nekvalifikuota darbo jėga. Rekomenduotina atlikti empirinius tyrimus „protų“ pritraukimo tematika.

Raktažodžiai: imigracija, protų pritraukimas, aukštos kvalifikacijos migrantai.

A New Beginning: Refugees and Social Integration in Europe

Nauja pradžia: pabėgėliai ir socialinė integracija Europoje

Rūta Sutkutė

Vytautas Magnus University, Faculty of Political Science and Diplomacy,
Department of Public Communication

This presentation examines the role of social media in shaping stereotypes and constructing negative images of social groups in the context of humanitarian crisis in Europe. Consequently, such public initiatives as „Refugees Welcome“ and „Public Committee against Forced Immigration“ are trying to challenge and influence governmental policy, to mobilize people in order to promote the integration of refugees, or vice versa to fight against their „new arrivals“ and their status in the host society (Lithuania). International social campaign „Refugees Welcome!“ was created in September, 2015 therefore it is difficult to assess the role of the movement for government policy and society so far but it is widely recognized that this movement has already achieved certain results in persuading governments to accept more refugees and transfer them to refugee integration centres.

The object of the research – representation of refugees and their integration in the context of the humanitarian crisis in Europe. The main purpose of this article – to figure out social media‘s role as a mediator in shaping and constructing negative images of refugees in Lithuania through different „Facebook“ initiatives. In order to achieve this purpose the following tasks were created: to analyze social media activism processes in the context of European migrant crisis; to introduce how different representations of refugees affect public discourse; to present methodology of discourse analysis; to explore how images of refugees are constructed in different „Facebook“ pages „Refugees Welcome“ and „Public Committee against Forced Immigration“

The qualitative and quantitative analysis of social networks content confirmed the hypothesis that in different virtual communities, European migrant crisis is presented diametrically contrary to the provisions of the target group to which the message is supposed to be addressed to. Concerning the case of „Public Committee against Forced Immigration“, the information is deliberately intended to form a negative perception of refugees in an emphasis on economic burden, terrorism, rape and the threat of islamization. Meanwhile, in the social networking page „Refugees Welcome“ has been chosen communication strategy aimed at forming opposite counter through willingness to help, the concept of asylum seeker, humanitarian principles and deservingness to receive help, as expressed in positive attitudes towards representation of refugees as victims.

A comparative analysis that was conducted confirmed the hypothesis that participants does not get the equal opportunity to be heard. Comparing how different groups of actors are involved in the construction of refugee images, was found that although the identity of the main actors is not clearly disclosed, the information provided in the publications allows to assume that in the case of the „Public Committee against Forced Immigration“, public

figures who speak against the refugees in Lithuania and form anti-immigration discourse and encouraging the signing of petition against forced immigration. Thus, the refugees do not have an opportunity to express their opinion, it is passive participant who does not have the right to speak. Meanwhile, in the case of „Refugees Welcome“ refugees have ability to share stories about their life, the consequences of the civil war, and the difficulties that await during integration in the host society.

Sesija XI

ŠEIMOS IR NELYGYBĖS

16.30-17.40

Moderuoja:

Daumantas Stumbrys
Lietuvos socialinių tyrimų centras

Šeima ir socialinė reprodukcija: tarpgeneracinis socialinis mobilumas 1970–1984 kohortoje

Family and Social Reproduction: Intergeneration Social Mobility in 1970-84 Birth Cohort

Aušra Maslauskaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

Lietuvos socialinių tyrimų centras

Sociologinėje literatūroje sutariama, jog maždaug ketvirtuoju gyvenimo dešimtmečiu žmonių socialinio mobilumo trajektorijos stabilizuojasi. Lietuvoje šiandieniniai trisdešimtmečiai ir keturiasdešimtmečiai atstovauja pirmąsias kartas, kurių intensyviausias socialinio mobilumo periodas sutapo su radikaliais visuomenės pokyčiais. Todėl žvelgiant į jas galima kelti klausimą apie socialinę reprodukciją kapitalistinės visuomenės formavimosi sąlygomis. Remiantis Bourdieu (1986) socialinės reprodukcijos teorija šiame darbe keliamas klausimas ar ir kokie tėvų šeimos kapitalai sąlygojo šių kartų socialinoo mobilumo trajektorijas.

Pranešime pristatomos 1970-84 m. gimimo kohortos tarpgeneracinis socialinis mobilumas vertinant tiek išsilavinimo, tiek ir socialinės klasės aspektu. Tyrimas pagrįstas reprezentatyvaus “Šeimos ir nelygybių tyrimo” duomenimis. Apklausa atlikta 2019 m., jos imties tūris – 3000 respondentų, sukaupta išsami retrospektyvi informacija apie tėvų šeimą respondento vaikystėje.

Pagrindiniai atliktos analizės rezultatai rodo, kad moterys pasižymi didesniu socialiniu mobilumu nei vyrai, ypač tai atsispindi žvelgiant į išsilavinimo tarpgeneracines trajektorijas. Be to, kultūrinis tėvų šeimos kapitalas, kuris tyrime vertinamas per įkūnytą, institucionalizuotą ir objektyvuotą formas, vaidino svarbesnį vaidmenį socialiniam mobilumui nei ekonominis tėvų šeimos kapitalas. Pastebėtina ir tai, kad skirtingų kultūrinio kapitalo formų įtaka moterų ir vyrų socialinio mobilumo trajektorijoms varijuoja.

Lietuvių darbininkų klasės tėvystės stiliai: normalizuojant „koordinuotą kultivavimą“

Lithuanian Working-class Parenting Styles: Normalizing Concerted Cultivation

Artūras Tereškinas

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas,
Sociologijos katedra

Sociologai išskiria skirtingas kultūrines vaikų auklėjimo ir tėvystės logikas, susijusias su šeimų socialine padėtimi. Vidurinės klasės tėvai dažnai praktikuoja „koordinuotą kultivavimą“ (griežtai organizuotas vaikų laikas ir užklasinė veikla; vaikai kaip plėtojami projektai), o darbininkų klasės tėvai yra linkę vaikus auginti naudodamiesi vadinamąja „natūralaus augimo“ logika (palyginti atviras vaiko veiklų grafikas, mažai kontrolės ir pakankamai daug laisvės). Tiek koordinuotas kultivavimas, tiek natūralaus augimo logika menkai tyrinėti Lietuvos ir Rytų Europos kontekste. Remiantis 23 biografiniais interviu su lietuvių darbininkų klasės tėvais, pranešime analizuojami skirtingi jų vaikų auginimo stiliai ir tėvystės vertybės. Aptariant tai, kaip šie tėvai organizuoja ir struktūruoja savo vaikų kasdienį gyvenimą, pranešime teigiama, kad vis daugiau darbininkų klasės tėvų praktikuoja koordinuotą kultivavimą kaip vaikų auginimo logiką. Galima daryti prielaidą, kad jie naudojasi šia logika, siekdami palaikyti vidurinės klasės vertybes, besiremiančias pasiekimų, konkurencingumo, instrumentalizmo normomis ir intensyvios arba „geros“ tėvystės ideologija.

Intensyvi tėvystė ir prekarizacija

Intensive Parenting and Precarization

Ieva Dryžaitė

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas,
Sociologijos katedra

Savo pranešime kalbėsiu apie tėvus, kurie turi spręsti kasdienes prekarizuoto gyvenimo keliamas problemas. Sociologė Allison J. Pugh (2015) kalbėdama apie prekarizuotus šeimų gyvenimus naudoja terminą "atsidavęs heroizmas" (angl. *commitment heroism*). Ji mano, kad "atsidavęs heroizmas" reiškiasi kaip tėvų kasdienė kova dėl emocinio, materialinio ir simbolinio šeimos saugumo prekarizuoto gyvenimo sąlygomis. Šis procesas yra alinantis, nes ta kova nėra fragmentiška, ji kasdienė ir nuolatinė, dėl to vargina palaipsniui, sistemingai, nenutrūkstamai, be atokvėpio. Jos manymu, tokių tėvų kasdienybė reiškiasi, kaip kasdienio saugumo kūrimas per varginančią kovą. Sociologė Marriane Cooper (2014) teigia, kad neoliberalus kapitalizmas į tokių šeimų gyvenimus neateina iš išorės, bet reiškiasi kaip vidinė tvarka, kurioje nesaugūs kasdienybės organizavimo mechanizmai drauge su didele vidine kontrole tampa priimtina gyvenimo forma. Bet ar tokia gyvenimo forma leidžia gyventi gerą gyvenimą? Į šį klausimą ir pamėginsiu atsakyti pranešimo metu analizuodama *intensyvios tėvystės*, *„enterprenystės"*, *individualizmo bei konkurencijos raiškos* šeimose bei *laiko panaudojimo/suvokimo* tėvystės kontekste temas.

Kaime ir mieste gyvenančių tėvų požiūris į vaikų priežiūros paslaugas: renkantis tarp paslaugos ir išmokos

Parental Approach to ECEC Services in Urban and Rural Areas:
Options for Services and Benefits

Jurga Bučaitė-Vilkė

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Sociologijos katedra

Atlikta nemažai tyrimų, kur analizuojamas ryšys tarp socio-ekonominės tėvų nelygybės ir jų požiūrio į formalią ikimokyklinio amžiaus vaikų priežiūros sistemą, tačiau teritorijos dydžio poveikis tėvų nuostatoms menkai aptariamas. Tačiau Lietuvoje nepakankamai atliekama tyrimų, leidžiančių paaiškinti tėvų požiūrio į vaikų priežiūrą skirtumus kaimiškose ir miesto savivaldybėse. Pranešime analizuojami reprezentatyvios 2018 m. atliktos gyventojų apklausos „Šeimos ir kartos“ rezultatai, daugiausia dėmesio skiriant respondentams, kurie turi jaunesnių nei septynerių metų vaikų ir naudojasi vaiko priežiūros paslaugomis darželiuose. Tyrime siekiama išmatuoti kaip skirtingo dydžio gyvenamoji tėvų vieta veikia šeimų, turinčių skirtingus socio-ekonominius ir demografinius profilius požiūrį į vaikų priežiūros galimybes ir šeimos gerovės prioritetus. Pagrindiniai rezultatai leidžia teigti, kad nepaisant tolygaus darželių paslaugų vertinimo kaime ir mieste, vis dėlto kuo mažesnė gyvenamoji teritorija (kaimo vietovės), tuo labiau respondentai linkę palaikyti piniginių išmokų sistemą, o ne galimybes gauti darželių paslaugas.

Viduriniosios kartos apsirūpinimo būstu ypatumai Lietuvoje

Peculiarities of Self-Provision of Housing for the Middle Generation in Lithuania

Rasa Indriliūnaitė

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių tyrimų centras

Pastaraisiais dešimtmečiais daugelyje modernių būsto politikos sistemų stebimi intensyvūs kaitos procesai, siejami su finansinių krizių padariniais, mažėjančia gerovės valstybės įtaka, liberalizacijos ir komodifikacijos plėtros keliamais iššūkiais. Tiek dualistinėse, tiek ir unitarinėse būsto sistemose stebimas privataus būsto sektoriaus augimas bei mažėjanti valstybės parama būsto sektoriuje. Struktūriniai darbo rinkos kaitos, taip pat demografinės struktūros pokyčiai lemia sudėtingėjantį jaunesniųjų kartų atstovų apsirūpinimą būstu. Tyrėjai sutinka, kad vyresniosios generacijos būsto sektoriuje buvo labiau privilegijuotos, savo laiku turėdamos geresnes apsirūpinimo būstu galimybes. Pranešime siekiama atskleisti viduriniosios kartos (gimusiųjų 1970-1984 m.) atstovų galimybes ir praktikas apsirūpinant būstu Lietuvoje. Ši karta aktyviuoju šeiminio gyvenimo periodu susidūrė su sparčios visuomenės kaitos bei struktūriniais ekonominiais, politiniais, tame tarpe ir būsto politikos pokyčiais, kurie skiria ją nuo tėvų kartos, masinės būstų privatizacijos laikotarpiu daugeliu atvejų turėjusios galimybę pasinaudoti valstybės parama įsigyjant turimą būstą, ir jauniausiųjų kartų – socializuotų liberalios ekonomikos ir dominuojančios privačios būsto nuosavybės sąlygomis. Teorinės įžvalgos pranešime iliustruojamos reprezentatyvios Lietuvos gyventojų, gimusių 1970-1984 m., anketinės apklausos bei kokybinio tyrimo – biografinių interviu su tos pačios amžiaus grupės tiriamaisiais, rezultatais. Abu tyrimai atlikti 2018-2019 m., įgyvendinant mokslo tyrimų projektą „Šeimos, nelygybės ir demografiniai procesai“ (projekto Nr. 09.3.3-LMT-K-712 pagal dotacijos sutartį su Lietuvos mokslo taryba (LMT LT).

Sesija XII

SOCIALINĖS PASLAUGOS: DARBUOTOJŲ PATIRTYS IR PERSPEKTYVOS

16.30-17.40

Moderuoja:

Rasa Naujanienė
Vytauto Didžiojo universitetas

Vaiko teisių apsaugos darbuotojų gerovė darbo vietoje: institucinės agresijos kontekstas

Wellbeing of Children's Rights' Professionals at Their Workplace: The Context of Institutional Aggression

Laimutė Žalimienė, Violeta Gevorgianienė

Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Darbas šiuolaikinės visuomenės gyvenime yra svarbi žmogaus visuminę gerovę apsprendžianti sritis, taigi, darbuotojo gerovė darbo vietoje, profesinė gerovė yra svarbi ir kuriant gerovės valstybę. Žvelgiant į darbuotojo gerovę per darbo vietos kokybės rodiklius, tam tikrose institucijose svarbu atsižvelgti ir į darbuotojui priskirtą institucinės agresijos funkciją (būdingą tokioms institucijoms kaip policija, apsaugos tarnybos, kt.). Vaiko teisių apsaugos darbuotojai šią funkciją įgyvendina paimdami vaiką iš jo saugumui grėsmę keliančios šeimos aplinkos, ir šis veiksmas gali turėti poveikį darbuotojo gerovei darbo vietoje. Minėtos funkcijos įgyvendinimas Lietuvoje dažniausiai sulaukia labai vienpusiškų vertinimų, akcentuojančių tik vaiko / šeimos gerovės užtikrinimo problemą. Tačiau į vaiko paėmimo iš nesaugios šeimos aplinkos situaciją galima pažvelgti ir per darbuotojo gerovės darbo vietoje prizmę, nes minėtoje situacijoje darbuotojas susiduria su ypatinga atsakomybe, stresu, netikrumu. Tarp įveikos strategijų, kurias taiko darbuotojas, gali būti tiek kliento objektyvizavimas, tiek savęs objektyvizavimas (kaip būdai tvarkytis su stipriomis neigiamomis emocijomis, atsakomybės našta, siekiant įvykdyti institucijos užduotį – paimti vaiką iš šeimos), kas turi savyje ir agresijos elementų. Pagrindinė pranešimo idėja yra peržiūrėti agresijos darbo vietoje sampratą, siūlant įtraukti į ją tam tikrus institucinės agresijos aspektus, kurie yra svarbūs vertinant darbuotojo gerovę ir jo darbo vietos kokybę. Kitaip tariant, papildyta agresijos darbo vietoje samprata leistų pamatyti vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų, paimant vaiką iš nesaugios šeimos aplinkos, funkcijos poveikį paties darbuotojo gerovei. Žvelgiant per darbo vietų kokybės prizmę, kuri ypatingai akcentuojama ir *Europa 2020* strategijoje, šios srities darbuotojai turėtų sulaukti adekvačios pagalbos, kad būtų užtikrinama jų gerovė.

Pranešimas parengtas įgyvendinant LMT įgyvendinamą projektą „Vaiko gerovės profesionalų darbo vietos kokybė“ Sut. Nr. S- MIP-19-37. 2019-2021. Vilniaus universitetas. Projekto vykdytojai: L. Žalimienė, V. Gevorgianienė, D. Petružytė, E. Šumskienė, L. Gvaldaitė, M. Seniutis.

Pagalbos specialistų agresijos darbo vietoje patirtys

Helping Professionals' Experiences of Aggression in the Workplace

Donata Petružytė, Miroslavas Seniutis

Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Užsienio šalyse yra nemažai tyrimų, nagrinėjančių klientų agresijos įvairių pagalbos specialistų atžvilgiu problematiką. Deja, kur kas mažiau dėmesio skiriama atvirkštiniam reiškiniui - pagalbos specialistų agresijai klientų atžvilgiu. Visgi skelbiami empiriniai duomenys liudija apie didesnį ar mažesnį agresijos klientų atžvilgiu intensyvumą daugelyje pagalbos sričių: medicinoje, psichoterapijoje, socialiniame darbe ir kt. Pripažįstama, kad tai labai reikalinga tyrimų sritis, susijusi su klientų žmogiškųjų teisių bei paslaugų kokybės užtikrinimu. Kalbant apie nacionalinį kontekstą, galima teigti, kad Lietuvoje nuoseklių ir sistemingų tokio pobūdžio tyrimų nėra atlikta. Tad šiuo pranešimu pristatysime kokybinio tyrimo rezultatus apie Vaiko teisių apsaugos (VTA) specialistų agresiją darbo vietoje „klientų" atžvilgiu vaiko paėmimo iš šeimos procese.

Atsižvelgiant į pasirinktos problematikos tematinį ir metodologinį sudėtingumą, atliktas kompleksinis kokybinis tyrimas, t.y. paimti 38 pusiau struktūruoti interviu su VTA specialistais, 9 interviu su asmenimis, kurie vaikystėje buvo paimti iš šeimų, 19 interviu su tėvais, iš kurių buvo paimti vaikai, 10 interviu su policijos darbuotojais, kurie turi dalyvavimo vaiko paėmimo iš šeimos procedūroje patirties. Atlikta interviu kokybinė turinio analizė.

Pranešimo metu bus pristatyti tyrimo rezultatai, aptariant VTA specialistų agresijos darbo vietoje apraiškas, prielaidas ir funkcijas. Analizuojant darbuotojų perspektyvą, išskiriama dominuojanti psichologinė ir kai kada pasireiškianti fizinė agresija. Agresijos darbo vietoje prielaidos, darbuotojų požiūriu, skirstomos į susijusias su vaiko ir jo tėvų elgesiu vaiko paėmimo iš šeimos metu, susijusias su darbuotojo asmenybės savybėmis, patirtimi ir būsenomis, susijusias su konkrečia darbine situacija, o taip pat instituciniu, tarpinstituciniu, visuomeniniu ir politiniu specialistų veikimo kontekstu. Taip pat pristatomos darbuotojų subjektyviai suvokiamos jų agresijos darbo vietoje funkcijos. VTA specialistų tyrimo rezultatai šiais 3 aspektais (agresijos apraiškos, prielaidos ir funkcijos) palyginami su asmenų, kurie buvo vaikystėje paimti iš šeimų, tėvų, iš kurių buvo paimti vaikai, ir policijos darbuotojų, kurie turi dalyvavimo vaiko paėmimo iš šeimos procedūroje patirties, perspektyvomis.

Pranešimas parengtas įgyvendinant LMT įgyvendinamą projektą „Vaiko gerovės profesionalų darbo vietos kokybė" Sut. Nr. S- MIP-19-37. 2019-2021.

Socialinio darbo organizatorių bendradarbiavimo su neformaliais pagyvenusių asmenų globėjais namuose patirtis

Social Work Organizers' Experience of Cooperation with Informal Caregivers of Older Adults at Home

Jolita Junevičienė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Socialinės gerovės institutas

Pagyvenusių asmenų globa ir su ja susiję iššūkiai gali būti drąsiai įvardijami kaip vieni iš svarbiausių gerovės valstybių spręstinų klausimų, o globos paslaugų namuose plėtra – viena iš pagrindinių XXI amžiaus globos sektoriuje stebimų tendencijų. Pripažįstama, kad sparčiai senėjančios visuomenės kontekste, siekiant patenkinti augantį globos poreikį ir įgyvendinti gyventojų lūkesčius, susijusius su noru sulaukus senatvės ir prireikus pagalbos kuo ilgiau gyventi savo namuose, svarbu yra pasitelkti tiek formalios globos, tiek neformalios globos išteklius. Formalios ir neformalios globos derinimas, tenkinant pagyvenusių žmonių globos jų namuose poreikius, yra įvairialypis reiškinys. Šio pranešimo tikslas yra į šį reiškinį pažvelgti iš socialinio darbo organizatorių, t. y. formalių globėjų, perspektyvos ir atskleisti pastarųjų bendradarbiavimo su neformaliais globėjais, t. y. šeimos nariais, giminaičiais ir pan., globojančiais savo pagyvenusius artimuosius namuose, patirtį. Duomenys tyrimui gauti 2019 m. atlikus 13 pusiau struktūruotų interviu su socialinio darbo organizatoriais, atsakingais už socialinių paslaugų namuose pagyvenusiems asmenims organizavimą. Duomenų analizei taikytas kokybinės turinio analizės metodas.

Atlikti interviu atskleidė, kad: socialinio darbo organizatoriai sėkmingo bendradarbiavimo su neformaliais globėjais pagrindu laiko pasiskirstymą pareigomis ir atsakomybe, bendro tikslo turėjimą; socialinio darbo organizatoriai nevienareikšmiškai vertina neformalių globėjų vaidmenį pagalbos procese; socialinio darbo organizatoriams būdingas požiūris į neformalius globėjus kaip išteklius.

Socialinis darbas ir marginalus socialinio darbuotojo vaidmuo vaduojantis iš posovietinio konteksto

Social Work and Marginality of the Social Worker in Overcoming the Post-Soviet Inheritance

Indrė Gajdosikienė

Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Ramunė Jurkuvienė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Sovietinėje erdvėje, esant didžiuliams žmogaus laisvės ir orumo pažeidimams, sugriovusiems solidarumo jausmą, pasitikėjimą savimi ir kitais, ir tikėjimą bendrais tikslais, žmonės naudojo įvairias išgyvenimo ir išlikimo strategijas. Patirtis bei tyrimai rodo, jog iki šiol labiau nei vakariečiai mokame elgtis autoritariškai, labiau ieškome kaltų nei sprendžiame problemas, nevertiname horizontalių ryšių, neleidžiame sau ir kitiems kurti ir klysti, autoritariškai suvokiame atsakomybę, ne(pri)pažįstame tikrovės, nepasitikime, ir labiau jaučiamės prislėgti, bejėgiai ir nepilnaverčiai. Švęsdami 30 metų laisvės, vis dėlto pripažįstame ilgalaikio traumavimo padarinius. Net socialinis darbas, humanistinėmis vertybėmis besiremiantis, šiame kontekste ne visada atlaikė įtampą ir kartais virto tuo, kuo neturėtų būti, nes kai kurie socialiniai darbuotojai grįžo prie ar perėmė autoritarinius, posovietiniam kontekstui labiau įprastus santykius. Vis dėlto jei socialiniai darbuotojai grindžia savo darbą humanistinėmis vertybėmis, bet pažįsta posovietinio konteksto ypatumus ir išlaiko savo marginalų vaidmenį (sugeba veikti veiksmingai, nenuslysdami į problemas tęsiančias sąveikas, netapdami bejėgiais), žmonės priima atsivėrimo tikrovei ir kitam iššūkį ir gali pasiekti visuomenę keičiančių pokyčių.

Sesija XIII

COVID-19 IR KITI IŠŠŪKIAI SOCIALINEI GEROVEI

16.30-17.40

Moderuoja:

Jūratė Imbrasaitė
Vytauto Didžiojo universitetas

XXI amžiaus iššūkiai gerovės valstybei

Challenges of the XXI Century for the Welfare State

Arvydas Virgilijus Matulionis

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Per visą žmonijos istoriją buvo daug gražių siekių. Pranešime išryškinsiu, mano nuomone, svarbiausius iššūkius šio modelio įgyvendinimui:

1. „Gerovės valstybės“ sąvokos sumaterialinimą vartotojiškos visuomenės sąlygomis.
2. Ketvirtosios mokslo ir technikos revoliucijos vyksmą ir jos išraiška visuomenės socialinėje struktūroje.
3. Paralelinių žmonijai pasaulių – virusų, bacilų, kitų formų egzistavimą ir jų iššūkius: pandemijas, marus.
4. Dirbtinio intelekto išsilaisvinimo iš kontrolės galimybė.

Kaip karantinas paveikė mūsų gyvenimus?

How the Quarantine Affected Our Lives?

Diana Janušauskienė, Sarmitė Mikulionienė, Inga Gaižauskaitė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

Inga Blažienė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Darbo rinkos tyrimų institutas

Pranešimo tikslas – atskleisti karantino teigiamas ir neigiamas pasekmes Lietuvos gyventojams, ypatingą dėmesį skiriant kasdienio gyvenimo praktikoms, užimtumo ir darbinės veiklos pokyčiams bei demokratijos kokybei.

Pranešime analizuojami representatyvios apklausos, atliktos 2020 m. liepos mėn. 24-31 d., duomenys. Iš viso buvo apklausti 1009 18-74 m. Lietuvos gyventojai. Duomenų rinkimo partneris – „Kantar“.

Pagrindinės pranešimo tezės:

• Karantinas, anot respondentų, turėjo tiek neigiamų, tiek teigiamų pasekmių kasdieniam gyvenimui, tačiau ketvirtadalis teigia nepajautę jokios įtakos.

• Apklaustųjų nuomone, labiausiai dėl karantino nukentėjo jų laisvalaikis, finansinė padėtis, emocinė būsena ir šeimos gyvenimas.

• Teigiamos pasekmės siejamos su gyvenimo tempo sulėtėjimu, galimybe praleisti daugiau laiko su šeima, mėgautis ramybe, skirti daugiau laiko poilsiui ir hobiams.

• Tyrime dalyvavę Lietuvos gyventojai, net ir vardan efektyvesnės kovos su pandemija, neatsisakytų spaudos laisvės ir asmens privatumo teisės. Lengviausiai atsisakoma būtų galimybės keliauti už Lietuvos ribų.

• Nuomonė, kad COVID-19 yra reali grėsmė, nėra vyraujanti, tačiau pusė apklaustųjų mano, kad antra COVID-19 banga – neišvengiama. Nepaisant to, didžioji dalis apklaustųjų jaučiasi laimingi.

Šiame pranešime pristatomi LSTC vykdomo mokslo projekto “COVID-19 pasekmės visuomenės saugumui: grėsmės ir naujos galimybės” (sut. Nr. S-COV-20-26) *tyrimo rezultatai.*

Kaip COVID-19 pandemija paveiks socialinę gerovę Lietuvoje?

How Will the COVID-19 Pandemic Affect Social Welfare in Lithuania?

Rūta Brazienė

Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Socialinės politikos katedra

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Darbo rinkos tyrimų institutas

Socialinės ir ekonominės krizės neišvengiamai turi poveikį socialinei gerovei bei gyvenimo kokybei. Koronavirusas ir COVID-19 pandemija keičia įprastą asmenų gyvenimą, o socialinis atstumas tampa labai svarbus, nes siekiama apsaugoti labiausiai pažeidžiamus visuomenės narius. Krizės poveikyje, pirmiausiai dėl ekonomikos nuosmukio auga nedarbas, mažėja dirbančiųjų, prastėja darbo sąlygos, auga nesaugus užimtumas, mažėja pajamos, ir kt. Tą patvirtina ankstesnės krizės metu ir po jos atliktų daugybės mokslinių tyrimų rezultatai (Eichhorst 2010; Eurofound 2017). Nuo COVID-19 pandemijos pradžios, daugelyje šalių atliekami moksliniai tyrimai bei vykdoma stebėsena kaip COVID-19 pandemija veikia (ir paveiks ateityje) dirbančiųjų socialinę gerovę (Eichhorst 2020; Yaesenow 2020; Eurofound 2017). Ieškoma atsakymų, ar COVID-19 pandemijos sukelti pokyčiai bus ilgalaikiai? Ar ši krizė galutinai pakeis mūsų visuomenes? Kokį poveikį ši krizė turės visuomenės narių socialinei gerovei? Šio pranešimo tikslas – atskleisti kaip COVID-19 pandemija paveiks socialinę gerovę Lietuvoje. Tyrimo klausimai: kokį poveikį visuomenės narių socialinei gerovei Lietuvoje turi COVID-19 pandemija Lietuvoje (ES šalių kontekste)? Koks yra subjektyvus Lietuvos gyventojų poveikio socialinei gerovei vertinimas? Pranešimas remiasi keletu duomenų šaltinių: LMT remiamo projekto „Socialinės politikos reakcijos į COVID-19 krizės pasekmes: nedarbo ir skurdo padėties analizė, tarptautinė patirtis ir rekomendacijos Lietuvai“ reprezentatyvios gyventojų apklausos duomenimis bei antrinių duomenų analize (Eurostat'o EU-SILC ir Eurofound, 2020). Pagrindinės reprezentatyvios gyventojų apklausos apibendrintos dimensijos yra šios: situacijos darbo rinkoje, darbo sąlygų vertinimas pandemijos metu; pandemijos poveikis finansinei situacijai ir pajamoms, materialinei padėčiai, subjektyvus LR Vyriausybės taikytų priemonių, skirtų pandemijos poveikiui sumažinti vertinimas. Reprezentatyvios gyventojų apklausos rezultatai pristatomi COVID-19 pandemijos poveikį socialinei gerovei atskleidžiant priklausomai nuo amžiaus, lyties, užimtumo statuso ir kitų charakteristikų.

(Ne)pasitikėjimo tarp valdžios ir piliečių konstravimas COVID-19 krizės kontekste

Constructing (Dis)trust Between Government and Citizens in the Context of Crisis

Marija Sniečkutė

Europos studijos, Amsterdamo universitetas

Inga Gaižauskaitė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas

COVID-19 krizė įnešė daug nežinomybės ir neapibrėžtumo. Šalių vyriausybėms teko imtis neatidėliotinų ir neretai ribojančių priemonių bei pasikliauti piliečių nusiteikimu savanoriškai joms paklusti. Pasitikėjimo tarp valdžios ir piliečių klausimas tapo ypač svarbiu. Pandemijos metu atlikti tyrimai fiksuoja nevienareikšmius piliečių pasitikėjimo vyriausybėmis pokyčius. Edelmano pasitikėjimo barometro duomenimis, pasitikėjimas vyriausybėmis vienuolikoje tyrime dalyvavusių pasaulio šalių išaugo (Edelman, 2020). Tuo tarpu Eurofound apklausa, atlikta Europoje balandį, rodė žemą pasitikėjimo nacionalinėmis vyriausybėmis lygmenį (kuris dar labiau krito birželį), bet išaugusį dalies šalių respondentų pasitikėjimą Europos Sąjunga (Eurofound, 2020a; Eurofound, 2020b). Ne mažiau svarbu ir tai, kiek vadžios institucijos pasitiki savo piliečiais? Pranešimu siekiama šiuo aspektu praplėsti politinio pasitikėjimo sąvoką ir geriau suprasti jo vaidmenį tokių krizių kaip pandemija kontekste. Keliamas tyrimo klausimas: kaip vyriausybės konstravo (ne)pasitikėjimą savo piliečiais prasidėjus pandemijai?

Pranešime pristatomi diskurso analizės rezultatai. Dėmesys sutelkiamas į LR Ministro pirmininko (MP) S. Skvernelio pranešimų turinį 2020 m. kovo 1 – birželio 1 d. laikotarpiu, kuomet šalys turėjo suformuoti savo atsako į pandemijos sukeltą krizę strategijas. Lietuvos atvejis gretinamas su Olandijos, Švedijos ir Vengrijos atvejais. Šios keturios šalys skiriasi demokratijos raida bei pasitikėjimo kultūros bruožais.

Lietuvos MP pranešimuose pasitikėjimo sąvoka beveik nenaudojama tiesiogiai, tačiau pasitelkiamos gimininges solidarumo, vienybės, susitelkimo sąvokos. Pasitikėjimas artikuliuojamas konstruojant „Mes“ vaizdinį („Mes“ = valstybė, tauta, visuomenė); tai būdinga visoms šalims. Nepasitikėjimo retorika pasitelkiama konstruojant “Kitą” kaip priešą ar grėsmę “Mums”, pvz., Lietuvos atveju tai politiniai oponentai, žiniasklaida, imigrantai (grįžtantieji Lietuvos piliečiai). Pastebima tai, kad Lietuvos ir Vengrijos atvejais šalia apeliavimo į solidarumą ryškus ir kontrolės bei paklusimo diskursas: Vengrijos MP ragina kiekvienoje ligoninėje turėti policijos pareigūną, o Lietuvos MP nevengia grasinimo retorikos (jei nebendradarbiausite, nesielgsite kaip reikalaujama, bus pasitelkta policija, baudos, ištiks liūdnas kitų Europos šalių likimas). Lietuvos MP diskurse išryškėja solidarumo su Europa trapumas – greičiau artikuliuojamas regioninis solidarumas ir pasitikėjimo tarp Baltijos šalių bei pranašumas kitų Europos šalių atžvilgiu (pvz., “pirmieji paskelbėme ekstremaliąją situaciją”,

“pirmieji atveriame sienas”), nevengiant kritikuoti labiausiai krizės paveiktas šalis.

Literatūra

Edelman. (2020). 2020 Edelman Trust Barometer Spring Update: Trust and the COVID-19 Pandemic. https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2020-05/2020%20Edelman%20Trust%20Barometer%20Spring%20Update.pdf

Eurofound. (2020a). Living, working and COVID-19 First findings – April 2020. Publications Office of the European Union, Luxembourg. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20058en.pdf

Eurofound. (2020b). Living, working and COVID-19, COVID-19 series. Publications Office of the European Union, Luxembourg. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20059en.pdf

Lietuvos piliečių nusiteikimas ginti šalį: pasitenkinimo gyvenimu ir lūkesčių gerovės valstybės atžvilgiu atspindys

Lithuanian Citizens' Willingness to Defend the Country: A Reflection of Life Satisfaction and Expectations of the Welfare State

Vida Česnuitytė

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Viena iš svarbiausių gerovės valstybės funkcijų – užtikrinti piliečiams socialiai priimtinas gyvenimo sąlygas. Teigiamus tokio uždavinio įgyvendinimo rezultatus, kaip taisyklė, atskleidžia piliečių lojalumas savo valstybei, pasitikėjimas ją bei pasirengimas ginti savo šalį nuo išorės grėsmių. O valstybės teikiama apsauga, neužtikrinanti laukiamo gerovės standarto, suponuoja piliečių abejingumą ar net priešiškumą valstybei. Šiuo atveju nusiteikimas ginti šalį neišnyksta, tačiau gali įgyti kitas negu pirmuoju atveju formas. Pranešimu siekiama pristatyti nuolatinę pirminę privalomąją karo tarnybą atliekančių karių apklausos naujausius radinius apie jų nusiteikimą ginti šalį, priklausomai nuo pasitenkinimo savo gyvenimu šiandieninėje Lietuvoje bei požiūrio, kas pirmiausia turėtų pasirūpinti gerove – patys žmonės ar valstybė.

Tyrimas grindžiamas empiriniais duomenimis, kurie buvo surinkti, įgyvendinant Krašto apsaugos ministerijos finansuojamą mokslo tiriamąjį darbą „Sociologiniai Lietuvos kariuomenės raidos besikeičiančioje tarptautinio saugumo aplinkoje tyrimai". Iš viso 2019 m. gruodžio mėn. buvo apklausti 2259 Lietuvos kariuomenėje tarnaujantys jaunuoliai. Tyrimas atskleidžia, kad su pasitenkinimu gyvenimu bei požiūriu į tai, kas atsakingas už gyventojų gerovės kūrimą, susijęs bendras tarnybos sąlygų vertinimas. O pasiryžimas likti profesinėje karo tarnyboje siejasi ne tiek su siekiu daryti karjerą, noru tarnauti kariuomenėje, galimybe nuolat tobulėti ar kitais veiksniai, kiek su asmens siekiu gero darbo užmokesčio ir teikiamų socialinių garantijų tikėtinumu. Tyrimo duomenimis, tikintys, kad patys žmonės, o ne valstybė turėtų rūpintis gerovės kūrimu, turi didesnį ratą artimųjų (šeimos nariai, draugai, kt.), kurie eitų ginti Lietuvą grėsmės akivaizdoje. Apibendrinant galima pastebėti, šiandieninės Lietuvos jaunimo tarpe ryškėja individualistinės nuostatos tiek savo ir šeimos gerovės standarto kūrimo, tiek nusiteikimo ginti šalį atžvilgiu.

Sesija XIV

MIESTO IR KAIMO TRANSFORMACIJOS

16.30-17.40

Moderuoja:

Viktorija Baranauskienė
Lietuvos socialinių tyrimų centras

Miesto ir kaimo gyventojų situacijos darbo rinkoje diferenciacija jų gerovės raidos kontekste

Differentiation of the Situation of Urban and Rural Population in the Labor Market in the Context of the Development of Their Well-being

Arūnas Pocius

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Darbo rinkos tyrimų institutas

Pranešime vertinami jaunimo, pagyvenusių žmonių, vyrų ir moterų integracijos galimybių skirtumai mieste ir kaime, kurie tapatinami su esminėmis jų gerovės kėlimo kliūtimis mažesniuose šalies regionuose. Pranešime formuluojama pranešimo autoriaus atliktos analizės bei kitų tyrimų rezultatais pagrysta nuostata, jog situacijos darbo rinkoje diferenciacijos mažinimas tarp miesto ir kaimo galėtų sustiprinti vidurinę klasę mažesniuose šalies regionuose (ir tuo pačiu padėtų spręsti skurdo problemas probleminėse šalies teritorijose).

Kaimo bendruomeninės organizacijos Lietuvoje: veikla ir veiklumas

Rural Community Organizations in Lithuania: Practice and Activity

Simona Ščerbinskaitė

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Visuomenės geografijos ir demografijos institutas

Lietuvos gyvenviečių sistema patyrė daug permainų: nuo planinio vystymo sovietmečiu iki rinkos ekonomika grįsto teritorinės raidos nepriklausomybės laikotarpiu. Tokia kaita nemaža dalimi lėmė šalies teritorijų struktūrinius pokyčius, kurie ypač išryškėjo nepriklausomybės metais: socialinė ir ekonominė poliarizacija bei teritorijų diferenciacija su augančiais ir socioekonominį potencialą telkiančiais urbanistiniais centrais bei periferinėmis teritorijomis, pasižyminčiomis nykstančia infrastruktūra, žemu socialinių ir ekonominių paslaugų lygiu. Per tris dešimtmečius šalies kaimiškos teritorijos neteko daugiau nei 270 tūkst. gyventojų, o 2011 metų surašymo duomenimis daugiau nei 4 tūkst. kaimo gyvenviečių buvo nebegyvenamos. Atsižvelgiant į tai, kyla klausimai – ar ir kaip pačios kaimiškos teritorijos gali stabdyti ar prisidėti prie neigiamų pokyčių (pri)stabdymo. Siekiant atsakyti į šiuos klausimus, tyrimo objektu pasirinktos kaimo bendruomeninės organizacijos (KBO). KBO – tai gyventojų saviorganizacijos forma, laikoma viena iš svarbiausių šiandienos kaimo plėtros veikėjų, užtikrinančių „iš apačios į viršų“ principu pagrįstą teritorijų vystymą. 2020 metų duomenimis Lietuvoje buvo registruotos 1 887 KBO, atstovaujančios daugiau nei 911,2 tūkst. šalies kaimo gyventojų. Nors turimais statistiniais duomenimis KBO tinklas šalyje nėra mažas ir kasmet didėjantis, o 10 tūkst. šalies kaimo gyventojų tenka daugiau nei 20 KBO, savo potencialo teritorijų vystyme (nei lokaliu, nei regioniniu masteliais) šios organizacijos neišnaudoja. Pranešimu siekiama pristatyti ryškiausius kontekstinius (remiantis 2020 metų VŠĮ „Lietuvos kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūros“ KBO sąvadu, Oficialiosios statistikos portalo bei Juridinių asmenų registro duomenimis) bei individualius (remiantis atvejų tyrimo (interviu su gyventojais) duomenimis) kaimo bendruomeninių organizacijų Lietuvoje veiklos aspektus bei išryškinti svarbias organizacijų veiklumą mažinančias problemas (organizacijų socialinis kapitalas, lyderystė, nepasitikėjimas ir kt.)

Atmintis, vaizduotė ir kūniškas miesto erdvių pajautimas: keletas minčių stebint socialinį gyvenimą centriniame Vilniuje

Memory, Imagination and Bodily Feel of Urban Spaces: Several Insights from Observations of a Social Life in Central Vilnius

Tadas Šarūnas

Vilniaus Universitetas, Filosofijos fakultetas, Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Šiame pranešime seku Mike Savage kvietimu ieškoti „prarastosios" Pierre Bourdieu miesto sociologijos (Savage, 2011). Negausiuose fizinės erdvės klausimus tiesiogiai nagrinėjančiuose darbuose Bourdieu tik užsimena, jog norint suprasti miestų simbolinių reikšmių struktūras būtina rekonstruoti miestuose besireiškiančias erdvines *opozicijas*, žyminčias skirtingas *pozicijas* socialinėje erdvėje (Bourdieu, 2018). Stebėdamas vienos kaimynystės centriniame Vilniuje gyventojų pasakojimus, svarstau, kaip tokios erdvinės opozicijos siejasi su socialinėmis struktūromis įkūnitomis subjektų *habitus*. Tokių sąsajų rekonstravimas leistų susieti subjektyvius kasdiebybės pasakojimus su struktūriniais miesto pokyčiais.

Skirtingais laikotarpiais kurtų miesto formų simbolinės reikšmės kartu sudaro ypatingą tik konkrečiam miestui būdingą reikšmių sistemą. Tačiau socialiniame šių reikšmių įprasminime derėtų ieškoti bendresnių socialinių dėsnių. Ekonominės restruktūrizacijos smarkiai paveikto centrinio Vilniaus rajono gyventojų pasakojimuose apie kaimynystės kasdienybę atsispindi keletas socialinio erdvės konstravimą perskaityti leidžiančių būdų. Šiuose pasakojimuose miesto erdvių aiškinimai vedini selektyvios istorinės vietos atminties. Kaimynystės senbuviams ji gali būti tampriau susijusi su asmeninėmis gyvenimo kaimynystėje patirtimis. Tuo tarpu naujakuriams istorinė vietos atmintis padeda įsivaizduoti gyvenimo kaimynystėje ateitį. Tiek senbuviams tiek ir naujakuriams pagrindiniu kaimynystės pažinimo būdu yra miesto erdvių matavimas savo kūnu. Jo metu sukauptos miesto erdvių jausenos siejasi su subjekto pozicija socialinėje erdvėje.

Cirko artistų kūnai kaip sociologinio tyrimo objektas

The Bodies of Circus Artists as an Object of Sociological Research

Renida Baltrušaitytė

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Sociologijos katedra

Šiame pristatyme bus sociologiškai pažvelgta į cirko artistų kūnus: kūnų, jų reikšmės ir pozicijos pokytį kartu aptariant nenuoseklią ir kaičią cirko istoriją, cirko mokslininkų tyrimus, cirko apibrėžimus bei skirtumus tarp kūno pozicijos tradiciniame ir šiuolaikiniame cirke.

Gilinantis į cirko istoriją, galima pastebėti, jog cirko pozicija visuomenėje beveik visada buvo nestabili ir jis buvo tiek marginalizuojamas, tiek laikomas aukštuomenės menu.

Kadangi cirkas yra labai kūniška meno forma, besikeičianti cirko pozicija visuomenėje taip pat darė įtaką ir požiūriui į cirko artisto kūną. Lygiai taip pat cirko artistų kūnai buvo laikomi keistais, nepriimtinais, nenormaliais arba idealiu pavyzdžiu visuomenei. Pristatymo objektu bus cirko artisto kūno pokytis cirko istorinėje raidoje.

Pastebima, jog šiuolaikinio cirko artisto kūnas paradoksaliai išsiskiria virtuoziškumu ir žmogišku pažeidžiamumu, jis nuolat patenka į skausmo, rizikos, baimės, sėkmės būsenas ir turi būti pasiruošęs kisti. Šiuolaikiniame cirke artistų kūnai yra savirefleksyvūs, jie, priešingai nei tradiciniame cirke, pajungiami daugiaprasmiškumui ir taip šiuolaikinis cirkas tampa galimybe saviraiškai ir socialinei kritikai pasireikšti per kūną.

Matoma, jog viešajame diskurse žodis „cirkas“ neretai būna politikos ir žiniasklaidos chaoso metafora, o Lietuvoje šis menas nekeičia paribio pozicijos, o tarp cirko specialistų egzistuoja ginčai dėl cirko periodizacijos, kurių eigoje galima matyti ir kūno pozicijos bei reikšmės kismo nesutarimą.

Tokia susidariusi probleminė situacija skatina nagrinėti cirko istoriją, etnografinius ir kitokius mokslinius tyrimus apie cirką, interviu su cirko praktikais ir taip išsiaiškinant kaip moksliškai ir praktiškai apibrėžiamas ir periodizuojamas cirkas kaip menas ir kaip, šioje išskirtinai fiziškoje meno formoje, kinta kūno pozicija.

Sąvokos: cirkas, kūnas, cirko artisto kūnas, tradicinis cirkas, šiuolaikinis cirkas.

Pavardžių rodyklė

A
Aidukaitė Jolanta, *p. 9, 10, 21, 25*
Aleksė Monika, *p. 12, 34*
Aleknevičienė Jolanta, *p. 13, 37*
Ališauskienė Milda, *p. 8, 9, 10*
Ališauskienė Rasa, *p. 11, 22*
Ambrulevičiūtė Aelita, *p. 14, 52*

B
Baltrušaitytė Renida, *p. 18, 106*
Balžekienė Aistė, *p. 9, 14, 15, 49, 59*
Baranauskienė Viktorija *p. 9, 18, 102*
Bartušienė Daiva, *p. 13, 40*
Blažienė Inga, *p. 17, 97*
Blum Sonja, *p. 10, 20*
Brazienė Rūta, *p. 12, 17, 30, 98*
Bučaitė-Vilkė Jurga, *p. 8, 9, 13, 15, 17, 42, 65, 88*
Butkevičienė Eglė *p. 12, 24*
Buzaitytė-Kašalynienė Jolita, *p. 13, 39*

Č
Česnuitytė Vida, *p. 15, 17, 66, 101*

D
Dambrauskas Karolis, *p. 16, 74*
Dryžaitė Ieva, *p. 17, 87*

E
Eidukevičiūtė Julija, *p. 14, 55*

F
Frėjutė-Rakauskienė Monika, *p. 16, 75*

G
Gaižauskaitė Inga, *p. 9, 10, 11, 17, 22, 97, 99*
Gajdosikienė Indrė, *p. 17, 94*
Genienė Rasa, *p. 14, 56, 58*
Genys Dainius, *p. 12, 28*
Gevorgianienė Violeta, *p. 14, 17, 56, 57, 58, 91*
Dilytė Asta, *p. 16, 79*
Dirsytė Irma *p. 15, 68*
Gruževskis Boguslavas, *p. 10, 12, 27*
Gvaldaitė Lijana, *p. 14, 57, 91*

H
Hanafi Sari, *p. 10, 20*

I
Imbrasaitė Jūratė, *p. 13, 17, 45, 95*
Indriliūnaitė Rasa, *p. 17, 89*
Ivaškaitė-Tamošiūnė Viginta, *p. 10, 21*

J
Janušauskienė Diana, *p. 17, 97*
Janužytė Audronė, *p. 16, 73*
Jarašiūnaitė-Fedosejeva Gabija, *p. 15, 64*
Jasilionis Domantas, *p. 12, 33*
Jastramskis Deimantas, *p. 13, 44*
Jogaitė Birutė, *p. 12, 32*
Junevičienė Jolita, *p. 17, 93*
Jurkuvienė Ramunė, *p. 17, 94*

K
Kalpokas Vaidas, *p. 13, 39*
Kirelienė Indrė, *p. 16, 81*
Kontvainė Vita, *p. 16, 76*
Kraniauskienė Sigita, *p. 8, 11, 21*
Kravčenko Karina, *p. 15, 64*
Kuhlmann Johanna, *p. 10, 20*
Kuklytė Teodora, *p. 11, 21*

L
Leonavičius Vylius, *p. 12, 16, 26*
Leonavičiūtė Gintarė, *p. 11, 22*
Lipnevič Anna, *p. 13, 38*

M
Maslauskaitė Aušra, *p. 8, 9, 13, 16, 35, 68, 85*
Mataitytė-Diržienė Jurga, *p. 14, 56, 58*
Matulionis Arvydas Virgilijus, *p. 17, 96*
Mažuolienė Julija, *p. 15, 62*
Medaiskis Teodoras, *p. 10, 21*
Miežanskienė Ramunė, *p. 13, 46*
Mikulionienė Sarmitė, *p. 9, 13, 17, 43, 97*
Morkevičius Vaidas *p. 8, 14, 47*
Motiečienė Roberta, *p. 14, 55*

N
Nasutavičius Antanas, *p. 11, 22*
Naujanienė Rasa, *p. 13, 17, 36, 90*
Navickė Jekaterina, *p. 10, 21*
Norgėlaitė Alina, *p. 15, 69*
Norkus Zenonas, *p. 9, 12, 14, 25, 53*
Novagrockienė Jūratė, *p. 13, 15, 41, 60*
Novelskaitė Aurelija, *p. 15, 61*

P
Petružytė Donata, *p. 17, 57, 91, 92*
Platūkytė Ernesta, *p. 15, 67*
Plepytė-Davidavičienė Giedrė, *p. 13, 44*
Pocius Arūnas, *p. 18, 103*
Poviliūnas Arūnas, *p. 8, 13, 16, 37, 78*

R
Ramonaitė Ainė, *p. 11, 22*
Rapolienė Gražina, *p. 13, 43*
Ruškus Jonas, *p. 13, 36*

S
Sadunišvili Renata, *p. 11, 22*
Sakalauskas Gintautas, *p. 13, 39*
Seniutis Miroslavas, *p. 17, 57, 91, 92*
Skučienė Daiva, *p. 15, 61*
Sniečkutė Marija, *p. 17, 99*
Stumbrys Daumantas, *p. 12, 16, 33, 84*
Sutkutė Rūta, *p. 16, 82*

Š
Šarūnas Tadas, *p. 18, 105*
Ščerbinskaitė Simona, *p. 18, 104*
Šliavaitė Kristina, *p. 9, 11, 21*
Šumskienė Eglė, *p. 14, 56, 57, 58, 91*
Švedaitė-Sakalauskė Birutė, *p. 13, 39*

T
Tamutienė Ilona, *p. 12, 32*
Tauraitė Viktorija, *p. 12, 31*
Telišauskaitė-Čekanavičė Donata, *p. 15, 63*
Telešienė Audronė, *p. 11, 14, 21, 48*
Tereškinas Artūras, *p. 17, 86*
Tūzaitė Eglė, *p. 12, 29*

V
Valavičienė Natalija, *p. 11, 21*
Varnienė Skaistė, *p. 11, 22*
Vencius Tauvydas, *p. 16, 80*
Vilčinskas Vidas, *p. 14, 50*
Visockaitė Asta, *p. 16, 77*
Vyšniauskienė Sonata, *p. 9, 15, 70*
Vyšniauskytė-Rimkienė Jorūnė, *p. 14, 55*

Ž
Žalimienė Laimutė, *p. 14, 17, 54, 57, 91*
Žardeckaitė-Matulaitienė Kristina, *p. 12, 34*
Žilinskaitė Rima, *p. 14, 51*
Žilinskienė Laima, *p. 11, 21*
Žiliukaitė Rūta, *p. 9, 11, 22*
Žilys Apolonijus, *p. 11, 22*

LIETUVOS SOCIOLOGŲ DRAUGIJA

LIETUVOS SOCIALINIŲ TYRIMŲ CENTRAS

LITHUANIAE ACADEMIA SCIENTIARUM

Lietuvos mokslo taryba

Paramą mokslo renginiui skyrė Lietuvos mokslo taryba,
sutarties Nr. S-MOR-20-17.